Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Marci Tullii Ciceronis oratoris clarissimi ad Herennium Rhetoricum nouorum liber primus [-vltimus]

https://hdl.handle.net/1874/461543

Marci Tullij Ciceronis oratoris clariſſimi ad Herennium Rhetoricorum nouorum liber pri/
mus feliciter incipit.

e Tſi negocijs familiaribus impediti vix ſatis ociũ
ſtudio ſuppeditare poſſimus: et id ipſũ quod datᷣ
ocij libencius in philoſophia conſumere conſueui/
mus: tua nos tamen Cai Herenni voluntas com/
mouit vt de racione dicendi conſcriberemus. ne aͭ
tua cauſa noluiſſe: aut nos fugiſſe laborẽ putares.
et eo ſtudioſius hoc negocium ſuſcepimus ꝙ te non ſine cauſa vel/
le cognoſcere rhetoricã intelligebaꝰ. Non eni parꝫ fructꝰ haꝫ copia
dicendi et commoditas orationis: ſi recta intelligentia et diffinita
animi moderatione gubernetur. Quas ob res illa que greci ſcrip/
tores inanis arrogancie cauſa ſibi aſſumpſere relinquimus. Nam
illi ne parum multa ſciſſe viderentur ea ꝯquiſiuerũt que nihil ad
propoſitum attinebant: vt ars difficilior cognitu videretur. Nos
autem ea que putauimus ad racionem dicendi pertinere ſũpſimꝰ.
Non enim ſpe queſtus aut gloria commoti venimus ad ſcriben/
dum quẽadmodũ ceteri: ſed vt induſtria noſtra tue morem geraꝰ
voluntati. Nunc ne nimium longa ſumatur oratio de re dicere in/
cipiemus. Sed ſi te illud vnũ monuerimus artem ſine aſſiduitate
dicendi non multum iuuare: vt intelligas hanc precepcionis roẽꝫ
ad exercitacionem accommodari oportere.

De oratoris officio.

o Ratoris officium eſt de hijs rebus poſſe dicere: q̄
res ad vſum ciuilem moribus et legibus conſtitu/
te ſũt cum aſſẽſione auditorum quoad eius fieri
poterit. Tria ſunt genera cauſarũ que recipere
debet orator: demonſtratiuum deliberatiuum:
Judiciale. Demonſtratiuum genus eſt quod attribuitᷣ in alicuiꝰ
certe perſone laudem vel vituperium. Deliberatiuum eſt quod
poſitum in conſultacione habet in ſe perſuaſionem et diſſuaſionẽ.
Judiciale eſt quod poſitum in controuerſia habet accuſationem ĩ

ſe perſuaſionem et diſſuaſionem . Judiciale eſt quod poſitum in controuerſia habet accuſationem in ſe aut petitionem cum defen/ſione . Nunc quas res oratorem habere oporteat docebimus . Deide quomodo has cauſas tractari conueniat oſtēdemus. Opor/tet igit᷑ in oratore eſſe inuētionem : diſpoſitionem : elocutionem : memoriam et pronunciationem .

¶ De Inuentiōe

Inuentio eſt rerum verarum aut veriſimilium exco/gitatio : que cauſam probabilem reddant . Diſpoſi/tio eſt ordo et diſtributio rerum : que demonſtrat q̇d quibuſq; locis ſit collocandum . Elocutio eſt idoneo/rum verborum et ſentiarum ad inuentionem accommodatio . ¶ Memoria eſt firma animi rerum et verborum diſpoſitionis pre/ceptio . Pronunciatio eſt vocis : vultus : et geſtus moderatio cū venuſtate . Hec omnia tribus rebus aſſequi poterimus arte : i/mitatione : et exercitatione . Ars eſt preceptio que dat certam vi/am rationemq; dicendi . Imitatio eſt qua impellimur diligenti ratione : vt aliquorum ſimiles in dicendo eſſe valeamus . Exerci/tatio eſt aſſiduus vſus conſuetudoq; dicendi .

Quoniam igitur demonſtratum eſt quas cauſas oratorē recipere oporteat : quaſq; res habere conueniat : nunc queadmodum ad orationem poſſint oratoris officia accommodari dicendum videtur Inuentō in ſex partes orationis conſumitur : in exordiū : narr̄tōem : diſiōem : ꝯfir̄tōem : ꝯfutatōem et ꝯcluſionē Exordiū ē pricipiū orōis : per qđ anim⁹ auditoris et iudicis con/ſtituit᷑ vel apparatur ad audiendum . Narratio eſt rerum geſtaꝝ aut proide vt geſtaꝝ expoſitio . Diuiſio eſt per quā aperimus q̇d conueniat et quid in controuerſia ſit : et per quam exponimus q̇bꝫ de rebꝫ ſum⁹ dctūri . Cōfir̄tō ē nr̄oꝝ argumētoꝝ expō cū aſ/ſeuer̄tōe. Cōfutatō ē ꝯtr̄rioꝝ locoꝝ diſſolutō . Cōcluſio ē artificōſ⁹ ti⁹ or̄tōis. Nūc qm̄ vā cū or̄toris officijs q̇ r̄s ꝯgitu facilior eſſꝫ ꝓ/ducti ſu⁹ : vt de oratōis ꝑtibꝫ loq̄remur : ⁊ eas adinuētōis rōeꝫ accō/modare⁹ : de exordio p̄mo dicēdū videt᷑ . Cauſa poſita q̇ ꝯmodi⁹ exordiri poſſi⁹ ge⁹ caē ꝯſiderādū eſt .

De .iiij. generibus cauſaꝝ

GEnera cauſarum ſunt quattuor honeſtum: turpe: dubi/
um : et humile . Honeſtum genus cauſe putatur . cum
aut id defendimus quod ab omnibus defendendum
videtur : aut id oppugnamus quod ab omnibus oppugnari vi/
detur debere : vt pro viro forti contra parricidam . Turpe genus
cauſe intelligitur : cum aut honeſta res oppugnatur : aut defendi/
tur turpis . Dubium genus eſt cum habet in ſe cauſa honeſtatis
et turpitudinis partem . Humile genus eſt cum contempta res ā/
tefertur . Cum hec ita ſint conueniet exordioꝝ rationem ad omne
genus cauſe accommodari . Exordiorum duo ſunt genera : Princi/
pium quod grece appellatur prohemium : et inſinuatio : que epo/
dos nominatur . Principium eſt cum ſtatim auditoris animū no/
bis idoneum reddimus ad audiendum . Id ita ſumitur : vt atten/
tos : beniuolos : dociles auditores hr̄e poſſiꝰ . Si geꝰ cauſe dubiū
habemus : a beniuolencia principium conſtitueꝰ :ne quid turpi/
tudinis pars illa nobis obeſſe poſſit . Si humile erit genus cauſe
faciemus attentos . Si turpe erit genus cauſe inſinuatione vten/
dū ē : de q̄ poſteriꝰ diceꝰ :niſi quid nacti erimꝰ : quare adūſarios
criminando beniuolentiam capere poſſimꝰ . Si honeſtū cauſe geꝰ
erit licebit recte vti vel non vti principio . Si vti principio vole/
mus : aut id oportebit oſtendere quare cauſa ſit honeſta : aut bre/
uiter quibus de rebus ſimus dicturi exponere . Si principio vti
nolemus a lege vel a ſcriptura aꝰ ab aliquo firmiſſimo noſtre cau/
ſe adiumento principium capere oportebit . Quoniam igitur do/
cilem beniuolum et attentum habere auditorem volumus : quō
quodq; eoꝝ confici poſſit aperiemus . Dociles auditores habere
poterimus ſi ſummam cauſe breuiter exponemus : et ſi attentos
eos faciemus . Nam docilis eſt ille qui attente vult audire . At/
tentos habebimus ſi pollicebimur nos de rebus magnis nouis i/
uſitatis verba facturos : aut de hijs rebus que ad rem publicam
pertineant: aꝰ ad eos ipſos qui audient: aut ad deoꝝ immortalium
religionem : aut pietatem nos eſſe dicturos . Et ſi rogabimus vt
attente audiant .et ſi numero exponemus res de quibus dicturi

ſumꝰ . Beniuolos auditores facere quattuor modis poſſuꝰ a nr̃a :
ab aduerſariorū :ab auditorū pſona : ⁊ a rebus ipſis. A nr̃a pſona
beniuolētiā ↄtrahemus ſi noſtrū officiū ſie arrogātia laudabimꝰ :
aut i rēpublicam quales fuerimꝰ aut i parētes aut i amicos aut i
eos ipſos qui audiunt aliquid referēꝰ : dūmō hec oīa ad eā ipſā
rē de qua agit̃ ſint accōmodata . Item ſi noſtra incommoda pro/
feremus inopiam : ſolitudinem : calamitatem . Et ſi rogabimus
vt nobis ſint auxilio ⁊ ſi ſimul oſtendemus in alijs ſpem nos hr̃e
noluiſſe . Ab aduerſariorum perſona beniuolentia captabitur : ſi
eos in odiū : in inuidiam : in contemptionem adducemus . In o/
dium rapiemus : ſiquid eorum ſpurce : ſuperbe : perfidioſe : cru/
deliter confidenter : malitioſe flagitioſe factum proferemus . In
inuidiam trahemus : ſi vim : potentiam : factionem : diuitias :
incontinentiam : nobilitatem : clientelas : hoſpitium ſodalitatē :
affinitates aduerſariorum referemus : ⁊ his adiumentis magis ꝙ
veritati eos confidere aperiemus . In contemptionem adducmeꝰ
ſi inertiam : ignauiam : deſidiam : luxuriam aduerſariorum pro/
feremus. Ab auditorum perſona beiuolentia colligitur: ſi res eoꝝ
fortiter :ſapienter : manſuete : magnifice iudicatas proferēꝰ et ſi/
que de his extimatio :et que iudicij expectatio ſit aperiemus .
A rebus ipſis beniuolum auditorem efficiemus : ſi noſtram
cauſam laudando extollemus : et aduerſariorum per contemp/
tionem deprimemus . Deinceps de inſinuatione aperiendum
eſt.

De Tribus Temporibus .

TRia ſunt tempora
que diligenter ſunt conſideranda : in quibus pri/
cipio vti non poſſumus: Aut cum turpē cauſā habeꝰ
: hoc eſt cum ipſa res animum auditoris a nobis
alienat :aut cum animus auditoris perſuaſꝰ videt̃ eſſe ab his qui
ante ↄt̄dixerīt . aut cum defeſſus eſt eos audiendo qui āte dixerūt.
Si cauſa turpitudinē habebit exordiri poterimus his rōibus ho/
minē non rē : rē nō hominē ſpectari oporteē . nō placere nobis ipis
ꝙ facta dicant̃ ab adūſarijs:⁊ eſſe idig̃ aut nefaria . Deinde cum

rem diu auxerimus nihil ſimile a nobis factum eſſe oſtendemus:
aut aliquorum iudicium de ſimili cauſa: aut de eadē: aut de mi/
nori: aut de maiori proferemus. Deinde ad noſtram cauſā pede/
tentim acccedemus: et ſimilitudinem conferemus. Item ſi nega/
bimus nos de aduerſarijs aut de aliqua re eoꝝ dicturos: et tamen
occulte dicemus interiectione verborum. Si perſuaſus auditor
fuerit .i. ſi oratio aduerſariorū auditoribus fidem fecerit: neq; enī
non facile ſcire poterimus: quoniam non ſumus neſcij quibꝫ rebꝫ
fides fieri ſoleat. Ergo ſi fidem factam putabimus hijs nos rebꝫ
inſinuabimus ad cauſam. De eo quod aduerſarij firmiſſimū ſibi
adiumentum putauerint primum nos dicturos pollicebimur: aut
ab aduerſarij dicto exordiemur: et ab eo maxime quod ille nup/
rime dixerit. aut dubitatione vtemur quid potiſſimū dicamus .aꝫ
cui loco primum reſpondeamus cum admiratione. Si defeſſi erūt
audiendo: ab aliqua re que riſum mouere poſſit exordiemur ab a/
pologo: a fabula: veriſimili: imitatione: depranatione: inuer/
ſiōe: ābiguo: ſuſpiciōe: irriſione ſtl'titia: exuperatiōe: collatiōe:
abiectioe lraꝝ mutaciōe .ꝑteſa expectaciōē: ſlitudie: nouitate: hiſ/
toria: ū ſu: aꝫ ab a'ic9 īterpellacōe: aꝫ arriſiōe. Si ꝓmiſeri9 alr̄ ac pa
rati fueri9 nos eſſe dicturos: nos nō eodē modo vt ceteri ſoleant
verba facturos: quid alij ſoleant quid nos facturi ſimus breuiter
exponemus. Inter inſinuationem et principium hoc inter eſt: ꝙ
principium eiuſmodi debet eſſe: vt ſtatim apertis rationibus qui/
bus preſcripſimus aut beniuolum: aut attentum: aut docilem fa/
ciamus auditorem. at inſinuatio eiuſmodi debet eſſe: vt occulte
per diſſimulationem eadē illa ōnia conficiamus: vt ad eandē com/
moditatem in dicendi opere venire poſſimus. Verum hee tres
vtilitates tāetſi in tota oratione ſunt comparande: hoc eſt vt au/
ditores ſeſe perpetuo nobis attentos: dociles: beniuolos prebeāt:
tamen hoc per exordium cauſe maxime comparandum eſt. Nunc
ne quando vitioſo exordio vtamur: que vitia vitanda ſunt doce/
bo. In exordienda cauſa ſeruandum eſt: vt lenis ſit ſermo: vt v/
ſitata verborum conſuetudo: vt non apparata videatur eſſe orō.

De vitioſo exordio.

Vitioſum exordium éſt quod in plures cauſas poteſt accommodari: quod vulgare dicitur. Item vitioſum eſt quo nihilominus aduerſarius poteſt vti: quod commune appellatur. Ité illð q̄ aduerſarius ex contrario poterit vti. Item vitioſum eſt: quod nimium apparatis verbis compoſitum eſt: aut nimium longum eſt: et quod non ex ipſa cauſa natum videtur: quod ſeparatum vocatur: in quo eciam tranſlatum concluditur: vt proprie cohereat cum narratione. et quod neque beniuolū neq̧ docilé neq̧ attētū facit auditoré. De exordio ſatis dictum eſt. Deinceps ad narrationem tranſeamus.

De Tribus Narrationum Generibus.

Narrationum genera tria ſunt. Unum eſt cum exponimus rem geſtam: et vnūquodq̧ trahimus ad vtilitatem noſtram vincédi cá: qð pertinet ad eas cauſas: de quibus iudicium futurum eſt. Alterum genus narrationis eſt quod intercurrit nonnunq̄ aut fidei: aut criminationis aut tranſitionis aut alicuius apparationis vel laudationis cauſa. Terciū genus eſt id qð a cauſa ciuili remotū eſt: i quo tamen exerceri conueit quo commodius illas ſuperiores narrationes in cauſis tractare poſſi9. Eius narrationis duo genera ſūt: vnū quod in negocijs: alterū quod in perſonis poſitū eſt. Id quod in negociorū expoſitione poſitū eſt tres habet partes: fabulam: hiſtoriam: argumentū. Fabula eſt que neq̧ veras neq̧ veriſimiles continet res: vt he q̄ a tragedis tradite ſūt. Hiſtoria é res geſta: ſed ab etatis noſtre meōria remota. Argumētū eſt ficta res: que tamé fieri potuit: velut argumēta comediar̄. Illud genus narrationis quod i pſois poſitū é debet habere ſmōis feſtiuitaté: aiorū diſſimilitudiem: ğuitaté: lenitaté: ſpem: metū: ſuſpicōem: deſideriū: diſſimulatiōem: miſericordiá: rerū varietates: fortūe cōmutationé: iſperātū icōmodū: ſbitá letitiá: iocūdū exitū rerū. Uer̄ hec i exercēdo tráſigēt. Illð xo qð ad xitaté ptinet quō tractari ɔueiat aperie9. Tres res ɔueit hr̄e narrtōem: vt breuis vt dilucida: vt veriſilis ſit. q̄ qm̄ fieri oporté ſcim9: q̄admodū facia9 cognoſcédū eſt.

De Breui Narratione.

Rem breuiter narrare poterim9: ſi inde incipiemus narrare vnde neceſſe erit: ⁊ ſi nō ab vltimo initio repetere volemus: et ſi ſummatim non particłatī narrabimus: et ſi non ad extremum ſed vſq; eo q̄ opus erit perſequemur: et ſi tranſitionibus nullis vtemur: et ſi non deerrabimus ab eo quod ceperimus exponere: et ſi exitus rerum ita ponemus: vt ante quoq; que facta ſint ſciri poſſint tāetſi nos reticuerimus. Quod genus eſt: ſi dicam me ex prouincia rediſſe profectum quoq; in prouinciam intelligatur. et omnino non modo id quod obeſt ſed et id quod neq; obeſt neq; adiuuat ſatius eſt preterire. et ne bis aut ſepius idem dicamus. Cauendum eſt etiam ne id quod ſemel ſupra diximus deinceps dicamus hoc mō. Athenis megarum veſperi aduenit Simo: vbi aduenit megarū inſidias fecit ꝟgini: īſidias poſtq̄ fecit vim in loco attulit.

De Dilucida narratione.

Rem dilucide narrabimus ſi vt quicquid primū geſtum erit ita primum exponemus: et rerum ac temporum ordinem conſeruabimus: vt geſte res erūt: aut potuiſſe geri videbūtur. Hic erit conſiderandum nequid perturbate: nequid contorte: nequid ambigue: nequid noue dicamus: neq; in aliam rē tranſeamus: ne ab vltimo repetamus: ne lōge perſequamur: nequid quod ad rem pertineat pretereamus: etſi perſequemur ea q̄ de breuitate precepta ſunt. Nam quo breuior eo dilucidior ⁊ cognitu facilior narratio fiet.

De Veriſimili Narratione.

Veriſimilis narratio erit ſi vt mos vt opinio vt natura poſtulat dicemus: ſi ſpacia temporum: perſonaꝝ dignitates: conſiliorum rationes: locorum oportunitates conſtabūt: ne refelli poſſit: aut temporis parum fuiſſe: aut cauſam nullam: aut locum idoneum non fuiſſe: aut homines ipſos facere: aut pati non potuiſſe. Si vera res erit nihilominus hec omīa narrando conſeruanda ſunt. Nam ſepe veritas niſi hec ſeruata ſint fidē facere non poteſt. Sin erunt ficta eo magis conſeruanda erūt. De hijs rebus caute confligendum eſt quibus in reb9 tabule ꝗ̄ alicui9

firma auctoritas videbitur interfuiſſe. Adhuc que dicta ſunt ar/
bitror mihi conſtare cum ceteris artis ſcriptoribus : niſi quia de
inſinuationibus noua excogitauimus : ꝙ eam nos ſoli preter ce/
teros in tria tempora diuiſimus : vt plane certam viam et per/
ſpicuam rationem exordiorum haberemus . Nunc quod reliquū
eſt (quoniam de rerum inuentione diſputandum eſt : in qua ſi/
gulare conſumitur oratoris officiū) dabimus operam : vt nihilo
minus induſtrie q̄ rei vtilitas poſtulabit queſiſſe videamur : ſi
prius pauca de cauſarū diuiſione dixerimus .

¶ De diuiſione cauſarum.

CAuſarū diuiſio in duas partes diſtributa eſt : Primū
perorata narratione debemus aperire quid nobis cōue/
niat cum aduerſariꝭ : et quid in controuerſiꝭ relin/
quatur : ſi ea que nobis vtilia erunt conuenient hoc modo . In/
terfectam eſſe matrem ab Horeſte cōuenit mihi cum aduerſariꝭ
iure fecerit et licueritne facere id eſt in controuerſia . Item ecō/
trario Agamennonem eſſe a Clitemneſtra occiſum confitentur
cum id ita ſit me vlciſci parentem negant oportuiſſe . Deinde cū
hoc fecerimus diſtributione vti debemus . Ea diuiditur in du/
as partes enumerationem et expoſitionem . Enumeratione vte/
mur cum dicemus numero quot de rebus dicturi ſumus . eam
plus q̄ trium partium numero contineri non oportet :nam et pe/
riculoſum eſt : ne quando plus minus ve dicamus : et ſuſpicionē
affert auditori meditationis et artificij : que res fidem abrogat o/
rationi . Expoſitio eſt cum res quibus de rebus dicturi ſumus
breuiter exponimus . Nunc ad confirmationem tranſeamus .

¶ De Confirmatione et cōfutatione .

TOta ſpes vincendi rōq; perſuadendi poſita eſt in confirmatione
et confutatione . Nam cum adiumenta noſtra expoſuerimus con/
trariaq; diſſoluerimus: abſolute nimirum munꝰ oratoriū ꝯfecerimꝰ
Utrūq; igit̃ facere poterimꝰ ſi ꝯſtitutōem cauſe ꝯgnouerimus .

¶ De cāꝝ cōſtitutiōibꝫ .

CAuſaꝝ ꝯſtitutōes aliꝭ quattuor fecerunt . nr̃ doctor Hermeſtes tres putauit
eſſe . non vt de illorum quicquam detraheret inuentione : ſed vt

oſtenderet id quod oportuiſſet ſimpliciter ⁊ ſingulari mō docerē :
illos diſtribuiſſe dupliciter et biptito .

De Conſtitutione .

COnſtitutio eſt prima deprecatio defenſoris cum accu/
ſatoris inſimulatione coniuncta . Conſtitutiones itaqꝫ vt ante
diximus tres ſunt : coniecturalis : legittima : Juridicialis . Con/
iecturalis eſt cum de facto controuerſia eſt : hoc modo . Aiax in
ſilua poſtq̄ reſciuit que feciſſet per inſaniam gladio incubuit .
Vlixes interuenit . occiſum conſpicatur : corpore telum cruentū
educit . Teucer interuenit : vbi occiſum fratrem et inimicum fra/
tris cum gladio cruentato videt : capitis arceſſit . Hic quoniā con/
iectura verū queritur de facto erit contronerſia : et ex eo conſti/
tutio cauſe coniecturalis nominatur . Legitima conſtitutio eſt cū
ex ſcripto aut ex ſcriptis aliquid controuerſie naſcit᷑ . Ea diuidit᷑
in partes ſex : ſcriptum ⁊ ſententiam : contrarias leges : ambiguū :
diffinitionem : tranſlationem : rōcinationem . Ex ſcripto et ſentē/
tia naſcitur controuerſia cum videtur ſcriptoris voluntas cum
ſcripto ipſo diſſentire hoc modo . Si lex ſit que iubeat eos qui
propter tempeſtatem nauim reliquerunt omnia perdere : eorum
nauim ceteraqꝫ eſſe ſi nauis conſeruata ſit qui remanſerūt in na/
ui : magnitudine tempeſtatis oēs perterriti nauim reliquerunt :
et in ſcapham conſcenderunt preter vnum egrotum . Js propter
morbum exire et fugere non potuit. Caſu et fortuitu nauis ī por/
tum incolumis delata eſt . Jllam egrotns poſſidet . Nauim petit
ille cuius fuerat . Hec conſtitutio legitima eſt ex ſcripto et ſētētia.
Ex contrarijs legibus controuerſia conſtat : cum alia lex iubet aut
pmittit : alia vetat quidpiam fieri hoc mō . Lex vetat eū qui de
pecunijs repetūdis damnatus . ſit in concione orationem habere.
Altera lex iubet augurem indemortui locum qui petat in concioē
nominare . Augur quidam damnatus de pecunijs repetundis in/
demortui locum qui petat nommauit .petitur ab eo mulcta . Cō/
ſtitutio hec eſt legittima ex contrarijs legibus . Ex ambiguo
controuerſia naſcitur : cum res in vnam ſententiam ſcripta duas aꝫ
plures ſententias ſignificat hoc uodo . Paterfamilias cum filiū

heredem teſtamento faceret vaſa argentea vxori ligauit. Tullius
heres meꝰ Terentie vxori mee. xxx. pōdo vaſorum argēteorum
dato que volet. Poſt mortem eius vaſa precioſa et celata magni/
fice illa petit. Tullius ſe que ipſe volet in. xxx. pondo ei debere
dicit. Conſtitutio legitima ex ambiguo. Ex diffinitione conſtat
cauſa: cum in controuerſia eſt quo nomine factum appelletur. ea
eſt huiuſmodi. Cum Lucius ſaturninus legem frumentariam
de ſemiſſibus et trientibus laturus eſſet Quintus Cepio per id
temporis queſtor vrbanꝰ erat docuit ſenatū erariū pati nō poſſe
largitionem tantam. Senatus decreuit ſi eam legem ad populū
ferat aduerſus rempublicam videri eum facē. Saturninus ferre
cepit collège intercedere: ille nihilominus ciſtelam detulit. Ce/
pio vt illum contra ſenatuſconſultum intercedentibus collegis
aduerſus rempublicam vidit ferre: cum viris bonis impetum
fecit. pontes diſturbat. ciſtas deiecit. impedimento eſt quo ſe/
cius feratur lex. accerſitur Cepio maieſtatis. Conſtitutio eſt
legitima ex diffinitione: vocabulum enim diffinitur ipſum:
cum queritur quid ſit minuere maieſtatem. Ex tranſlatione
controuerſia naſcitur: cum aut tempus differendum: aut accuſa/
torem mutandum: aut iudices mutandos reus dicit. Hac parte
conſtitutionis greci in iudicijs: nos in iure ciuili pleꝝqꝫ vtimur
In hac parte nos iuris ciuilis ſcientia iuuabit. In iudicijs ta/
men nonnihil vtimur: vt hoc modo. Siquis peculatus accu/
ſatur: ꝙ vaſa argentea publica de loco priuato dicatur ſuſtuliſſe:
poſſit dicere cum diffitione ſit vſus: quid ſit furtum: quid pe/
culatus: ſecum furti agi non peculatus oportere. Hec partitio
legitime conſtitutionis his de cauſis raro venit in iudicium: ꝙ
in priuata actione pretorie ſunt exceptiones: et a cauſa cadit is
qui non quemadmodum oportet egerit: et in publicis queſtioni/
bus cauetur legibus: vt ante ſi reo commodum ſit iudicium de
accuſatore fiat: vtꝝ illi liceat accuſaē necne. Ex rōciatōe contro/
uerſia conſtat: cum res ſine propria lege venit in iudiciū que ta/
men ab alijs legibꝰ ſimilitudinē quādā aucupatᷣ. Ea ē huiuſmōi
lex. Si furioſus exiſtet agnatorum gentiliūqꝫ in eo pecuniaqꝫ eius

poteſtas eſto. et lex. Qui parentem necaſſe iudicatus erit: vt is
obuolutus et obligatus corio deuehatur in fluentē. Et lex: pater/
familias vti ſuper familia pecunia ve ſua ligauerit: ita ius eſto.
Et lex: Si paterfamilias inteſtatus moritur familia pecuniaq; eꝰ
agnatorum gentiliumq; eſto. Malleolus iudicatus eſt matrē ne/
caſſe. eo damnato ſtatim folliculo lupino os obuolutum eſt: et
ſolee lignee pedibus inducte ſunt: in carcerem ductus eſt. Qui
defendebant eum tabulas in carcerem afferunt: teſtamentum ipō
p̄ſente conſcribunt: teſtes rctē affuerunt: de illo ſupplicium ſuit̃.
Hij qui heredes erant teſtamento hereditatem adeūt: Frater
minor Malleodi qui eum oppugnauerat in eius periculo ſuā vo/
cat hereditatem lege agnatōnis. Hic certa lex ī rem nulla affert̃:
et tamen multe afferuntur: e quibus ratiocinatio naſcitur quare
potuerit aut non potuerit iure teſtamentum facere. Conſtitutio
legitima ex ratōcinatione. Cuiuſmodi partes eſſent legitime con/
ſtitutionis oſtendimus: nunc de iuridiciali conſtitutōe dicamus.

De Juridiciali Conſtitutione.

IUridicialis conſtitutio eſt cum factum conuenit: ſꝫ iure
an iniuria factum ſit queritur. Eius conſtitutionis par/
tes due ſunt: quarum vna abſoluta: altera aſſumptiua nominat̃
Abſoluta eſt: cum id ipſū quod factum eſt: vt aliud nihil foris
aſſumatur recte factum eſſe dicemus. ea eſt huiuſmodi. Mimus
quidam nominatim Actium poetam cōpellauit ī cenaculo: in eo
Actius iniuriarum agit: hic nihil aliud defendit niſi licere eum
nominare cuius nomine ſcripta dentur agenda. Aſſumptiua pars
eſt cum per ſe defenſio infirma eſt: ſed aſſūpta ex cōtraria re cō/
probatur. Aſſumptiue partes ſunt. iiij. conceſſio: remotio cri/
minis: tranſlatio criminis: comparatio. Conceſſio eſt cum reus
poſtulat ſibi agnoſci. ea diuiditur in purgationem ⁊ dep̄catioēꝫ.
Purgatio eſt cum conſulto negat ſe reus feciſſe. Ea diuiditur in
fortunam: imprudentiam: neceſſitatem. Fortunam vt Cepio a/
pud tribunum plebis de amiſſione exercitus. Imprudentiam vt
ille qui de eo ſeruo qui dominum occiderat ſupplicium ſūpſit: cuī
frater eſſꝫ ãteq̄ tabulas teſtamēti aperuerit: cū is ſuus teſtamēto

manumiſſimus eſſet. Neceſſitudinẽm vt ille qui ad dië commea/
tus non venit ꝙ eũ aque interclusiſſent. Deprecatio eſt cum et
peccaſſe et conſulto reus feciſſe confitetur: et tamen poſtulat vt
ſui miſereatur. Hoc in iudicio non poteſt fere vſu venire: ni/
ſi qñ pro eo dicimus cuius multa recte facta eſſe conſtant: hoc
modo. In loco communi per amplificationem inijciemus. ꝙ ſi
hoc feciſſet tamé ei pro priſtinis beneficijs ignoſci conueniret:
verum nihil poſtulat ignoſci: ergo in iudicium non venit:
ſed aut in ſenatum: aut ante imperatoré et in ↄciliũ talis cauſa po/
teſt venire. Ex tranſlatione criminis cauſa conſtat cum fe/
ciſſe nos non negamus: ſed aliorũ peccatis coactos feciſſe dicimꝰ:
vt Oreſtes cũ ſe deféd it in matré cófert crimen. Ex remotióe cri/
mis cauſa cóſtat cũ a nobis nó crimé ſed culpá ipſá amouemus. et
vel in hominé transferimus: vel in ré quápiam cóferimꝰ. In ho/
miné tráſfert: vt ſi accuſet is qui Publiũ Sulpiciũ ſe fatet occi/
diſſe et id iuſſu ↄſulũ defendat. et eos dicat nó mõ iperaſſe: ſed
orationem quoqꝫ oſtédiſſe quaé id facere liceret. In ré ↄfert vt
ſiquis ex teſtaméto quod facere iuſſus ſit ex plebiſcito vteret.
Ex comparatione cauſa conſtat: cum dicimus neceſſe fuiſſe al/
terutrum facere: et id quod fecerimus ſatius fuiſſe facere.
Ea huiuſmodi Caius Pompilius cum a gallis obſidere/
tur neque effugere vllo modo poſſet venit cum hoſtium ducibus
in collocutionem. ita diſceſſit vt impedimenta relinqueret:
exercitum educeret: ſatius eſſe dixit amittere impedimenta
ꝙ̃ exercitum: exercitum eduxit: impedimenta reliquit: ac/
cerſitur maieſtatis.
Que conſtitutiones et que conſtitutionum partes ſint
ſatis videor oſtendiſſe.
Nunc quomodo eas et qua via tractari conueniat demonſtran/
dum eſt: ſi prius aperiemus quid oporteat ab ambobus in cauſa
deſtinari quo ratio omnis tocius orationis conferatur. Conſti/
tutione igitur reperta ſtatim querenda ratio eſt. Racio eſt que
cauſam facit et continet defenſionem hoc modo: vt docendi
cauſa in hac potiſſimum conſiſtamus. . Oreſtes cum fatetur

ſe occidiſſe matrem : niſi attulerit facti rationem ꝑuertit defenſi/
onem : ergo affert eam que niſi intercederet nec cauſa quidē eſſet .
Jlla enim inquit patrem meum occiderat . Ergo vt oſtendi racō
ea eſt que continet defenſionem : ſine qua nec parua quidem du/
bitatio poteſt remorari damnationem . Jnuenta ratione firmamē/
tum querendum eſt . id eſt quod accuſationem continet : et quod
affertur contra rationem defenſionis : de qua ante dictum eſt . Jd
conſtituetur hoc modo . Cum vſus fuerit Oreſtes ratiōe hoc pac/
to : iure occidi : illa enim patrem meum occiderat : vtetur firma/
mento accuſator hoc modo . Sed non abs te occidi : neq; indemp/
natam penas pendere oportuit . Ex ratione defenſionis et ex fir/
mamento accuſationis iudicij queſtio naſcatur oportet : quā nos
iudicationem : greci crinomenon appellant . Ea conſtituet᷑ ex cō/
iunctione firmamenti et rationis defenſione hoc modo . Cū dicat
Oreſtes ſe patris vlciſcēdi cauſa matrem occidiſſe : rectū ne fuerit
a filio ſine iudicio Clitemneſtram occidi . Ergo hac ratione iu/
dicationem reperire conuenit . Reperta iudicatione omnem rati/
onem totius orationis eo conferri oportebit . Jn omnibus conſti/
tutionibus et partibus conſtitutionum hac via iudicationes repe/
rientur : preter ꝙ in coniecturali conſtitutione . Nam in ea nec ra/
tio quare fecerit querit᷑ : (feciſſe enim negatur) nec firmamentū
exquiritur : quoniam non ſubeſt ratio : quare ex intentōe et ex in/
ficiatione iudicatio conſtituitur hoc modo . Jntentio : occidiſti
Aiacem . Jnficiatio : non occidi . Judicatio : occideritne . Ratō
omnis vtriuſq; orationis vt ante dictum eſt ad hanc iudicationē
conferenda eſt . Si plures erunt conſtitutiones aut partes conſti/
tutionum : iudicationes quoq; plures erunt in vna cauſa : ſed et
omnes ſimili ratione reperientur . Sedulo dedimus operā : vt
breuiter et dilucide quibus de rebus dicendum fuit diceremus .
Nunc quoniam huius voluminis magnitudo ſatis creuit : cōmo/
dius eſt in altero libro de ceteris rebus deinceps exponere : nequa
propter multitudinem lrāꝝ poſſit animum tuum defatigatio re/
tardare . Sed ſi quo tardius hec ꝙ ſtudes abſoluentur : cum reꝝ
magnitudini : tum noſtris quoq; occupationibꝰ aſſignare debebis

Uerum tamen maturabimus : et quod de negocio diminutum fuerit exequabimus induſtria : vt pro tuo in nos officio et noſtro in te ſtudio munus hoc accumulatiſſime tue largiamur volũtati.

¶Expleſt primꝰ. Incipe legẽ ſecũdum.

IN primo libro Herenni breuiter expoſuimꝰ q̃s cauſas recipẽ oratorẽ oporteret. et in qui/bus officijs artis elaborare conueniret : et ea officia q̃ ratõe facillime conſequi poſſet. Ue/rum quia neque de omnibus rebus ſiml' di/ci poterat : et de maximis rebus primum di/cendum fuit : quo cetera tibi faciliora cogni/tu viderentur. Ita nobis placitum eſt : vt ea que difficillima eſſent potiſſimum conſcriberemus.

¶De Tribus Generibus Cauſarum.

Cauſarum tria ſunt genera : demonſtratiuum: delibe/ratiuum : iudiciale. multo difficillimum eſt iudiciale: ergo id primum abſoluemus. Hoc et in priore libro egimꝰ cũ de oratoris officijs quinqꝫ tractaremus. quorũ inuẽtio et prima et difficillima eſt. Ea quoqꝫ nobis erit hoc in libro pro/pemodum abſoluta : ſed paruam partem eius in t'cium volumen transferemus. De ſex partibus oratõnis primum ſcribere incipie/mus. In p̃mo libro locuti ſumus de exordio : narratione : diſiõe: nec pluribꝰ v̾bis q̃ꝫ neceſſe fuit : nec minꝰ dilucide q̃ꝫ te velle ex/iſtimabamꝰ. deĩde diũcti de ꝯfirmatione et ꝯfutatione dicendum fuit. Quare genera ꝯſtitutõnũ et earꝫ ꝑtes aperuimꝰ. ex q̃ ſiml' oſtẽdebat' quõ ꝯſtitutõem et ꝑtes ꝯſtitutõis cauſa poſita reperiri oporteret. Deĩde docuimꝰ iudicatõem q̃ꝫadmodũ queri ꝯueniret: qua ĩuenta curãdũ : vt oĩs rõ tociꝰ orõis ad eãdẽ cõferat'. Poſtea admonuimus cauſas eſſe q̃ꝫplures : ĩ q̃bꝰ plures ꝯſtitutões ac ꝑtes conſtitutionũ accõmodarentur. Reliquum videbatur eſſe vt oſ/tenderemus que ratio poſſet inuentiones ad vnamquanqꝫ conſti/tutionem aut partem conſtitutionis accommodare. Et item q̃s argumentationes : quas Greci epychiremata appellant ſequi=

quas vitari oporteret : quorū vtrumq; pertinet ad confirmatōez et confutationem . Deinde ad extremum docebimus cuiuſmodi concluſionibus orationem vti oporteat : qui locus erat extremus de ſex partibus orationis . Primum ergo queremus q̄admodum quanq; cauſam tractari cōueniat : et nimirum cōiecturalem que prima : queq; difficillima eſt potiſſimum conſideremus .

De Coniecturali.

IN cauſa cōiecturali narrtō accuſatoris ſuſpiciōes inter/iectas et diſperſas habere debet : vt nihil actū : nihil dictum : nuſq̄ ventum aut abitū : nihil deniq; factū ſine cauſa putetur . Defenſoris narratio ſimplicem et dilucidam expoſitionem debet habere cum attenuatione ſuſpicionis . Huius cōſtitutiois ratio in ſex partes ē diſtributa : probabile : collatōez : ſignum : argumentum : cōſecutionem : approbationē . Horū vnū/quodq; quid valeat aperiemus .

De probabili argumentatione .

PRobabile eſt per quod probatur reo expediſſe pecca/re : et a ſimili turpitudine hominē numq̄ abfuiſſe : Id diuiditur in cauſam et in vitam . Cauſa eſt ea que inducit ad maleficium commodorum ſpe aut incōmodorum euitatione . Ita cum queritur numquid cōmodū maleficio appetierit : num hōrē : num pecuniam : num dominationem : num aliquam cupiditatem amoris aut huiuſmodi libidinis voluerit explere . Aut num quid incommodū vitarit : inimicitias : īfamiam : dolorem : ſupplicium. Hic accuſator in ſpe cōmodi cupiditatem oſtendet aduerſarij : in vitatione incōmodi formidinem augebit . Defenſor autem nega/bit cauſam fuiſſe ſi potuerit : aꝰ eā vehemēter extenuabit . Deide iniquum eſſe dicet omēs ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re peruenerit in ſuſpicionem maleficij deuocari . Deide vita hois ex ante factis ſpectabitur . In quo primum conſiderabit accuſator: num ante quid ſimile fecerit . Si id non reperiet queret num qn̄ venerit in ſimilem ſuſpicionem : et in eo debebit eſſe occupatus : vt ad eam cauſam peccati quam paulo ante expoſuerit vita hoīs poſſit accōmodari hoc mō . Si dicet pecūie cauſa feciſſe : oſtēdet

eũ ſẽp auaꝝ fuiſſe. ſi honoris ãbitõſũ : ita poterit aĩ vitiũ cũ cã
peccati ↄglutiare. Si nõ poterit ꝑ aĩ vitiũ cũ cauſa repire : repiat
diſpar . Si nõ poterit auaꝝ deõſtrare : deõſtret corruptorẽ vł
perfidũ : ſi quoq̊ mõ poterit deniqꝫ aliq̊ aut ꝙpluris vitijs ↄtaiãe
ꝑſoãꝫ : deĩde q̇ fecerit illo͛ tã neq̇ter eũdẽ hoc tã ꝑperã feciſſe non
eſſe mirãdũ . Si vehemẽt̃ caſt⁹ et ĩteger exiſtiabit̃ adũſarius di/
cet fctã nõ famã ſpectari oportere : illũ ãte occultaſſe ſua flagitia :
ſe planũ fctũꝝ ab eo maleficiũ nõ abeſſe. Defẽſor ṗmũ demõſtbit
vitã ĩtegrã ſi poterit: id ſi nõ pote͛t r̃curret ad ĩprudẽtiã:ſtultitiã:
adoleſcẽtiã :vim : ꝑſuaſiõem : q̇bꝫ de rebꝫ vituꝑatõ eoꝝ q̄ er̃ id cͥ/
mẽ erũt nõ debeat aſſigñri . Si vehemẽter hoĩs turpitudĩe ĩpedi/
diet̃ et ĩfamia : ṗi⁹ dabit operã vt falſos rũores diſſipatos eſſe di/
cat de ĩnocẽte : et vtet̃ loco ↄmũi : rũoribꝫ credi nõ oportere. Si
nihil eoꝝ fieri pote͛t vtat̃ extrẽ defẽſiõe:et dicat nõ ſe de moribꝫ
apud cẽſores : ſed de crimibus aduerſariorum apud iudices
dicere .

¶ De Collatõe .

COllatio eſt cum accuſator id quod aduerſarium fe/
ciſſe criminatur alij nemini niſi reo bonum fuiſſe de/
monſtrat : aut alium neminem potuiſſe perfice/
re niſi aduerſarium : aut cum ipſum alijs rati/
onibus facere non potuiſſe : aut non eque commode potuiſ/
ſe : aut enim fugiſſe alias rationes commodiores propter cu/
piditatem . In hoc loco defenſor vt demonſtret oportet :
aut alijs quoque bonum fuiſſe ; aut alios quoqꝫ id quod ipſe in/
ſimulet̃ facere potuiſſe .

¶ De Signo .

SIgnum eſt per quod
oſtenditur idonea perficiendi facultas eſſe queſi/
ta . Id diuiditur in partes ſex : locum : tempus : ſpacium :
occaſionem : ſpem : perficiendi : ſpem celandi . Locus queritur
celebris : an deſertus : ſemper deſertus : an tum cum id fac/
tum ſit fuerit in eo loco ſolitudo . ſacer an prophanus publicus

an priuatus fuerit . cuiuſmodi loci attingant . nunquid eſt paſſꝰ : perſpectus : et exauditus eſſe poſſit . Horum quid reo : quid ac/cuſatori conueniat perſcribere non grauemur : niſi facile quiuis cā poſita poſſet iudicare . Initia enim inuentionis ab arte debēt ꝓ/ficiſci : cetera facile cōparabit exercitatio . Tempus ita querit᷑ : q̄ parte anni : qua hora : noctu an interdiu : qua die : quota noctis hora factum eſſe dicatur : et cuiuſmodi temporibus . Spaciū ita conſiderabitur : ſatiſne longum fuerit ad eam rem tranſigēdam : ſcieritne ſatis ad id perficiendum ſpacij futurum . Nam parui re/fert ſatis ſpacij fuiſſe ad id perficiendum : ſi id ante ſciri : et ratiōe prouideri non potuerit . Occaſio querit᷑ idoneane fuerit ad rem adoriendam : an alia melior : que aut preterita ſit : aut non ex/pectata . Spes perficiendi hec que fuerit ſpectabitur hoc modo . ſi que ſupradicta ſunt ſigna concurrerint . ſi preterea ex altera p̄te vires : pecunia : conſilium : ſcientia : apparatio videbitur fuiſſe . ex altera parte imbecillitas : inopia : ſtultitia : īprudentia : īapparatū demonſtrabit᷑ fuiſſe . Quare ſcire potuerit : vtrum diffidendum an confidendum fuerit . Spes celandi que fuerit queritur ex cō/ſcijs : arbitris : adiutoribus : liberis : aut ſeruis : aut vtriſqꝫ .

¶ De Argumento .

ARgumentum eſt per quod res coarguitur certioribꝰ argumentis et magis firma ſuſpicione . Id diuidit᷑ i tempora tria : preteritum : inſtans : conſequens . In preterito tempore oportet conſiderare vbi fuerit : v/bi viſus ſit : quo cum viſus ſit : num quid apparauerit : num quē conuenerit : num quid dixerit : num quem habuerit de conſcijs : de adiutoribus : de adiumentis : num quid in loco p̄ter cōſuetu/dinem fecerit aut alieno tempore . In inſtanti tempore queritur num viſus ſit cum faciebat : num quid ſtrepitus : clamor : crepitꝰ exauditus ſit : aut deniqꝫ nūquid aliquo ſenſu preceptum ſit : aſ/pectu : auditu : tactu : odore : guſtatu . Nam quiuis horum ſēſꝰ poteſt conflare ſuſpicionem . In conſequenti tempore ſpectabit᷑ : numquid re tranſacta relictum ſit quod indicet aut factū eſſe ma/leficium : aut a quo factum ſit . Factum eſſe hoc mō . Si tuōre

aut liuore decoloratum eſt corpus mortui ſignificat eum veneno
necatum . A quo factū ſit hoc modo : ſi telū : ſi veſtimētū : ſi/
q̄d eiuſmoi relictū ſit : a' veſtigiū reptū fuerit : ſi cruor ī veſtimē/
tis : ſi ī eo loco uiſus aut comphēſus fuerit tranſacto negocio :
quo in loco res geſta dicitur .

De Conſecutione:

Conſecutio eſt cū queritur q̄ ſigna nocentis ⁊ : innocentis
ꝯſequi ſoleāt Accuſator dicet ſi poterit ad̾ſariū cū ad eū
ventū ſit erubuiſſe : expalluiſſe : titubaſſe : inſtanter locutū eſſe :
concidiſſe : pollicitum eſſe aliquid : que ſigna conſcientie ſunt .
Si reus nihil horum fecerit accuſator dicet eum vſqꝫadeo preme/
ditatum fuiſſe quid ſibi eſſet vſui futurum : vt confidentiſſime
reſiſtens reſponderet : que ſigna ſunt confidentie non innocentie.
Defenſor ſi pertimuerit magnitudine periculi non conſcientia
peccati ſe commotum eſſe dicet . Si non pertimuerit fretum in/
nocentia negabit ſe eſſe commotum .

De Approbatione .

Approbatio eſt qua vtimur ad extremum confirmata ſuſ/
picione . Ea habet locos proprios atqꝫ communes .
Proprij ſunt hi quibus niſi accuſator poteſt vti : et hi quibus
niſi defenſor vti nemo poteſt . Communes ſunt qui alia cauſa ab
reo alia ab accuſatore tractantur . In cauſa coniecturali propriꝰ
locus accuſatoris eſt : cum dicit malorum miſereri non oportere :
et cum auget peccati atrocitatem . Defenſoris proprius locus eſt
cum miſericordiam captat : et cum accuſatorem calumniari crimi/
natur . Communes loci ſunt cum accuſatoris : tum defenſoris .
a teſtibus contra teſtes : A queſtionibus contra queſtiones . ab
argumentis contra argumenta : et a rumoribus contra rumores .
A teſtibus dicemus ſecūdū auctoritatem et vitam teſtium et con/
ſtantiam teſtimoniorum . Contra teſtes vite turpitudinem : teſ/
timoniorum inconſtantiam . ſi aut non fieri potuiſſe dicemus ;
aut non factum eſſe quod dicant : aut ſcire illos non potuiſſe :
aut cupide dicere et argumentari . hec ad improbationem et pro/
bationem teſtium pertinebunt . :.

A queſtionibus

dicemus cum demonſtrabimus maiores noſtros veri inueniendi
cauſa tormentis et cruciatu voluiſſe queri : et ſummo dolore ho/
mines cogi : vt quicquid ſciant dicant . Et preterea confirmatior
hec eric diſputatio ſi que dicta erunt argumentando ijſdem vijs
quibus omnis coniectura tractatur trahemus ad veriſimilem ſuſ/
picionem : idemq̨ hoc in teſtimonijs facere oportebit . Cõtra q̃ſ/
tiones hoc modo dicemus : primum maiores voluiſſe certis i rebꝫ
interponi queſtiones : cum que vere dicerentur ſciri : que falſo in
queſtione pronũciarentur refelli poſſẽt hoc mõ . Quo i loco quid
poſitũ ſit : et ſi quid eſſet ſlie qꝺ videri aut aliq̃ ſigõ ſil'i ꝑcipi poſ/
ſit . deinde dolori credi nõ oportere : ꝙ alius alio ſit recẽtior i do/
lore : ꝙ igenioſior ad cõminiſcẽdum : ꝙ deniq̨ ſepe ſcire aut ſuſpi/
cari poſſit : quid q̃ſitor velit audire : qꝺ cũ dixerit itelligat ſibi fi/
nem doloris futuꝝ . Hec diſputatio cõprobatᷣ ſi refellemus q̃ in
q̃ſtionibus dicta erũt probabili argumẽtatõe : idq̨ partibꝫ cõiec/
ture quas ãte expoſuimus facere oportebit . Ab argumẽtis ⁊ ſig/
nis et ceteris locis quibus augetᷣ ſuſpicio dicere hoc mõ cõuenit .
Cũ multa cõcurrãt argumẽta et ſigna que iter ſe cõſentiant rẽ ꝑ/
ſpicuam nõ ſuſpicõſam videri oportet . Item plus oportere ſignis
et argumentis credi ꝙ̈ teſtibus : hec eni eo mõ expoi quo mõ re
vera ſũt geſta : teſtes corrũpi poſſe vl' precio : vel gracia : vl' me/
tu : vel ſimultate . Contra argumẽta et ſigna et ceteras ſuſpiciões
dicemus hoc mõ . ſi demonſtrabimus nullam rem eſſe quã nõ ſuſ/
picioibus quiuis poſſit criminari . deinde vnãquanq̨ ſuſpiciõem
extenuabimus : ⁊ dabimus operã vt oſtẽdamꝰ nihilo magis i nos
eã ꝙ̈ in aliũ quẽpiã cõuenire . idignũ facinꝰ eſſe ſine teſtibꝰ cõiec/
turam et ſuſpiciõem firmamẽti ſatis habere . A rumoribus diceꝰ :
ſi negabimꝰ temere famã naſci ſolere quin ſubſit aliquid : eciã ſi
dicemꝰ cauſã nõ fuiſſe quare quiſpiam cõfingeret et cõminiſceretᷣ .
Et p̃terea ſi ceteri falſi ſoleãt eſſe argumẽtabimur hunc eſſe verũ .
Contra rumores dicemꝰ primum ſi docebimus multos eſſe falſos
rumores : et exemplis vtemur : de quibus falſa fama fuerit : ⁊ a
iimicos noſtros aut homines natura maliuolos et maledicos cõ/
finxiſſe dicemus : et aliquam aut fictã fabula i adũſarios afferemꝰ

quá dicaꝰ oíbꝰ i oꝛe eſſe . ꝗ verũ rumoꝛé ꝓferemꝰ quí illís aliquid
turpitudinís afferat neqꝫ tamé eí rumoꝛí nos fidé habere dicemus
ídeo ꝙ quiuís hõ poſſit quemuís turpem de quolibet rumoꝛem
proferre : et cõfictá fabulá diſſipare. Verũ tamé ſi rumor vehe/
menter ꝓbabilis eſſe videbit᷑ argumentando fame fidé poterímꝰ
abrogare :ꝙ et difficilima tractatu eſt cõſtitucio cõiecturalis : et í
verís cauſis ſepiſſime tractáda eſt:eo diligétiꝰ õnes eiꝰ ꝑtes ꝑſcru/
tati ſumꝰ :vt ne paruula quidé titubaciõe aut offẽſiõe impediret᷑:
ſi ad hác p̃cepcõis aſſiduitaté exercitacõis accõmodaſſemꝰ .Nũc ad
legitime coſtitucõis ꝑtes tranſeamꝰ

De Scripto et voce.

CUm volũtas ſcriptoris cũ ſcripto diſſidere videbit᷑ ſi a
ſcripto dicemus his locis vtemur ſecũdũ narracioné ꝑ/
mũ ſcriptoris collaudatione deide ſcripti recitacione vtemur dein/
de ꝑcũctacione : ſcirent ne auerſarij id ſcriptũ fuiſſe in lege : aut
ín teſtaméto : aut in ſtipulatõe : aut in quolibet alio ſcripto qꝺ
ad ré ꝑtineat · Deide collatõe q̇d ſcriptũ ſit : q̇d adũſarij ſe feciſ/
ſe dicát : q̇d iudices ſeq̇ ↄducat : vtꝝ id qꝺ diligét᷑ ꝑſcriptũ ſit : an
id qꝺ acute ſit excogitatũ .Deide ea ſététia q̃ ab adũſarijs excogi/
tã ſit : et ſcripto attributa ↄtemnet᷑ et ífirmabit᷑ . Deide q̃ret᷑
quid ei obfuerít ſi id voluiſſet ꝑſcribẽ : á nõ potuerít ꝑſcribi .Dei/
de a nobis ſnia r̃ꝑiet᷑ ⁊ cá ꝓfét᷑ q̈re id ſcriptoꝛ ſcrpſerít qꝺ ſcrpſit :
et demõſtrabit᷑ ſcriptũ illꝺ eſſe dilucide: bꝛeuiter :cõmode : ꝑfcté
certa cũ rõe .Deide exépla ꝓferét᷑ : q̃ res cũ ab aduerſarijs ſnia
reddẽt᷑ et volũtas afferet᷑ a ſcrpto potiꝰ iudicate ſint. Deide oñ/
det᷑ q̈ ꝑiculoſũ ſit a ſcripto recedere . Locus communis eſt cont᷑
eũ qui cum fateatur ſe contra id quod legibus ſancitum eſt aut
teſtamento perſcriptum ſit feciſſe : tamen facti querat defenſioné.
A ſententia ſic dicemus . Primum laudabimus ſcriptoꝛis cõmo/
ditatem atqꝫ bꝛeuitatem ꝙ tantum ſcripſerit quod neceſſe fuerit :
illud quod ſine ſcripto intelligi potuerit non neceſſario ſcri/
bendum putarit . Deinde dicemus calumniatoꝛis
eſſe officium verba et litteras . ſequi negligere voluntatem .
Deinde id quod ſcriptum ſit aut non poſſe fieri aut non lege :

aut non more : nõn natura : non bono et equo poſſe fieri . q̄ omĩa
ſcriptoré voluiſſe q̄ꝫ rectiſſime fieri nemo dubitet : at ea q̄ a no/
bis facta ſũt iuſtiſſime facta . Deide cõtrariam dicemus ſététiá :
aut nullá eſſe : aut ſtultá : aut iiuſtá : aut nõ poſſe fieri : aˀ nõ con/
ſtare cũ inferioribus et ſuperioribus ſentétijs : aˀ cũ iure cõmũi : aˀ
cum alijs legibus cõmunibus : aut cum rebus iudicatis diſſétire .
Deide exéplorum a volũtate : et contra ſcriptum iudicatorum eũ/
meratione . Deide legũ et ſtipulationũ breuiter exceptaꝝ : i qui/
bus intelligitᷣ ſcriptoris volũtas et expoſitio . Locus cois contra
eũ qui ſcriptum recitet : et volũtaté ſcriptoris nõ itꝑ̄tetur .

De Contrarijs Legibus .

CUm due leges diſcrepant iter ſe videndũ é primum
num q̄ abrogatio aut derogatio ſit . Deinde vtrũ le/
ges ita dĩſſétiant : vt altera iubeat : altera vetet : á ita
vt altera cogat : altera permittat . Infirma enim erit
eius deféſio qui negabit ſe feciſſe qõ cogeretᷣ : cũ altera lex ꝑmit/
teret : plus eni valde ſanctio permiſſiõe . Item illa deféſio tenuis
é : cũ oſteditᷣ id factũ eſſe qõ ea lex ſáciat : cui legi abrogatũ ꝉ de/
rogatum ſit : id qõ poſteriori lege ſácitũ ſit eſſe neglectũ . Cũ hec
erũt cõſiderata ſtati nr̃e legis expoſitiõe : recitatiõe : collaudatiõe
vtemur . Deide contrarie legis enodabimus volũtatem : et eam
trahemus ad nr̃e cauſe cõmodum . Deide de iuridiciali abſoluta
ſumeꝰ rationem iuris : et q̄reꝰ partem iuris . vtrũ cũ ea faciat : de
qua parte poſtea diſſeremus .

De Ambiguo :

SI ambiguũ eſſe ſcriptũ putabitᷣ vtputa quod i duas
aut plures ſététias trahi poſſit : hoc mõ tractádũ eſt .
Primũ ſitne ambiguũ q̄rédum é . deide quõ ſcriptũ
eſt : et ſi id quod aduerſarij iterꝑ̄tátᷣ ſcriptor fieri vo/
luiſſet oſtédédum eſt . Deinde id quod nos interꝑ̄temur ⁊ fieri
poſſe : et honeſte : recte : more : lege : natura : bono et equo fieri
poſſe : quod aduerſarij interꝑ̄tantᷣ ecõtrario : nec eſſe ambigue
ſcriptũ : cum intelligatur vtra ſététia vera ſit . Sũt qui arbitrátᷣ
ad hanc cauſá tractandá vehemétᷣ ꝑtinere cognitõeꝫ ãphibologiaꝝ

eam q̄ a dialecticis ꝓfert̄ nos autē arbitramur nō mō adiumētū
eſſe : ſed potius maximo impedimēto Omnes enim illi dialectici
amphibologias aucupātur eas eciā q̄ pte ex altera ſentēciā nullā
poſſūt interp̄tari Itaq₃ ⁊ alieni ſermonis moleſti interpellatores:
et ſcripti ſui tū odioſi : tum obſcuri iterp̄tes ſūt : et dum caute et
expedite loqui volūt īfantiſſimi reperiūtur. Ita dū metuūt in di/
cendo ne quid ambiguum dicāt nomē ſuū ꝓnūciare nō poſſūt.
Verū horū pueriles opiniones rectiſſimis rationibꝫ cū voles re/
fellem⁹ · Imp̄ſēciarū hoc interdicere nō alienū fuit : vt huius īfā/
cie garrulam diſciplinam contemneremus.

De Diffinicione.

Qum difinicione vtemur primū afferemus breuem voca/
buli diffīcionē hoc mō· Maieſtatē is minuit q̄ ea tollit :ex quibus
rebus ciuitatis amplitudo cōſtat . Hec ſūt ea que capiūt ſuffragia
populi et magiſtratus cōſiliū. Nempe igitur tu et populū ſuffra/
gio et magiſtratū cōſilio priuaſti :cū pōtes diſturbaſti . Itē ex cōt̄/
rio maieſtatē is minuit q̄ ampiltudinem ciuitatis det̄mento affi/
cit Ego nō affeci : ſed ꝓhibui detrimēta: erariū conſeruaui : libi/
dini malorū reſtiti : maieſtatē omnē iterire nō paſſus ſū . Primū
igit̄ vocabuli ſētēcia breuiter ⁊ ad vtlitatē cauſe accomodata deſcri/
betur . Deide factū noſtrū cū v̄bi deſcripcione cōiūgetur: et de/
ſcripcionis racioni aptabit̄ . Deide cōtrarie diſcripcionis racio re/
felletur :ſi aut falſa erit .aut inutilis : aut turpis :aut iniurioſa.
Id q̄ꝫ ex iuris partibus ſumet̄ ;de iuridiciali abſoluta ; de qua iā
loquemur

De Tranſlacione

Queritur i tranſlacionibus primū num aliquis eius rei
actionē : petitōe₃ : aꝫ executionē habeat : quam nō oportet · Nū
alio modo:alio tēpore : alio loco :num alia lege :nū alio querēte :
aut agēte· Hec legibus ⁊ moribus de equo et bono reperiūtur:de
quibus dicetur in iuridiciali abſoluta

De Raciocinacione

In cauſa rōnali p̄mū q̄ret̄ q̄d i rebꝫ maioribus:aut mi/
noribꝫ:aꝫ ſlibꝫ ſliter ſcriptū:aꝫ iudicatū ſit·Deinde utrum ea res

ſimilis ſit ei rei de q̄ agit̄ : an diſſimilis . Deide vtrū ꝯſulto ea de re ſcriptum non ſit : qđ noluerit cauere : ꝙ ſatis cautum puta/ rit propt̄ ceteroꝝ ſcriptoꝝ ſilr̄ıtudieꝫ . De partibus legitie ꝯſti/ tutiōis ſatis dictum eſt . nūc ad iuridicialem r̄ūtamur .

De Juridiciali Abſoluta .

Abſoluta iuridiciali cōſtitutōe vtemur : cū ipſá rē quam nos feciſſe cōfitemur iure factá dicemꝰ : ſine vlla aſſumptōne ext̄ne defēſiois . Jn ea cōueit q̄ri iure ne factum ſit . De eo cauſa poſita dicere po/ terimus : ſi ex quibus partibꝫ ius cōſtet cognoue/ rimus . Cōſtat igit̄ ex hijs ꝑtibꝫ natur̄ : lege : ꝯ/ ſuetudie : iudicato : eq̄ et bono : pacto Natura ius ē qđ cog̃ciois aꝰ pietatis cauſa obſeruat̄ : q̄ iure parētes a liberis et a parētibꝫ li/ beri colūt̄ . Lege ius eſt id qđ populi iuſſu ſancitū eſt : qđ geꝰ ē vt in ius eas cōuoceris . Cōſuetudie ius ē id quod ſñ lege eq̄ ac ſi legitimū ſit vſitatū ē : quod genus eſt id quod argētario optule/ ris expenſū ab ſocio eius recte repetere poſſis . Judicatum eſt id de quo ſētētia lata eſt : aut decretum impoſitū eſt Ea ſepe di/ uerſa ſūt : vt aliud alij iudici aꝰ p̄tori aꝰ cōſuli aꝰ tribūo plebis placi/ tum ſit . et fit : vt de eadem re ſepe alius aliud decreuerit aꝰ iudi/ cauerit . quod genus Marcus Druſus pretor vrbanꝰ ꝙ cū hēde mandati ageret̄ iudicium reddidit : Sextus Julius nō reddidit . Jtem Caius Celius iudex abſoluit iniuriarum eū q̄ Luciliū po/ etam i ſcena noiati leſerat . Publius Mutius eū q̄ . L . Actiū poetam noiauerat cōdemnauit . Ergo ꝙ poſſūt res ſli de cá diſſi/ militer iudicate proferri : cum id vſu venerit : iudicem cū iudice : tempus cū tēpore : nūeꝝ cū numero iudicioꝝ ꝓfereꝰ . Ex equo ⁊ bono ius conſtat qđ ad v̄itatē et cōmunem vtilitatem videt̄ ꝑtie/ re . Quod geꝰ ē vt maior ānis . lx . et cui morbꝫ cauſa cognitorem det . Ex eo nouum geꝰ cōſtitui cōueit ex tēpore et ex hois digi/ tate . ex pacto ius ē ſiq̇d it̄ ſe pepigerūt : ſiq̇d inter quos cōueit . Pacta ſunt q̄ legibꝫ obſ̄uāda ſūt h̄ mō . Rem vbi pāgūt oratōeꝫ pāgūt : in comitio aut in foro ante meridiem cauſā cōijcito . Sūt item pacta q̄ ſñ legibꝫ obſeruantur ex cōuentu : que iure p̄ſtare

dicūt᷑. Ĩhis igit᷑ ꝑtibꝰ ĩiuriá demōſtrari: ius ꝯfirmari ꝯuenit: idq̃ĩ abſoluta iuridiciali ꝑuádū videt᷑.

De comparatōe.

CUm ex cōpatōe querit᷑ vtꝝ ſatius fuerit agere id qđ reus dicat ſe feciſſe: ã id quod accuſator dicat oportuiſſe fieri: primum queri ꝯueniet vtꝝ fuerit vtiliꝰ ex cōtētione: hoc ē vtꝝ venuſtius: facilius: conducibilius. Deinde oportebit queri ipſū ne oportuerit iudicare: vtꝝ fuerit vtilius: an aliorū fuerit vtilius ſtatuendi poteſtas. Deīde ĩterpoēt᷑ ab accuſatore ſuſpicō ex ꝯiecturāli ꝯſtitutōe q̄re putet᷑ nō ea rōe fctm̄ eſſe: ꝙ meliꝰ deteriori ãteponēt᷑: ſꝫ dolo mł'o negociū eſſe geſtū de aliq̄ ꝓbabili cá. Deīde q̄ret᷑ potuerit ne vitari ne ĩ eū locū veiret᷑. Ab defēſore ꝯt᷑ refellet᷑ argūentatō ꝯiecturāl': de q̄ ãte dctm̄ ē. Ĩhis ita tctatis accuſator vtet᷑ h' loco ꝯi ĩ eū q̇ iutile vtili ꝓpoſuerit: cū ſtatuēdi ñ hr̄et poteſtatē. Defēſor ꝯt᷑ eos q̇ equū cēſeãt rē ꝑnicōſá vtili prepoĩ: vtet᷑ loco ꝯi ꝑ ꝯq̄ſtiōeꝫ: et ſił q̄rꝫ ab accuſatoribꝰ ⁊ ab iudicibꝰ ĩpis q̇d fctūri eſſēt ſi ĩ eo loco fuiſſēt. et tēpꝰ: locū: rē: delibertōem ſuá ponet ãte oculos.

De Tranſlatōe

TRanſlacio criminis eſt cū ab reo facti cá ĩ alioꝝ pctm̄ tñſferet᷑: in q̄ pmū q̄rēdū ē vē ne in altꝫ crimē tñſferat᷑. Deīde ſpectádū ē á eq̄ magnū ſit illđ peccatū qđ ĩ alium tráſfert᷑: ac illđ qđ reus ſuſcepiſſe fateat᷑. Deīde oportuerit ne ĩ ea re peccare ĩ q̄ alius ãte peccarit: Deīde oportuerit ne iudiciū ãte fieri. Deīde cū fctm̄ iudiciū non ſit de illo crimīe qđ ĩ aliū tráſferatur: oporteat ne de ea re iudicium fieri: que res in iudicium nondum venit. Locus cōmunis accuſatoris ꝯt᷑ eū qui plꝰ cenſeat vi ꝙ̄ iudicia valere oportē et ab adūſarijs ꝑcūctabit᷑ accuſator q̇d futuꝝ ſit: ſi idē ceteri faciant: vt de idēnatis ſupplicia ſumaut: qđ eos idē feciſſe dicat. q̇d ſi ĩpe accuſator idē facere voluiſſet. Defēſor coꝝ peccati atrocitatē ꝓferet. in quos crimē tñſferet: rē: locū: tēpꝰ ãte oculos ponet: vt hi q̇ audiūt exiſtemēt ã nō potuiſſe: aut iutile fuiſſe rem in iudicium venire.

De conceſſiõne.

c Onceſſio eſt per quã nobis ignoſci poſtulamus. Ea di/
uiditur in purgationẽ: et deprecationẽ. Purgatio eſt cũ
conſulto a nobis factũ negamus. Ea diuiditur in neceſ/
ſitudinem: fortunam: et imprudentiam. De hĳs partibus primũ
oſtendẽdũ eſt. deinde ad deprecationem reuertendũ videtur.

De neceſſitudine.

p Rimũ ↄſiderãdũ eſt nũ culpa vẽtũ ſit in neceſſitudiẽꝫ:
num culpã veniẽdi neceſſitudo fecerit. Deide q̃rẽdũ eſt
quõ vis illa vitari potuerit ac leuari. Deide is q̃ in neceſſitudinẽ
cauſã ↄferꝫ: expert⁹ ne ſit quid ↄt̃ facẽ aͣ excogitaẽ poſſet. Deide
nũ q̃ ſuſpiciões ex ↄiecturali ↄſtitucioẽ ibi poſſit. q̃ ſignificent id
ↄſulto factũ eſſe qđ neceſſario accidiſſe dicit̃. Deide ſi maxime
neceſſitudo q̃piam fuerit ↄueiat ne eã ſatis idoneã cauſã putari.

De Imprudentia.

I I aũt imprudẽtia reus ſe peccaſſe dicet: primũ
q̃ret̃ vtꝝ potuerit ſcire an nõ potuerit. Deide
vtꝝ data ſit opera vt ſciretur an nõ. Deinde vtrum caſu neſcierit
an culpa. Nam qui ſe propter vinũ aut amorem aͭ iracũdiam fu/
giſſe ratioẽꝫ dicet: is animi vitio videbit̃ neſciſſe nõ imprudẽtia.
Quare nõ imprudẽtia ſe defẽdet: ſed culpa ↄtaiabit̃. Deide cõ/
iecturali ↄſtitutoẽ q̃ret̃ vtꝝ ſcierit an ignorauerit. et ↄſiderabit̃
ſatis ne imprudentia p̃ſidi debeat eſſe: cũ factũ eſſe ↄſtet.

De Fortuna.

c Um in fortunã cauſa ↄferet̃: et ea re defẽſor ignoſci di/
cet reo oporteẽ: eadem omia vident̃ ↄſideranda q̃ de neceſſitudine
p̃ſcripta ſũt. Etenim omẽs hee tres partes purgatiois iter ſe fini/
time ſũt: vt in omẽs eadẽ fere poſſint accõmodari. Loci cõmũes
in hĳs cauſ accuſatoris ↄt̃ eũ q̃ cũ ſe peccaſſe ↄfiteat̃: tamẽ oratoẽ
iudices demoret̃. Defẽſoris: humaitatẽ: miſericordiam: volũ/
tatẽ i oib⁹ rebus ſpectari ↄueire ⁊ q̃ ↄſulto facta nõ ſũt i eis frau/
dẽ eſſe nõ oportere.

De Deprecatione.

D Epcatoẽ vtemur cum fatebimur nos peccaſſe: neq; id

imprudēter . aut fortuitu : aut neceſſario feciſſe dicem⁹ : ⁊ tñ ig/
noſci nobis poſtulabimus . Hic ignoſcendi ratio queritur ex his
locis : ſi plur̄ ꝗ̄ maiora officia ꝗ̄ maleficia videbūt̄ ꝯſtaē . ſiq̄ vt⁹
aut nobilitas erit in eo q̇ ſupplicabit . ſiqua ſpes erit vſui futura
ſi ſñ ſupplicio diſceſſerit . ſi ille ſupplex : māſuet⁹ : et miſericors in
poteſtatibꝫ oñdet̄ fuiſſe . ſi ea q̄ peccauit nō odio : nō crudelitate :
ſ; officio et rcō ſtudio cōmot⁹ fecit . ſi tali de cā aliȷs q̄ꝫ ignotum
ſit . ſi nihil p̄iculi nobis futuꝝ videbit̄ . ſi eū miſſū faciem⁹ . ſi
nulla a noſtris ciuibꝫ aut ab aliq̄ ciuitate vitupatio ex ea re ſuſci/
piet̄ . Loci ꝯmūes de hūanitate : fortūa : miſericordia : reꝝ ꝯmu/
tatōe . His locis oībꝫ ex ꝯ̄trio vtet̄ is qui ꝯ̄dicet cū āplificatōne
et eūmeratōe peccatoꝝ . Hec cā iudicialis fieri ñ pōt : vt i primo
libro oñdi⁹ : ſ; quod pōt vł ad ſenatū : vł ad ꝯſiliū venire : non
viſa ē ſupſedēda .

De Remocōe Criminis .

CUm a nobis crimē remouē volem⁹ : aut i rē : ꝗ̄ i ho/
minē nr̄i pcti cam̄ ꝯfere⁹ . Si cā i hoiēꝫ ꝯfēt̄ q̄rēdū
eſt p̄mū potuerit ne tm̄ q̄tū reus demōſtbit is i q̄ cā ꝯfēt̄ : ⁊ q̄nā
m̊ aut honeſte : aut ſñ p̄iculo potuerit obſiſtē . ſi maxie ita ſit nū
ea re ꝯcedi reo ꝯueiat : q̄ alieō iductu fecerit . Deiñ i ꝯiectur̄le t̄/
het̄ ꝯtrouerſiā : et diſſēt̄ nū ꝯſulto fcm̄ ſit . Si cā i rē q̄ñdā ꝯfe/
ret̄ : et hec eadē fē ⁊ oia q̄ de neceſſitudie precepimus conſiderā/
da erūt .

De Argumentis .

QUoīaꝫ ſatis oñdiſſe videmur q̇bꝫ argūentatōibꝫ i vnōq̄ꝫ
genē cē iudicial̄ vti ꝯueiret : ꝯn̄s videt̄ vt docea⁹ q̄ad/
modū ip̄as argumētatōes ornȷ̄te et abſolute t̄ctaē poſſi⁹ . Nā fere
ñ difficile ē iueire quid ſit cē adiumēto : difficillimū vero ē inuē/
tū expolire : et expedite p̄nūciare . Hec ei res facit vt neqꝫ diuci⁹
q̄ ſatis ſit i ȷ̄ſdē locis cōmoremur : neqꝫ eodē idētidē reuoluamur
neqꝫ ichoatā argumētatōem reliq̄⁹ : neqꝫ icōmode ad aliā deinceps
trāſea⁹ . Itaqꝫ hac rōne ⁊ ip̄i meminiſſe poteri⁹ quid quoq̇ loco

dixerimus : et auditor cũ toci⁹ cauſe : tũ vniuſcuiuſq; argumẽtatõis diſtributõem ꝑcipere ⁊ meminiſſe poterit Ergo abſolutiſſia ac perfectiſſia argumẽtacõ eſt ea q̃ in quinq; partes eſt diſtributa : ꝓpoſitõez : rõez : rõis ↄfirmatiõez exornatiõez : ↄplexionẽ. Propoſitio ẽ ꝑ quam oſtẽdimus ſũmatim quid ſit qđ ꝓbaẽ volu⁹. Ratõ eſt cã q̃ demõſtrat id veꝝ eſſe qđ intẽdi⁹ breui ſbiectiõe. Ratiois ↄfirmatio eſt ea q̃ pluribꝫ argumẽtis corroborat breniter expoſitam rationẽ. Exornatio eſt q̃ vtimur rei honeſtande atq; locupletãde cauſa ↄfirmata argumẽtatiõe. Cõplexio ẽ q̃ ↄcludit breniter colligẽs ꝑtes argumẽtatõis. Hiſce igit̃ q̃nq; partibꝫ vt abſolutiſſie vtamur h̄ mõ tractabimus argumẽtatõez. Cauſã oñde⁹ Vlixi fuiſſe q̃re interfecerit Aiacẽ. Inimicũ eni acerrimũ de medio tollẽ volebat : a q̃ ſibi nõ iiuria ſũmũ ꝑiculũ metuebat. Videbat illo incolumi ſe icolumẽ nõ futuꝝ : ſperabat illi⁹ morte ſalutem ſibi ↄparare : ↄſueuerat ſi iure nõ poterat iiuria q̃uis iimico exitiũ machinari: cui rei mors idiq̃ Palamidis teſtimoiũ dat. Ergo et met⁹ periculi hortabat̃ eũ iterimere a quo ſuppliciũ verebat̃ : et ↄſuetudo peccandi maleficij ſuſciciendi remouebat dubitatõez. Omẽs enim cũ minima de cauſa peccata ſuſcipiunt : tũ vero illa q̃ mlto maxia ſunt maleficia aliquo certo emolumẽto iducti ſuſcipere conãtur. Si mltos induxit in peccatum pecuie ſpes : ſi cõplures ſcelere ſe contaiauerũt imperij cupiditate : ſi multi leue cõpẽdiũ fraude maxia cõmutauerũt : cui miꝝ videbit̃ iſtũ a maleficio propter acerrimã formidinẽ nõ ſe tẽperaſſe ? Viꝝ fortiſſimũ : integerrimu : iimicitiarũ perſeq̃tiſſimũ :iiuria laceſſitum : ira exuſcitatũ : homo timidus : nocens : conſce⁹ ſui peccati : iſidioſus : iimicũ icolumem eſſe noluit : cui tãdẽ hoc miꝝ videbit̃ ? Nam cum feras beſtias videam⁹ alacres et erectas vadẽ vt alteri beſtie noceãt. nõ incredibile ẽ putãdũ iſti⁹ quoq; aĩmũ ferũ : crudelẽ : atq; ihumanũ cupide ad iimici perniciem ꝓfectũ. pſertim cũ in beſtijs nullã neq; bonam neq; malã rationem eſſe videam⁹ : i iſto plurimas ⁊ peſſias ratões ſemper fuiſſe itelligam⁹. Si ergo pollicitus ſũ me datuꝝ cauſã qua iduct⁹ Vlixes ad maleficiũ acceſſerit : et ſi iimicitiaꝝ acerrimam ratõem et periculi metũ iterceſſiſſe demõſtraui : nõ ẽ dubiũ

ꝗuin ꝯfiteatur cauſam maleficij fuiſſe. Ergo abſolutiſſima argũ/
mentatio ea eſt que quinqꝫ partibus conſtat: ſed ea non ſemper
eſt neceſſe vti. Tum enim complexione ſuperſedendum eſt:
ſi res breuis eſt: vt facile memoria comprehendatur tum exorna/
tio pretermittenda eſt: ſi parum locuples ad amplificandum. ⁊ ex/
ornandum res videtur eſſe: Sin ⁊ breuis eſt argumentatio: ⁊ res
tenuis ⁊ humilis: tum exornatione: et complexione ſuperſedendũ
eſt: In oĩ argumentatione de duabꝰ partibus poſtremis hec quã
expoſui ratio eſt habenda. Ergo ampliſſima ẽ argumẽtatio quĩq̃/
partita. Breuiſſima ẽ tripartita. mediocris ſublata aut exornatioẽ
aut cõplexione quadriptita.

De Argumentis.

Duo ſunt genera uicioſarum argumentationum
Unum quod ab aduerſario reprehẽdi poteſt: idqꝫ per/
tinet ad cauſam Alterum quod tametſi nugatorium eſt: tamen
non indiget reprehenſione. Que ſint que reprehenſione cõfu/
tare conueniat: que tacite contemni atqꝫ uitari ſine reprehenſioẽ
ſi exempla ſubiecero dilucide intelligere nõ poteris. Hec cong/
nitio uicioſarum argumentationũ duplicem vtilitatẽ afferet. Nam
et uitare in argumentatione uitium ammouebit et ab alijs non
uitatum commode reprehendere docebit. Quoniam igitur oſten/
dimus perfectam et pleãꝫ argumẽtatõem ex q̃nqꝫ partibꝰ ꝯſtaẽ:
ĩ vãq̃ꝫ ꝑte argumẽtatõis q̃ vitia vitãda ſũt ꝯſidereꝰ: vt ⁊ ipi ab his
vitijs r̃cedẽ: ac adũſarioꝝ argũentatões hac ꝓceptõe ĩ oĩbꝰ ꝑtibꝰ
tẽtaẽ: et ab aliq̃ ꝑte labefactare poſſiꝰ.

De vitõſa expoſitione.

Expoſitio vitioſa eſt cum ab aliq̃ aut a maiori parte ad
omnes confertur id quod non eſt neceſſario omnibus
attributum: vt ſiquis hoc modo exponat. Omnes qui in pau/
pertate ſunt malunt maleficio parare diuitias: ꝙ officio pauper/
tatem tueri. Siquis hoc modo expoſuerit argumentationem: vt
non curet querere qualis ratio aut rationis confirmatio ſit: ipſã
facile reprehẽdemus expoſitionem: cum oſtendemus id quod in
aliq̃ paupe ĩ ꝓbo ſit: ĩ oẽs paupes id falſo et iniuria conferri. Itẽ
vitõſa expõ ẽ cũ id qđ raro fit fieri oĩno negatᷣ h̃ m̃. Nẽo põt vĩ
aſpectu neqꝫ ꝓteriẽs ĩ aõrẽ ĩcidẽ. Nã cũ nõ neõ deuenerit ĩ amorem

vno aſpectu : èt cum ille neminem dixerit.omīno nihil differt ra/
ro id fieri dūmodo aliquando fieri q̄ poſſe fieri itelligat̄ . Jtē vi/
tioſa expoſitio eſt cū omēs res oñdem⁹ nos collegiſſe : et aliq̄ꝑ rem
idoneam p̄terim⁹ h̄ mō . Quoniā igit̄ hoiez occiſū ↄſtat eſſe : ne/
ceſſe eſt q̄ a p̄donibus aut ab īimicis occiſū eſſe q̄ abs te : quem ille
heredē teſtamēto experte fecerat : p̄dones ī illo loco nūq̄ꝑ ſūt viſi :
īimicū nullū habebat . relinq̄t̄ ſi neq꞉ a p̄donibꝫ neq꞉ ab inimicis
occiſus eſt : quoniam alteri nō erāt : alteros nō habebat : vt abs
te ſit itereptus . Nā i huiuſmoi expoſitōe rep̄heſiōe vtemur : ſiq̊s
p̄ter eos quos ille dixerit potuiſſe ſuſcipere maleficiū oñderimus .
velut i hoc exēplo cū dixerit neceſſe eſſe q̄ a p̄doibꝫ q̄ ab īimicis q̄
a nobis occiſū eſſe : dice⁹ potuiſſe vel a failia vel a cohēdibꝫ nr̄is .
Cum h̄ mō ipſoꝝ collectiōez diſturbauerimus : nobis latiorē locū
defēdēdi reliq̄m⁹ . Ergo hoc quoq꞉ vitandū eſt ī expoſitiōe . ne
qn̄ cū omia collegiſſe videamur aliq̄ꝑ idoneā partē reliqua⁹ . Jtē
vitioſa expoſitō eſt q̄ ↄſtat ex falſa enuēratōe : ſi cum q̄ plura ſūt
pautōra dicam⁹ h̄ mō . Due res ſunt iudices q̄ hoēs ad maleficiū
ↄpellūt luxuries et auaritia . Quid amor iquit q̇ſpiā : q̇d ābitio :
q̇d irreligio : quid metus mortis : quid imperij cupiditas : quid
deniq꞉ alia p̄multa ? Jtem falſa enūeratio ē cū pauciora ſūt ⁊ plura
dici⁹ h̄ mō Tres r̄s ſūt q̄ oēs hoēs ſolicitāt:met⁹ :cupiditas : egri/
tudo . Satis fuerat dixiſſe metū et cupiditatē : qn̄ egritudinē cū
vt̄z re ↄiūctā eſſe neceſſe eſt . Jtem vitioſa expoſitio eſt q̄ nimiū
lōge repetit̄ : h̄ mō . Omiū maloꝝ ſtultitia eſt mat̄ q̄ pre ceteris
parit imēſas cupiditates : immēſe porro cupiditates īfinite imo/
derate ſūt : hee pariūt auaritiam . auaritia porro hominē ad q̊d/
uis maleficiū impellit : igit̄ aduerſarij noſtri inducti auaritia hoc
int̄ ſe facin⁹ admiſerūt . Hic id qđ extremū dictū ē fuit ſatis ex/
ponere : ne Enniū et ceteros poetas imitemur : q̇bꝫ h̄ mō loq̇ cō/
ceſſū ē . Utinā ne in nemore pellio ſecuribꝫ ceſe cecidiſſet abiegne
ad terram trabes : ne ve inde nauis icboande exordiū cepiſſet : q̄
nūc nominatur argo : i qua argiui delecti viri vecti petebāt pellē
illam inauratā arietis colchis : imperio regis pellie per dolū . nā
nūq̄ꝑ hera mea errās Medea pedē efferret domo eḡ aōre ſaucia .

Ná hic ſatis erat dicẽ ſi id mõ qđ ſatis erat curaſſet poeta. Utinã
ne heř mea errãs pedẽ efferret domo medea:aio eg̃ ⁊ aõre ſaucia.
Ergo hac q̃ȝ ab vltimo repetitõe i expõe magnoꝑe ſupſedẽdum
ẽ. nõ eni rephenſiõe ſicut alie cõplures: ſꝫ ſua ſpõte vicõſa eſt.

De Viciosa Ratione.

Vicõſa rõ ẽ q̃ ad expõnẽ nõ ẽ accõmodata vł ꝓpť in/
firmitatẽ vł ꝓpť vaitatẽ. Infirma rõ ẽ q̃ nõ neceſſa/
rio oñt ita eſſe q̃admodũ expoſitũ ẽ: veł apđ Plau/
tũ. Amicũ ob meritam noxã imaẽ caſtigare ẽ facin9:
veꝝ i etate vtile et ↄducibile. Hec ꝓpoſicõ ẽ: videa9 q̃ rõ affeř/
tur. Nã ego aicũ meũ hodie nõ caſtigabo ꝓ cõmiſſa noxa: ex eo
qđ fctũr9: nõ ex eo qđ fieri ↄueit: vtile qđ ſit rõciatur. Vana
rõ ẽ q̃ ex falſa cã ↄſtat h̃ mõ. Amor fugiẽdꝯ nõ ẽ: nã ex eo ꝯiſſia
naſciť amicitia: aut h̃ mõ. Philoſophia fugiẽda ẽ: affert eni ſe/
cordiã et deſidiã. Nam hee rões niſi falſe eſſẽt expões q̃ȝ eaꝝ ve/
ras eſſe ↄfiteremur. Itẽqȝ ifirma rõ ẽ q̃ nõ neceſſariam cauſã affert
expõis velut Pacuuius fortunã iſanã eſſe et cecã et brutã ꝑhibent
phi: ſaxiqȝ ad inſtar globoſi p̃dicãt eſſe volubilẽ: ideo dicũt eſſe
volubilẽ: qꝛ quo ſaxũ impulerit ſors eo cadẽ fortunã autumãt.
Cecam ob eã rem eſſe vocãt: qꝛ nil cernat q̊ ſe ſe applicet. Inſanã
autem aiunt quia atrox icerta iſtabiliſqȝ ſit. Brutã qꝛ dig aut
indignũ neq̃at internoſcere. Sũt item philoſiphi qui fortunã ne/
gant vllam eſſe: ſed temeritate omnia regi autumant: id magis
veriſimile eſſe aiũt qꝛ vſu res ipſa a ſe expiendo edõcet: velut Ho/
reſtes modo fuit rex fctũs ẽ mẽdic9: mõ naufragio nẽpe res iſta
ↄtigit. Ergo id nõ forte nec fortũa ↄtigit. Nam hic Pacuui9
iſirma rõe vtiť: cũ ait verius eſſe temeritate q̃ꝑ fortũa res geri.
Nã vtꝙ opinione philoſiphorũ fieri potuit: vt is qui rex fuiſſet
mendicus factus eſſet. Item infirma racio eſt cũ videtur ꝓ rõne
afferri id qđ i expõe dctm̃ eſt h̃ mõ. Magno malo eſt oibꝯ aua/
ritia: iccirco qꝛ hoies magnis et multis icõmodis ↄflictãť ꝓpť i/
mẽſã pecuie cupiditatẽ. Nã h̃ aliis ꝯbis idẽ ꝑ rõeȝ diciť qđ dctm̃
ẽ ꝑ expõeȝ. Itẽ ifiř rõ ẽ q̃ mi9 idoneã q̃ꝑ rs poſtłat cãȝ ſbijcit expo/
ſicõi h̃ m̃. Utił ẽ ſapia ꝓptẽa qꝛ q̃ ſapiẽtes ſũt piẽtẽ colẽ ↄſueuert

Jtem vtile ē amicos veros habere : habeas enī q̄bꝫ cū iocari poſ/
ſis . Nam huiuſmoi in ratõnibꝫ nõ vniũſalis neqꝫ abſoluta : ſed
extenuata ratõe expoſitio ꝯfirmatꝰ . Jtem infirma ratõ eſt q̄ vel
aliȷ̄ expoſitioni poteſt accõmodari : vt facit Pacuuius q̄ eandem
affert ratõem quare ceca : eadē q̄re bruta fortũa dicitꝰ .

De Confirmatõe Viciosa.

IN ꝯfirmatõe rõis multa vitanda ĩ nr̃a et obſuãda in
aduerſarioꝝ rõe ſũt vicia : proptereaqꝫ diligẽtiꝰ ꝯſi/
derãda ſũt ꝗ accurata affirmatõ rõis totã vehemẽtiſſie
ꝯprobat argumẽtatõem . Vtũtꝰ igitꝰ ſtudioſi in ꝯfirmãda ratiõe
duplici ꝯcluſiõe hoc mõ . Jniuria abs te afficior idigñ pr̃ : nã ſi im/
probũ eſſe threſpõtē exiſtiabas cur me huius locabas nuptȷ̄s ? ſin
ē probus cur talē in vitam inuitũ cogis relinq̄re ? Eaqꝫ hoc modo
concludẽtꝰ aut excõtrario couertentur aut ex ſimplici parte rep̄hē/
dẽtꝰ . Ex cõtrario hoc modo : Nulla te indigñ nata afficio ĩiuria :
ſi ꝓbus eſt collocaui : ſin aũt eſt ĩprobus diuortio te liberabo in/
cõmodis . Ex ſimplici parte rep̄hẽdetꝰ ſi ex duplici ꝯcluſione altꝰ/
rutꝰ ꝑs diluitꝰ hoc mõ . Nã ſi ĩprobũ eſſe threſpõtē exiſtiabas cur
me huius locabas nuptȷ̄s ? duxi ꝓbũ : erraui : poſt cognoui : et
fugio cognitũ . Jgitꝰ rep̄henſio huius ꝯcluſionis duplex eſt : acu/
tior illa ſuperior facilior hec poſterior ad excogitãdũ . Jtẽ viciosa
eſt ꝯfirmatõ rõis cũ ea re que plurẽs res ſignificat abutimur pro
certo vnius rei ſigno hoc mõ . Neceſſe eſt quoniã pallet egrotaſſe
aut neceſſe ē pepiſſe : qm̃ ſuſtinꝫ pueꝝ ĩfãtē . Nã hec ſua ſpõte cer/
ta ſigna nõ ſũt : ſi nõ cetera quoqꝫ ſilia ꝯcurrant : q̄ ſi occurrerit ñ/
nihil huiuſmoi ſigna adaugẽt ſuſpicõem . Jtẽ vicõſa eſt qñ vł in
aliũ vł in eũdē q̄ dicit qđ in aduerſariũ dicitꝰ poteſt ꝯueire h̕ mõ.
Miſeri ſũt q̄ vxores ducũt : at tu duxiſti alterã . Jtẽ vicõſũ ē id
quod vulgarē habet defẽſionē hoc mõ . Jracũdia ductꝰ peccauit
aut adoleſcẽtia aut amore : huiuſmoi enim dep̄cacões ſi probabũtꝰ
ĩpune maxima pccã diluẽtꝰ . Jtẽ vicõſa eſt cũ id ꝓ certo ſumitꝰ q̊d
ĩter oẽs nõ ꝯſtat : quod eciam nũc ĩ ꝯtrouerſia eſt hoc mõ . Eho
tu: dȷ̄ q̄bus eſt poteſtas ſuperũ atqꝫ inferũ pacẽ itꝰ ſeſe ꝯciliãt : ꝯ/
ferũtqꝫ ꝯcordiã . Nam ita pro ſuo iure vſũ threſpontem Ennius

induxit : quaſi iam ſatis rationibus certis ita eſſe demõſtraſſet .
Item viciosum eſt quod iam quaſi ſero atqꝫ acto negocio dici vi/
debitur hoc modo . In mentem mihi ſi veniſſet quirites non
commiſiſſem vt hunc in locum res veniret: nã hoc ã hoc feciſſem:
ſed me tum hec ratio fugit . Item vitioſa eſt cum id quod in ap/
to delicto poſitum eſt : tamen aliqua leui tegitur defenſione hoc
modo . Cum te expectabant omnes florentiſſimo regno reliqui :
nunc deſerto ab omnibus ſummo periculo ſolus vt reſtituam pa/
ro . Item vitioſum eſt quod in aliam partem ac dictum ſit poteſt
accipi ideſt huiuſmodi : vt ſiquis potens ac factioſus dixerit : ſa/
tius eſt vti regibus q̃ vti malis legibus. Nam ex hoc tametſi rei
augende cauſa poteſt ſine malitia dici : tamen propter potentiam
eius qui dicit non dicit̃ ſine atroci ſuſpicione . Item vitioſum eſt
falſis aut vulgaribus diffinitionibus vti . falſe ſunt huiuſmoi ſi/
quis dicat iniuriam nullam niſi que expulſatione aut conuitio cõ/
ſtet : vulgares ſunt que nihilominus in aliam partem transferri
poſſunt : vt ſiquis dicat : quadruplator vt breuiter deſcribã capi/
talis eſt : eſt enim improbus et peſtifer ciuis . Nam nihilo magis
quadruplatoris q̃ furis q̃ ſiccarij aut proditoris attulit diffiniti/
onem . Item vitioſum eſt pro argumento ſumere quod in diſqſi/
tione poſitum eſt : vt ſiquis furti quem arguat dicat eũ eſſe ho/
minem improbum : auarum : fraudolentum : eius rei teſtimoni/
um eſſe ꝙ ſibi furtum fecerit . Item vitioſum eſt controuerſiam
controuerſia diſſoluere hoc modo . Non conuenit cenſores iſtum
vobis ſatiſfacere : ex eo ꝙ ait ſe ñ potuiſſe adeſſe: ita vt iurtꝰ fuerat
ꝙ ſi ad exercitũ ñ veniſſet id tribũo militũ diceret. Hoc ideo vi/
tõſũ ẽ ꝙ ñ expedita ã indicata rs ẽ: ſi ipedita ⁊ ſil'i ↄtrouẽſia poſita
exẽpli loco ꝓfert̃ . Itẽ vitioſa ẽ cũ id de q̃ ſũma ↄtrouerſia eſt
paꝝ expedit̃ : ⁊ q̃ſi tnſactũ ſit rliqt̃ h mõ . Pꝑte ſat̃ dctõ ſi itel/
ligã dac arma ql' q̃ geſſit fuit. iubꝫ potiri ſi ſtuc eaꝰ pergaõ q̃ ego
ꝓfiteor eſſe mea . me eni ẽ equũ frui frt̃nis aris mqꝫ adiudicarier
l' ꝙ ꝓpiqꝰ l' ꝙ vtutis emulꝰ . Itẽ vitõſa ẽ ipm̃ ſibi i ſua orõe diſ/
ſẽtire : et ↄt̃ ea q̃ ãte dixerit dr̃e h m̃ . q̃ cã accuſẽ hũc tum id diſpu
tãdo euoluẽ . Nã ſi vct̃ qd eũ accuſẽ qui eſt ꝓbꝰ ? ſi inercttũdu

aı̄mı̄ ıgeiū poſſidet : q̇d eū accuſē q̇ id parui auditu exiſtimet ?
Nō icōmoda rōe videtᷣ oñdiſſe q̄re nō accuſaret q̇d ꝗ poſtea ait .
Nūc ego te a ſummo iam deteram exordio . Jtē vicōſū ē qd̄ dicitᷣ
tōtᷣ iudicis volūtatē : ſ eoꝝ qui audiūt : ſi aut partes q̇bꝰ illi ſtu/
dēt : aut hoīes quos illi caros habēt ledātᷣ : aut aliquo huiuſmoī
vitio ledatᷣ auditoris volūtas . Jtem vitōſū ē nō oēs res ↄfirmaē
quas pollicitus ſis in expoſitōe . Jtē verēdū eſt ne de alia re dica/
tur : cū alia de re ↄtrouerſia ſit : iqȝ huiuſmoī vitō ↄſiderādū ē ne
aut ad rē addatᷣ quid : aut q̇dpiā de re detᷣhatᷣ : aut tota cā muta/
ta i aliā deriuetᷣ . Vti apud Pacuuiū zethus cū amphiōe quoꝝ
ↄtrouerſia cū de muſica iducta ſit : diſputatō i ſapiētie ratiōeȝ et
ꝟtutis vtilitatem ↄſuitᷣ . Jtē ↄſiderādū eſt ne aliud accuſatoris
crimiatō cōtineat : aliud defēſoris purgatō purget : quod ſepe cō/
ſulto multi ab reo faciūt āguſtijs caūe coacti . Vti cū quis accuſetᷣ
ābitu magiſtratū petiſſe ab ipatoribus ſepenumero ſe apud exerci/
tū donatū eſſe dicat . Hec ſi diligētᷣ in aduerſarioꝝ orōe obſua/
uerıꝰ ſepe dep̄hendeꝰ : et i eiuſmoi dep̄hēſiōe oñdeꝰ eos de ea rē
q̇d dicatᷣ nō habere . Jtē vitōſū ē artē aut ſcientiā aut ſtudiū q̇d/
piā vituperaē propter eoꝝ vitia q̇ i eo ſtudioſi ſūt : veluti q̇ rhe/
toricam vituperāt propter alicuius oratoris vituperādā vitā . Jtē
vitōſū eſt ex eo qd̄ perperā factū eſſe ↄſtat putaē oñdi a quo hoīe
fctm̄ eſt : hoc mō . Mortuū : deformatū : tuōre p̄ditū : corꝑe de/
coloratū ↄſtat eſſe . Cōſtat ergo necatū eſſe veneno : deinde ſi ſit
vſqȝadeo i eo occupatꝰ vt mltᷣi faciūt : venenū datū vitō nō me/
diocri ↄflictetᷣ . Nō eni factū ne ſit q̄ritᷣ : ſed a q̊ fctm̄ ſit . Jtē vi/
tōſū eſt i ↄparādis rebus alterā rē efferre : de re altera m̄tiōeȝ non
facē : ſ negligētiꝰ diſputaē : vt ↄparetᷣ vtꝝ ſatiꝰ ſit populū frumē/
tū accipe ā nō accipe : q̄ cōmoda ſint i altera re curet enuērаē : q̄ in
altera re icōmoda ſint velut dep̄ſſa p̄tereat : ſ ea q̄ mima ſūt dicat.
Jtē vitōſū ē i rebus ↄparādis neceſſe vituperari alterā cū alteram
laudes . Quod geꝰ ſi q̄ratᷣ : vtris maior hōr hn̄dus ſit albēſibꝰ : ā
vegētinis q̇ rei. p . et populo ro . ꝓfuerūt : et is qui dicat alteros
ledat . Nō eni neceſſe eſt ſi alteros p̄ponas alteros vitupare . Fi/
eri eni pōt vt cū alteros magis laudaueris aliquā alteris laudis

partem attribuas : ne cupidiꝰ pugnaſſe contᵗ̃ ꝯitatē puteris . Jtē
vitōſū ē de noie et vocabulo rei ꝯtrouerſiā ſtruere : quā rē ꝯſue/
tudo pōt optie iudicare : velut Sulpitius qui itercesserat ne ex/
ules quibꝰ cāȝ dicere nō licuiſſet r̃duceretᵗ̃ . Jdem posteriꝰ imu/
tā volūtate cū eādē legē ferret : aliā ſeſe ferre dicebat ꝓpt̃ noim cō/
mutatōnē : nā nō exules ſꝫ vi eiectos ſe reducē aiebat . Proide q̄ſi
id fuiſſet i ꝯtrouerſia q̄ illi noie appellaretᵗ̃ a ꝑplō ro. q̄ſi nō oēs
quibꝰ aq̄ et igni itᵗdctm̄ ē exules appelletᵗ̃ . Uerꝫ illi fortaſſe ig/
noſciꝰ ſi cū cā fuit : nos tn̄ itelligaꝰ vitōſū eſſe itēdere ꝯtrouerſiā
ꝓpt̃ noim ꝯmutatōem .

De Exornatōe vitōſa .

Q Uoiā exornatō ꝯſtat ex ſimilibꝰ ⁊ exēpl̄ et āplificatōi/
bꝰ ⁊ iudicatis ⁊ ceteris rebꝰ q̄ ꝑtient ad exaggerādā ⁊ lo/
cupletādā argumētatōem : q̄ ſit his rebꝰ vitia ꝯſidereꝰ . Simile
vitōſū ē qd̄ ex aliq̄ ꝑte diſſimile nec hꝫ parē rōnē ꝯpatōis : aꝰ ſibi
ipſi obeſt qui affert . Exēplū vitōſū ē ſi aꝰ fl̄m ē vt r̃phēdatᵗ̃ : aut
iprobū vt nō ſit imitādū aut maiꝰ aut miꝰ q̄ꝫ res poſtulat . Res
iudicā vitōſe ꝓfertᵗ̃ : ſi aꝰ diſſli de re ꝓfertᵗ̃ aꝰ de ea re de q̄ ꝯtrou̇/
ſia n̄ ē : aꝰ iproba : aꝰ eiuſoi vt aꝰ pluēs aꝰ magis idonee res iudicate ab
aduerſarijs ꝓferri poſſint . Jtē vitōſū ē q̄ꝫ aduerſarij factū eſſe ꝯ/
fiteātᵗ̃ de eo argumētari ⁊ planū facē factū eſſe : nā id augeri opor/
tet . Jtē vitōſū ē id augere qd̄ ꝯueit doceri hꝫ m̄ : Ut ſiquis quē
arguat hoiem occidiſſe : et āteq̄ā ſatis idoneas argumētatōes at/
tulerit : augeat peccatū ⁊ dicat nihil idigniꝰ eſſe q̄ꝫ hoiem occidē .
Nō eni vtꝝ idignū ſit ā nō : ſꝫ factū ne ſit q̄ritᵗ̃ .

De ꝯplexiōe vitōſa .

H Omplexio vitōſa q̄ nō vt qd̄q̄ꝫ p̄mū dictū eſt ꝯplectitᵗ̃ :
⁊ q̄ nō breuitᵗ̃ ꝯcluditᵗ̃ : ⁊ q̄ n̄ ex nūertōe certū ⁊ ꝯſtās aliq̄d vt i/
telligatᵗ̃ q̄d ꝓpoſitū i argūentatōe ſit q̄d dein rōe : q̄d ꝯfirtōe :
quid tō argumētatōe demōſtratū .

De ꝯcluſionibꝰ totius argumēti.

C Oncluſiōes q̄ apd̄ grecos epylogi noiantᵗ̃ triꝑtite ſūt : nā
ꝯſtāt ex enūertōe : āplificacōe : et commiſeratiōe . Jn quattuor lo/
cis vti poſſumus concluſionibus . Jn principio ſecūdū narratōnē .

ſecundū firmiſſimā argumētatōem : in cōcluſiōe. Enumeratō eſt
per quā colligiꝰ et cōmoneꝰ : q̇bꝫ de rebꝫ ꝟba fecerimꝰ : breuiter
vt renouet̃ nō reintegret̃ orō : et ordie vt quicq̇d erit dctm̄ refe/
ramꝰ : vt auditor ſi meōrie mādauerit ad idē qđ ipſe memierit re/
ducat̃. Jtē curādū eſt ne ꝗ ab exordio ꝗ a narratōe repetat̃ ora/
tōnis enuērato. Ficta eni et dedita opa ꝯparata orō videbit̃ eſſe
artificij ſignificādi : igenijq̄ vendicādi : et meōrie oſtētāde cā : ꝗ/
propt̃ iitiū eūeratōis faciēdū ē a diuiſiōe. Deide ordie breuiter
exponēde ſūt res ꝙ tractate erūt i ꝯfir̃tōe et ꝯfutatōe. Amplifica/
tio eſt res ꝙ per locū cōmunē iſtigatōis auditoꝝ cauſa ſuit̃. Loci
cōes ex decem p̄ceptis cōmodiſſie ſumūt̃ adaugēdi criminis cauſa.
Primus locꝰ ſuit̃ ab auctoritate cū cōmeōraꝰ quāte cuē ea res fu/
erit dijs immortalibus : ꝗ maioribꝫ : nr̄is regibꝫ : magiſt̃tibꝫ : ñ/
tōibꝫ : hoibꝫ ſapiētiſſis : ſenatui. Jtē maxie quo mō de hijs rebꝫ
i legibus ſācitū ſit. Secūdus locꝰ ē cū ꝯſideraꝰ : ille res de q̇bus
criminamur ad quos pertineant : vtrum ad omēs quod atrociſſi/
mū ē an ad ſupiorēs. quod geꝰ hij ſūt a quibꝰ auctoritatis locꝰ ꝯis
ſuit̃ : an ad pares : hoc ē i eiſdē ꝑtibus aimi : corporis : fortunaꝝ
poſitos : an ad iferiores ꝙ oibꝫ hijs rebus ātecellūt̃. Terciꝰ locꝰ
ē quo percūctamur q̇d ſit euētuꝝ : ſi omibus idē cōcedat̃ : et ea
neglecta oñdeꝰ : quid periculoꝝ ꝗ icōmodoꝝ ꝯſeq̄t̃. Quartꝰ lo/
cꝰ eſt quo demōſtrat̃ ſi huic ſit remiſſū multos alacriores ad male
ficia futuros : quos adhuc expectatio iudicij remorat̃. Quītꝰ lo/
cꝰ ē cū oñdemꝰ ſi ſemel alit̃ iudicatū ſit nullā rē fore ꝙ icommodo
mederi ꝗ perperā fctm̄ aut erratū iudiciū corrigē poſſit : quo i lo/
co nō icōmodū erit vti ceteraꝝ reꝝ ꝯparatōe : vt oñdaꝰ alias res
poſſe : ꝗ vetuſtate ſedari : aut ꝯſilio corrigi : huius r̄i aut leniēde
aut corrigende nullā rē adiumēto futurā. Sextus locꝰ eſt cū oñ/
deꝰ et ꝯſulto fctm̄ : et diceꝰ volūtario facinori nullā excuſatōez i/
prudētie : iuſtam depcatōem paratā. Septimꝰ locꝰ ē cū oñdemꝰ
tetꝝ facinꝰ : crudele : nefariū : tyrānicū eſſe : quod genus iiuriā
mulieꝝ : aut eaꝝ reꝝ aliquid : q̄ꝝ reꝝ cauſa bella ſuſcipiūt̃ : ⁊ cū
hoſtibus de vita dimicat̃. Octauus locꝰ eſt ꝙ oñdimꝰ nō vul/
gare : ſed ſingulare eſſe maleficiū : ſpurcū : nefariū : ⁊ inuſitatū :

q̃ maturius et atrocius iudicãdũ ſit . Nonꝰ locus ꝯſtat ex peccatoꝝ ꝯpatõe : q̃ſi cũ diceꝰ maiꝰ eſſe maleficiũ ſtupaē igenuā q̃ꝫ ſacꝝ ledē : q̄ꝛ alteꝝ ꝓpt̃ egeſtatē : alteꝝ ꝓpt̃ itēperātē ſuꝑbiā fiat . Deciꝰ locꝰ ē ꝑ quē oīa q̄ i negocio gerēdo acta ſũt : q̄qꝫ rē ꝯſequi ſolēt expoēꝰ acrit̃ et crioſe ⁊ diligēt̃ : vt agi r̃s ⁊ geri negociũ videat̃ reꝝ ꝯſeq̄ntiũ eũerſiõe . Miſericordia ꝯmouebit̃ auditoribꝫ : ſi variā fortũaꝝ ꝯmutatõem diceꝰ : ſi oñdeꝰ i q̄bꝫ ꝯmodis fuiꝰ ⁊ q̄bꝫ i icõmodis ſuꝰ ꝯpatõe . Si q̄ nobis futura ſit : n̄ cāꝫ obtiñeriꝰ eũerabiꝰ ⁊ oñdeꝰ . Si ſupplicabiꝰ ⁊ nos ſub eoꝝ q̄ꝝ miſericordiā captabimꝰ ptāte ſbijcieꝰ . Siquid nr̃is parētibꝫ : liberis : ceteris neceſſarijs caſurũ ſit : ꝓpt̃ noſtras calamitates aperieꝰ : et ſil̃ oñdeꝰ illoꝝ nos ſolitudie ⁊ miſeria : nõ noſtris icõmodis dolē . Si de clemētia : hũanitate : miſericordia nr̃a : qua i alios vſi ſumꝰ aperieꝰ . Si nos ſꝑ : aꝰ diu i mal̃ fuiſſe oñdeꝰ . Si noſtꝝ fatũ aꝰ fortũaꝫ ꝯq̄remur . Si aim noſtꝝ fortē : pacietē icõmodoꝝ oſtēdemꝰ futuꝝ . Cõmiſeratõeꝫ breuē eſſe oꝫ : nihil eni lachryma citius arſ'cit . Fere locos obſcuriſſios totius artificij t̃ctauimꝰ i h̃ libro . Quapropt̃ huic volumi modꝰ ſit : r̃liq̄s p̃ceptões q̄ad videbit̃ i terciũ libꝝ trāſ'feremꝰ . Hec ſi vt ꝯq̄ſite ꝯſcripſimꝰ : ita diligēter fueris ꝯſecutꝰ : ⁊ nos iduſtrie fructꝰ ex tua ſcia capieꝰ : ⁊ tute noſtrā diligētiā laud.bis : tuaqꝫ p̄ceptõe letaberis : tu ſciētior eris p̄ceptoꝝ artificõ : nos alacriores ad reliquũ ꝑſoluēdũ . Veꝝ hec futura ſatis ſcio : te ei nõ ignoro : nos deinceps ad cetera p̄cep̃ t̃nſeamꝰ : vt quod libentiſſime faciemus tue voluntati rectiſſime morem geramꝰ .

H D oēꝫ iudicialē cāꝫ q̄ꝫadmodũ cũ ꝯueirꝫ iuētõnē r̃ꝝ accõmodari ſatis abũdāt̃ vt arbitror i ſuꝑioribꝫ libris deõnſt̃tũ ē . Nũc caꝝ rēꝫ i ꝝ iueiēdaꝝ q̄ ꝑticāt ad cās deliberatias ⁊ deõnſt̃tias i hũc libꝝ t̃nſtulimꝰ : vt oīs iueiēdi p̄ceptõ tibi q̄ꝫp̄mũ ꝑſoluēt̃ . Reliq̄ q̄ttuor ꝑtes erāt artificij de tribꝫ ꝑtibꝫ i h̃ libro diceꝰ : diſpõe : pronunciatiõe : ⁊ memoria .

De elocucióe ꝙ plura dicéda videbāť in quartó libro ꝯſcribere
maluimus : quē vt arbitror tibi libꝝ celeriter abſolutū mittemꝰ :
nequid tibi rhetorice artis deeſſe poſſit . Interea prima queqꝫ et
nobiſcū cū voles et interdū ſie nobis legédo ꝯſequere : neq̇d ipe/
diare quin ad hanc vtilitatē pariť nobiſcū ꝓgredi poſſis . Nunc
tu fac vt attétū te ꝓ̄beas : nos ꝓficiſci ad iſtituta ꝑgemus . Deli/
beratióes parti ſūt huiuſmoi: vt q̄rať vtꝝ potius faciédū ſit : ꝑti
huiuſmoi : vt qḋ potiſſimū faciédū ſit ꝯſidereť hoc mō̄ . Utrū
potius cartago tollenda an reliquéda videať . Quid potiſſimum
h̄ pacto : vt ſi Hanibal ꝯſulat cū ex italia cartiginé accerſiť : an in
italia remaneat : an domū redeat : an in egiptū ꝓfectꝰ occupet
alexádriá . Itē deliberatióes ꝑti ipē propter ſe ꝯſultáde ſūt : vt ſi
deliberet ſenatus captiuos ab hoſtibꝫ redimat an nō : parti propť
aliq̄ extneá cauſá veniūt in deliberatióem et ꝯſultatóem : vt ſi de/
liberet ſenatus bello italico ſoluatne legibꝫ ſcipioné : vt eū liceat
āte tēpus ꝯſulē fieri ꝑti ⁊ propť ſe ſūt deliberáde : ⁊ magis prop/
ter extneá cauſá veiūt i ꝯſultátóem : vt ſi deliberet ſenatꝰ bello i/
talico socijs ciuitaté det ā nō . In q̇bꝫ cauſ rei natur̄ faciet delibe/
ratóem : ois rō ad ipam̄ ré accōmodabiť . In q̇bꝫ extnea cauſa ꝯfi/
ciet deliberatóem : in hijs ipa erit cauſa adaugéda a᷑ depriméda .
Omēs rōes eoꝝ q̇ ſétētiá dicent finē ſibi ꝯueīet vtilitates ꝓpo/
nere : vt ois eo tocꝰ orōis rō ꝯferať . Utilitas i duas ptes i ciui/
li ꝯſultatōe diuidiť tutá et hōeſtá . Tuta é q̄ ꝯficit iſtātis aut cō/
ſeq̄ntis ꝑiculi vitatōem q̄libet rōe . Hec diſtribuiť i vim ⁊ dolū :
q̊ꝝ alteꝝ ſeparati aut vtꝝqꝫ ſumeꝰ ꝯiūcti . Uis diſcerniť ꝑ exer/
citꝰ : claſſes : arma : tormēta : reuocatōes hoiū : ⁊ alias huiuſmoi
res . Dolus ꝯſuiť in pecuiá : pollicitatōes : diſſimulatōes : ma/
turatōes : mētitōes : et ceteras res : de q̇bꝫ magis idoneo tēpore
loq̄mur : ſi q̄n de re militari a᷑ de admiſtr̄tōe reipublice ſcribere
velimꝰ . Hōeſta res diuidiť i rctm̄ et laudabile . Rectū é qḋ cū
ꝟtute et officio fit : id diuidiť i prudētiá : iuſtitiá : fortitudiné :
modeſtiá . Prudētia é calliditas q̄ rōe q̄dam poteſt delectū habē
bōꝝ et maloꝝ . Dicitur itē prudētia ſcia cuiuſdam artificij : et
appellať prudētia multaꝝ reꝝ meōria : et vſꝰ pluriū negociorum

Juſtitia eſt equitas ius vicuiq; tribuens pro dignitate cuiuſq;.
Fortitudo eſt rerũ magnarum appetitio : et rerum humilium cō/
temptio : et laboris cum vtilitatis ratione perpenſio . Modeſtia
eſt in animo continens moderatio cupiditatum . Prudentie par/
tibus vtemur in dicendo : ſi commoda cum incommodis confere/
mus : cum alterũ ſequi alterũ vitari cohortabimur : aut ſiqua in
re cohortabimur aliquid cuiꝰ rei aliq̃ꝑ diſciplinabilẽ ſcientiã po/
terimus habere : quomodo aut qua quidq; ratõe fieri oporteat o/
ſtendemus : Aut ſi ſuadebimus quidpiam cuius rei geſte aut p̃/
ſentem aut auditam memoriam poterimus habere : qua in re fa/
cile id quod velimus : exemplo allato perſuadere poterimus .
Juſtitie partibus vtemur : ſi aut innocentum aut ſupplicum dice/
mus miſereri oportere . Si oſtendemus merẽtibus gratiam re/
ferri conuenire . Si demonſtrabimus vlciſci malemeritos oportẽ.
Si fidẽ magnoꝑe cẽſebimus ꝯſeruãdã . Si leges et mores ciuitatis
egregie dicemꝰ ſeruari oportere . Si ſocietates atq; aīcitias ſtu/
dioſe dicemꝰ coli ꝯueire Si q̊d iꝰ i parẽtes: deos : patriã n̄tur̃ cõ/
parauit id religioſe colẽdũ demõſtrabiꝰ . Si hoſpitia: cliẽtelas :
cogitatões : affitates : caſte colẽdas eſſe dicemꝰ . Si nec p̄cio : nec
grã: nec ꝑicl'o nec ſil'tate a via rctã õndeꝰ oportẽ deduci. ſi diceꝰ eq̄/
bile ius i oibꝫ ſtatui ꝯueire . His atq; huiuſoi ꝑtibꝫ iuſtitie ſi quã
rẽ i ꝯtiõe ꝗ̄ i ꝯſilio faciẽdã cẽſebiꝰ iuſtã eſſe oſtẽdemꝰ : ꝯtrariis i/
iuſtã : ita fiet vt eiſdẽ locis ad ſuadẽdũ ⁊ ad diſſuadẽdũ ſiꝰ ꝯpati.
Si fortitudis r̃tiende cã faciẽdũ q̊d eſſe diceꝰ õndeꝰ r̃s mg̃s ⁊ ex/
celſas ſeq̃ ⁊ appeti oportẽ: ⁊ itẽ r̃s hũiles ⁊ idig̃s viris fortibꝫ vi/
ros fortes ꝑptẽa ꝯtẽnẽ oportẽ : nec idoẽas digitate ſua iudicaĉ. Jtẽ
a nl'a r̃ hoẽſta ꝑicl'i ꝗ̄ laboris mgitudiez deduci oportẽ : ãtiq̊orẽ
mortẽ t̃pitudie hẽri : nl'o dolẽ cogi vt ab officõ r̃cidat̃ : nl'iꝰ ꝓ r̄i
ꝟitate metuẽ iimicitias: q̊dl; ꝓ patria : ꝑntibꝫ: hoſpitibꝫ : aīcis :
⁊ his r̃bꝫ q̄s iuſtcia colẽ cogit adiẽ ꝑicl'; : ⁊ q̄ꝑl; ſuſciꝑe laborẽ modeſ
tie ꝑtibꝫ vtemur: ſi niīas libidies hõris: pecuie: ſliũq; r̃ꝝ vituꝑabiꝰ
ſi vãz q̄ꝑq; rẽ certo natuẽ t̃io defieꝰ. ſi q̊d cuiz ſatis ſit õndeꝰ: niũ ꝓ
gredi diſſuadebiꝰ: mod̊ vicuiz r̃i ſtatueꝰ. Hoi ꝑtes ſũt ꝟtutis ãplifi
cãde: ſi ſuadebiꝰ attenuãde ſi ab his dehortabimur vt hec atteũet̃

que ſup̄ demōſtr̄ui. Nam neq̄ erit q̄ ſētiat a ꝟtute recedēdū: ve/
rū aut res nō eiuſmoi dicāt̄ vt ꝟtutē poſſim⁹ egregiam experiri:
aut in ↄtrijs potius rebꝫ q̄ꝑ i hijs ꝟt⁹ ↄſtaē oñdat̄. Jtē ſiq̄ pacto
poteri⁹ ꝗ hijs q̄ ↄt̄dicet iuſtitiā vocarit: nos demōſtrabim⁹ ign̄/
uiā eſſe et inertiā ac p̄uā liber̄litatē: quā prudētiā appellarit: iep/
tā et garulā et odioſā ſciētiā eſſe dicem⁹. Quā ille modeſtiā dicet
eſſe eam nos inertiā et diſſolutā negligentiā dice⁹ eſſe. Quā ille
fortitudieꝫ noiauerit: eā gladiotoriā et īcōſideratā appellabim⁹ te/
meritatē. Laudabile ē q̄d ↄficit hōeſtā et p̄ſētē et ↄſequētē coē/
moratōem h̄ nos eo a rctō ſuperauim⁹: nō ꝗ hee q̄tuor ꝑtes que
ſbiciūt̄ ſb̄ vocabulo recti hanc hoēſtatis cōmeōratōem dare n̄ ſo/
leāt: ſed q̄ꝑq̄ꝑ ex recto laudabile naſcat̄: tamē in dicēdo ſeorſū r̄ct/
andū ē h̄ ab illo: neqꝫ eni ſolū laudis cauſa rectū ſeq̄ ↄueit: ſed ſi
laus ↄſeq̄t̄ duplicat̄ r̄cti appetēdi volūtas. Cū igit̄ erit demōſt̄/
tū rctm̄ eſſe laudabile demōſtr̄bi⁹ a᷑ ab idoneis hoibꝫ: vt ſiq̄ res
hōeſtiori ordi placeat q̄ a detiori ordie ꝑbet̄: a᷑ aliq̄bꝫ ſocijs: a᷑ oib⁹
ciuibꝫ: exteris n̄tioibꝫ: poſteriſqꝫ noſtris. Cū h⁹oi diſio ſit loco/
rū i ↄſultatōe breuiter aperiēda ē toti⁹ tr̄ctatō cauſe: exordiri li/
cebit vel a p̄cipio vel ab īſinuatōe vel ijſdē roibꝫ q̄bus in iudi/
tiali cauſa. Si cuius rei narratō icidet eadē roē narr̄ri oportebit:
q̄m i eiuſmodi cauſ finis ē vtilitas. et ea diuidit̄ i rōeꝫ tutā atqꝫ
hoēſtā. ſi vtrꝫqꝫ poterim⁹ vtrꝫqꝫ pollicebimur nos i dicēdo deōn/
ſtraturos eſſe: ſi alterꝫ demōſtraturi erim⁹ ſiplicit̄ q̄d dc̄tūri ſum⁹
oñdem⁹. At ſi nr̄am ratōnē tutā eſſe dicem⁹: diuiſiōe vtemur in
vi et ↄſiliū. Nā q̄d i dicēdo rei dilucidāde cauſa dolū appellaui⁹:
id in dicēdo honeſtius ↄſiliū appellabimus. Si rōis nr̄e ſētētiam
rctam eſſe dice⁹: et oēs ꝑtes rc̄ti icidēt q̄driptita rōe vtemur: ſi n̄
icidēt q̄t erūt tot expoēm⁹ i dicēdo. Jn ↄfir̄tōe et ↄfutatōe vte/
mur nr̄is locis: q̄s āte oñdim⁹ ↄfirmādis ↄtrijs ↄfutādis. Argu/
mētatois artifitōſe r̄ctāde rō de ſecūdo libro petet̄. Sed ſi acci/
derit vt i ↄſultatōe alteri a tuta rōe alteri ab honeſta ſētētia ſit:
vt i deliberatōe eorꝫ qui a peis circūceſſi deliberāt q̄d agāt. Qui
tutā rōem ſequi ſuadebit hijs locis vtet̄. nullā rē icolumitate v/
tiliorē eſſe. ꝟtutibꝫ vti neinē poſſe: qui ſuas rōes i tuto n̄ collcarit

nec deos q̄dé eſſe auxilio eis : q̄ ſe ī cōſulto ī ꝑiculū mittūt . Ho/
neſtū nihil oportere exiſtiari : qđ ñ ſalutē ꝑiat . Qui tute rei ꝑ/
poēt rōem hōeſtā his locis vtet̃ . virtutē nullo tempore relinquē/
dá : vel dolorē ſi timeat̃ : vel mortē ſi ea formidet̃ tetecore ⁊ i/
ſania leuiorem eſſe . Cōſiderare q̄ ſit turpitudo ꝯſecutur̃ : at nō i/
mortalitatē neqꝫ eternā icoluitatē ꝯſeq̄ : nec eſſe explorātū illo vi/
tato ꝑiculo : nullū in aliud ꝑiculū eſſe nos venturos . virtute vl/
tro ad mortē ꝓficiſci eſſe ꝑclarū . fortitudi fortunā q̄ꝫ eſſe adiumē/
to ſolē : eū tute viuē q̄ hōeſte viuat : nō q̄ i ꝑſētia icolumis ſit : ⁊
eū q̄ t̃piter viuat icolumem ꝑpetuū eſſe nō poſſe . Cōcluſiōibꝫ
fē ſlibꝫ i his ⁊ i iudicialibꝫ cauſ vti ſole9 : niſi ꝙ hic maxie ꝯdu/
cit ꝙplurima rer̄ āte geſtar̄ exēpla ꝓferre . Nūc ad demōſtratiuū
gen9 cauſe trāſeam9 .

De Argumētis .

Q Voniā hec cā diuidit̃ i laudē ⁊ vitupeatiōem quibꝫ ex re/
bꝫ laudē ꝯſtitueri9 : ex ꝯtrijs rebꝫ erit vitupatō ꝯpāda .
Laus igit̃ poterit eſſe rer̄ ext̃nar̄ : ⁊ corporis : ⁊ ai. Rer̄ ext̃nar̄
ſūt ea q̄ caū ꝗ fortūa ſcđa ꝗ diū ſa accidē poſſūt : vt gen9 : educatio :
ditie : ptātes : glorie : ciuitates : aicitie : ⁊ q̄ huiuſōi ſūt : ⁊ ea q̄ his
ſūt ꝯt̃ria . Corporis ſūt ea q̄ ñtur̃ corꝑi attribuit ꝯmoda ꝗ icōmo/
da : velocitas : vires : digitas valitudo : ⁊ q̄ ꝯt̃ria ſūt. Ai ſūt ea q̄
ꝯſilio ⁊ cogitatōe nr̄a ꝯſtāt : prudētia : iuſtitia : fortitudo : mode/
ſtia : ⁊ q̄ ꝯt̃ria ſūt. Erit igit̃ h̄ ꝯſtrō ꝯfutatōqꝫ nobis. Jn huiuſoi
cā ꝑncipiū ſuit̃ : ꝗ a nr̄a ꝗ ab ei9 de q̄ loq̄mur : ꝗ ab eor̄ q̄ audiēt
ꝑſona : aut ab re : A noſtra ſi laudabimus : aut officiō facē ꝙ cā ne/
teſſitudis itercedat : ꝗ ſtudio ꝙ eiuſmoi virtutis ſit : vt oēs ꝯme/
morare debeāt velle qđ rctm̄ ſit : aut ex aliorū laudē oñdē qualis
ipſius aimus ſit . Si vituꝑabim9 : ꝗ merito facē ꝙ ita tractati ſu9 :
aut ſtudio ꝙ vtile putem9 eſſe ab omnibus vnicam malitiam
atque nequitiam cognoſci : aut ꝙ placeat oſtendi quid vobis diſ/
pliceat ex aliorum vituperatione . Ab eius perſona de quo loque/
mur ſi laudabi9 veteri nos dice9 : vt illi9 fctā ꝟbis ꝯſeq̄ ñ poſſi9 .
Oēs hoīs illi9 ꝟtutes ꝑdicaē oportē : ipſa fctā oiū laudator̄ eloq̄ciā
ſtcire . Si vituꝑabi9 ea q̄ videbi9 ꝯt̃ria paucis ꝟbis commutatis

dici poſſe dicem9 : vt paulo ſup̄ exēpli cauſa demōſtratum ē . Ab
auditoꝝ pſona ſi laudabim9 : qm̄ nihil noui : nihil apud ignaros
laudemus : nos moēndi cauſa pauca eſſe dicturos : ꝗ ſi erūt ignoti
vt talē viꝝ velit ꝯgnoſcē petem9 : qm̄ in eodē ꝟtutis ſtadio ſint a/
pud q̊s laudem9 : atque ille q̇ laudat9 fuerit : ſperare nos facile
his quibꝫ velim9 huius facta probaturos . Cōtria vituperatō : q̊/
niā norint pauca de neq̄cia ei9 nos eſſe dcturos . ꝙ ſi ignorēt pe/
tem9 vt agnoſcāt : vt maliciā vitare poſſint . qm̄ diſſimiles ſūt qui
audiūt : atꝙ ille vituperat̄ . ſperare nos illi9 vitā vehemēt̄ im ꝓ/
baturos . A rebus ipſis icertū eſſe quid potiſſimū laude9 . Ve/
teri ne cū mlta dixerim9 plura p̄tream9 : et q̄ ſlies ſētētias hāē/
būt quibꝫ ſētētijs ꝯt̄ria ſumūt̄ a vitupatōe . Pricipio ab aliq̊ t̄c/
tato harū q̄s āte ꝯmeōrauim9 rōnū : narratō non erit vlla : q̄ ne/
ceſſario ꝯſeq̄t̄ . ſed ſiqua inciderit cū aliqͦ fctm̄ ei9 de quo loq̄/
mur nobis narrādū ſit cū laude ꝗ vitupatōe p̄ceptio narrādi de
p̄io libro repetet̄ . Diuiſiōē hac vtemur . expoēm9 q̄s res lau/
daturi ſum9 aut vitupaturi . deide vt queꝙ quo ve tp̄e res erit
geſta ordie dicem9 : vt quicquid tute cauteꝙ egerit itelligat̄ . Sꝫ
expoēre oportebit aimi ꝟtutes aut vitia : deide ꝯmoda ꝗ icōmoda
corporis aut reꝝ ext̄naꝝ quo mō ab aimo t̄ctata ſit demōſtrare .
Ordinē hūc adhibere i demōſtrāda vita debe9 . Ab ext̄nis rebus
gen9 i laude : q̇bꝫ maioribꝫ nat9 ſit : ſi bono genere patrē ꝗ excel/
ſiorē fuiſſe : ſi humili genere ipſū in ſuis nō i maioꝝ ꝟtutibꝫ ha/
buiſſe p̄ſidiū . In vitupatōe ſi bono genere dedecori maioribus
fuiſſe : ſi malo tamen his ipſis detrimēto fuiſſe . Educatō i laude
ꝙ bene hoēſte i boīs diſciplis educat9 tota pueritia fuerit . In vi/
tupatōe ꝯtra : ide ſe ret̄xiſſe apte a corp̄is ꝯmodis . A natura in
laude : ſi ſit dignitas atꝙ for̄ laudi fuiſſe eā : n̄ q̄admodū ecteris
detrimento atꝙ dedecori . Si viēs atꝙ velocitas egregia hoēſtis
hec exercitatōi bꝫ et iduſtrijs ꝯpata . Si valitudo perpetua diligē/
tia et tēperātia cupiditatū . In vitupatōe ſi erūt hec corporis com/
moda male his vſū dicem9 : q̄ caſu et natura tanq̄ quilibet gladi/
a tot habuerit . Sin erūt preter formā oīa ipſius culpa et item/
perātia fuiſſe dicem9 . Deinde reūtemur ad ex̄neas res : et in his

animi virtutes aut vitia que fuerint conſiderabimus : diuitie an
paupertas fuerit : que poteſtates : que gloria : que amicitie : et
quid fortiter in inimicitijs gerendis fecerit : cuius cauſa ſuſceperit
inimicitias : qua fide : beniuolentia : officio geſſerit amicitias . in
diuitijs qualis : aut in pauprrtate cuiuſmodi fuerit : quemadmo/
dum habuerit in poteſtatibus gerendis animum . ſi interierit cu/
iuſmodi mors fuerit : cuiuſmodi res mortem eius ſit conſecuta .
Ad omnes autem res quibus animus hominis maxime conſide/
ratur ille quattuor animi virtutes erunt accommodande . Ut ſi
laudabimus : aliud iuſte : aliud fortiter : aliud honeſte : aliud
prudenter factum eſſe dicamus . Si vituperabimus aliud iuſte :
aliud ignaue : aliud immodeſte : aliud ſtulte factum eſſe dicemus
.Perſpicuum eſt iam nimirum ex hac diſpoſitione quemadmo/
modum ſit tractanda tripartita diuiſio laudis et vituperationis :
ſi illud eciam aſſumpſerimus non neceſſe eſſe nos omnes has par/
tes in laudem a' vituperationem tranſ ferre propterea ꝙ ſepe non
incidunt : aut ita tenuiter vt non ſunt neceſſarie.
. Quapropter eas partes que firmiſſime videbun/
tur legere oportebit . Concluſionibus breuibus vtemur enume/
ratione ad exitum cauſe : in ipſa cauſa crebras et breues amplifi/
cationes interponere oportebit per locos communes : nec hoc ge/
nus cauſe eo ꝙ raro accidat : in vita negligétius commendandum
eſt . neque id quod videri poteſt accidere : vt faciendum ſit ali/
quando non oportet velle quamcommodiſſime poſſe facere . Et
ſi ſeparatim hec cauſa minus ſepe tractetur : at in cauſis iudiciali/
bus et in deliberatiuis ſepe magne partes verſantur laudis aut
vituperationis : quare in hoc quoqꝫ genere cauſe nõnihil induſtrie

ɔferēdum putamus . Nūc abſoluta nobis difficillima pte rheto/
rice h̄ ē iuētōe perpolita : atq̄ ad oē cauſe ge9 accōmodata : tēpus
ē ad ceteras partes orōis proficiſci. Deinceps igitur de diſpoſitōe
dicemus .

De Diſpoſitōe .

Quoniā diſpoſitō ē per quā illa q̄ iueim9 i ordinē re/
digi9 : vt certo q̄ꝺq̄ loco ꝓnūcie9 vidēdū ē cui9moi
rōez i diſponēdo hr̄e ɔueiat . Genera diſpoſitōnum
ſūt duo : vnū ab iſtitutōe artis ꝓfctm̄ : alteꝝ ad caſū tēporis ac/
cōmodatū . Ex iſtitutōe artis diſponem9 : cū ſeq̄mur eā p̄ceptōem
quā i prio libro expoſuim9 : h̄ ē vt vtamur pricipio : narrtōe : diui/
ſiōe : ɔfirtōe : ɔfutatōe : ɔcluſiōe : et hūc ordinē q̄admodū p̄cep/
tū ē āte i dicēdo ſequamur . Itē ex iſtitutōe artis nō mō totas
cauſas per orōem : ſed per ſigulas quoq̄ argumētatōes diſpone9 :
q̄admodū i ſecūdo libro docuimus : idē expoſitōem : ratōnē : ɔ/
firtōem rois : exornātōem : ɔpleriōez . Hec igitr̄ duplex diſpoſitō
ē : vna per orōes : altera per argumētatōes ab iſtitutōe artis pro/
fctā . Eſt aūt alia diſpō q̄ cū ab ordie artificōſo recedēdū eſt : ora/
toris iudicō ad tēp9 accomodatr̄ : vt ſi a narrtōe dicere icipie9 : aut
ab aliq̄ firmiſſia argumētatōe : aꝫ aliq̄ꝝ reꝝ recitatōe : aꝫ ſi ſecūdū
pricipiū ɔfirmatōe vtamur : deide narratōe : aut ſiquā huiuſmoi
permutatōem ordinis faciam9 . Quoꝝ nihil niſi cauſa poſtulet
fieri oportebit . Nam ſi vehemēter aures auditoꝝ obtuſe vide/
būtr̄ : atq̄ animi defatigati ab aduerſarijs multitudine ꝟborum
cōmode poterim9 pricipio ſuperſedere : et exordiri cauſā : aut a
narratōe : aut aliq̄ firmiſſima argumētatōē : deide ſi cōmodū erit
q̄ꝫ n̄ ſēp neceſſe eſt ad pricipij ſētētiā reuerti licebit . Si cauſa nr̄a
magnā difficultatē videbitr̄ hr̄e : vt neō equo aio poſſit audire
pricipiū a narratōe : cū inceperi9 ad pricipij ſētētiā reuertemur .
Si narratō paꝝ probabilis ē exordiemur ab aliq̄ firma argumē/
tatōe . hijs ɔmutatōibꝫ et trāſlatōibꝫ ſepe vti neceſſe eſt : cū ipſa
res artifitōſā diſpoſitōez artificōſe ɔmutare cogit . In ɔfirtōne

et confutatõe argumẽtationũ diſpoſitiones huiuſmodi habere cõ/
uenit : firmiſſimas argumentationes in pͥmis et in poſtremis cauſe
ptibus collocare. Mediocres et neq; inutiles ad dicẽdũ neq; ne/
ceſſarias ad probãdũ : que ſi ſepati ac ſigule dicãtur ĩfirme ſint : cũ
ceteris cõiuncte fiũt firme et probabiles : ĩterpoi et in medio col/
locari oꝫ. nã re narrata ſtatim expectat anim⁹ auditoris : ex qua
re cauſa cõfirmari poſſit : q̃propter continuo firmam aliquam oꝫ
ĩferre argumẽtationem. Et qm̃ nuperrime dictũ facile memorie
mandatur vtile eſt : cum dicere deſinamus recentẽ aliquã reliq̃re
ĩ animis auditorum bene firmam argumẽtationẽ. Hec diſpoſitio
locorum tam q̃ ĩſtructio militũ facillime ĩ dicẽdo ſicut illa ĩ pug/
nãdo parẽ poterit victoriã.

De ꝑnũciatione.

PRonũciationem multi maxime vtilem oratori dix/
erunt eſſe : et ad perſuadendum plurimum vale/
re. nos quidem vnam de quinque rebus plurimum
poſſe non facile dixerimus : nec egregie magnam
eſſe vtilitatem in pronunciatioue ſola audacter confirmauerimus.
Nam commode inuentiones et concinne verborum elocutiones :
et partium artifitioſe diſpoſitiones : et horum omnium diligens
memoria ſine pronunciatione ñ plus q̃ ſine his rebus pronuncia/
tio ſola valere poterit. Quare quia nemo de ea re diligenter ſc/
ripſit. Nanq; omnes vix putarũt poſſe de voce : geſtu : dilucide
ſcribi. cũ hee res ad ſenſ⁹ nrõs ptĩerẽt ⁊ qꝛ magnopere nobis ad
dicendum pars ipſa comparanda eſt : non negligenter videtur to/
ta res conſideranda. Diuiditur igitur pronunciatio in vocis fi/
guram et corporis motum. Figura vocis eſt que ſuum quendam
poſſidet habitum ratione et induſtria comparatum. Ea diuidit᷑
in tres partes : magnitudinem : firmitudinem : mollitudinem.
Magnitudinem vocis maxime comparat natura. nonnichil au/
get : ſed maxime conſeruat accuratio. Firmitudinem vocis max/
ime ñtur᷑ opat. ñnichil adauget ſ; maxie conſeruat exercitatõ de/
clamationis. Mollitudinem vocis hoc eſt vt eam torquere pro
noſtro commodo poſſim⁹ : maxime faciet exercitatõ declamatõis.

Quaproptˀ dē magnitudīe vocis et firmitudis pte : qm̄ altera cu/
ra :altera natura ꝯparatˀ . nihil ad nos attinet ꝯmouere niſi vt
ab his q̇ nō iſcij ſūt ei9 artificij rō curādē vocis petatˀ . De ea pte
firmitudis q̄ ꝯſeruatˀ rōe declamatōis et de mollitudīe vocis que
maxie neceſſaria ē oratori : quo mō ea quoqꝫ moderātōe declamati/
onis ꝯparatˀ dicēdū videtˀ . Firmā igitˀ ꝙmaxie poteri9 ī dicēdo
vocē ꝯſeruare : ſi ꝙmaxime ſedata et depſſa voce pricipia dicem9 .
Nā ledūtˀ arterie : ſi āteꝙ vox bene permulſa ē aeri claōre ꝯplētˀ :
et īteruallis lōgioribꝫ vti ꝯueiet . Recreatˀ eni ſpiritu vox et ar/
terie ꝯticēdo requieſcūt : et ꝯtinuū claōrē omittere : et ad ſmonē
redire oportet pariter . Cōmutatōes eni faciūt : vt nullo genere
vocis effuſo ī oi voce integri ſimus : et acutas vocis exclamatiōes
vitare debem9 . Ictus eni fit et vulnerātˀ arterie acuta atqꝫ exte/
nuata nimis acclamatōe : et ſi quis ſplendor eſt vocis ꝯſuitˀ vno
clamore vniuerſus : et vno ſpiritu ꝯtinētˀ multa dicere ꝯueit in
extrema orōe . Fauces eni calefiūt et arterie ꝯplētˀ : et vox q̄ va/
rie tractata eſt reducitˀ in quēdā ſonū equabilē atqꝫ ꝯſtātē . Quia
vero ſepe reꝝ nature ḡcia q̄dā iure debetˀ : velut accidit in hac re.
Nam quod dixim9 ad vocē ſuādā ꝓdeſſe idē attinet ad ſuauitatē
pronūciatōis : vt qđ natura voci proſit idē volūtate auditoris ꝓ/
betˀ . vtile eſt ad firmitudinem vocis ſedata vox in principio .
ſētētias ꝯcinniores diuiſiōe reddūt : et auditori ſpaciū cogitādi
Quid ei iſuauius ꝙ clamor ī exordio cāe? ītˀualla vocē ꝯfirmāt:ea/
dē relinquūt . Cōſeruāt vocē ꝯtinui clamoris remiſſio: et auditorē
quidē maxie delectat varietas : et ſmōe aīmū eius retinet : ⁊ ex/
uſcitat claōre . Acuta exclamatō vocē et fauces vulnerat : eadē le/
dit auditorē . habet eni quiddā illiberale : et ad muliebrē potius
vociferatōem ꝙ ad virilē dignitatē in dicendo accommodatum .
Quid in extrema oratiōe continens vox remedio eſt voci hec ea/
dem ? nonne aīmum vehemētiſſie calefacit auditoris in toci9 cō/
cluſiōe cauſe ? Quoniā igitˀ res eedē vocis firmitudini et pronū/
ciatōis ſuauitate proſūt : de vtraqꝫ re ſimul erit ī pſētia dictum :
de firmitudīe q̄ viſa ſūt : ⁊ de ſuauitate q̄ ꝯiūcta fuerūt . certa ſu/
o loco poſt dicem9.

De vocis mollitudine.

Mollitudo igit̄ vocis quoniam omnis ad rhetoris p̄ceptionem pertinet diligentius nobis ɔſideranda eſt. eam diuidimus in ſermonem: contentionem: et amplificationem. Sermo eſt oratio remiſſa et infinitima quotidiane locutioni. Contentio eſt oracio acris ad confirmandum et confutandum accommodata. Amplificatio eſt oratio que aut in iracundiam inducit: aut ad miſericordiam trahit auditoris animum. Sermo diuiditur in partes quattuor: dignitatem: demonſtrationem: narrationem: iocationem. Dignitas eſt oratio cum aliqua grauitate et vocis remiſſioue. Demonſtratio eſt que docet remiſſa voce quo modo quid fieri potuerit aut non potuerit. Narratio eſt rerum geſtarum expolitio. Jocatio eſt oratio que ex aliqua re veriſimili riſum prudentem et liberalem mouere poſſit. Contentio diuiditur in continuationem et in diſtributionem.

Continuatio eſt orationis enunciande acceleratio clamoſa.

Diſtributio eſt in contentione oratio freqnens cum raris et breuibus interuallis acri vociferatione.

Amplificatio diuiditur in cohortationem et conqueſtionem. Cohortatio eſt oratio que aliq̊d pctm̄ amplificans auditorem ad iracundiam adducit: Conqueſtio eſt oratio q̄ incommodorum amplificatione animum ad miſericordiam perducit.

Quoniam igitur mollitudo vocis in tres partes diuiſa eſt: et hee ipſe partes in octo alias partes diſtribute ſunt: que cuiuſque idonea pronunciatio ſit demonſtrandum videtur. Sermo cum eſt in dignitate plenis faucibus quam ſedatiſſima et depreſſiſſima voce vti conueniret. ita tamen ne ab oratoria conſuetudine ad tragicam tranſeamus.

Cum autem in demonſtratione voce paululum attenuata crebris interuallis et diuiſionibus oportet vti. vt ipſa pronunciatione eas res quas demonſtrabimꝰ inſerere atque interſecare videamur in animis auditorum.

Cū aūt ſmo i narrtōe ē vocū varietate op9 eſt: vt q̄do quidq̨
pacto geſtū ſit: ita narrari videat̄. Strenue qđ volum9 oñdere
fctm̄ celeriuſcule dicem9: at aliud ocioſe retardabim9. deide mō
acriter: tū clemēter meſte hylariter i oēs ptes cōmutabim9: vt
ỽba ita ꝓnūciatōem· Siqua inciderit i narratōe dicta: rogata:
rſpōſa: ſiq̄ admiratōes de q̄bꝫ nos narrabim9 diligēter aīaduer/
tem9: vt oīū perſonaꝝ ſēſ9 atq̄ aīos voce exp̄mam9. Sin erit ſ/
mo i iocatōe: leuiter tremebūda voce: cū pua ſignificatōe riſ9: ſn̄
vlla ſuſpitōe nimie cachinatōis leuiter oportebit a ſmōe ſerio
torq̄re ad liberalē iocū vocē. Cū aūt ↄtēdere oportebit: qm̄ id &
p ↄtinuatōem: aut per diſtributōem faciēdū ē Jn ↄtinuatōe ad/
aucto mediocriter ſono vocis ỽbis ↄtinuādis vocē quoq̨ iūgere
oportebit: et torq̄re ſonū et celeriter clamare ỽba ↄficere: vt vim
volubilē orōis vociferatō ↄſeq̄ poſſit. Jn diſtributōe vocē ab i/
mis faucibꝫ exclamatōe ꝯclariſſima adhibere oportet: et quātum
ſpacij p ſigulas exclātōes ſūpſeri9: tātū iter ſigula ītualla ſpacij ↄſu
mere iubemur. Jn āplificatōibꝫ cū cohortatōe vtemur voce atte/
nuatiſſima: clamore leui: ſono equabili: cōmutatōibꝫ crebris:
maria celeritate. Jn cōqueſtiōe vtemur voce ↄpſſa: iclinato ſono:
crebris iteruallis: lōgis ſpacijs: magnis ↄmutatōibꝫ. De figura
vocis ſatis dictū ē nūc de corporis motu dicēdū videt̄.

De Motu corporis.

Motus corporis eſt geſt9 et vultus moderatō q̄dā que
pronūciāti ↄueit: ⁊ probabiliora reddit ea que pronūci/
āt̄. Cōueit igit̄ in vultu pudorē et acrimoniā eſſe.
Jn geſtu nec venuſtatē ↄſpicuā: nec turpitudinem eſſe:
ne aut hiſtrōes aut oparij videamur eſſe. Ad eaſdē igit̄ partes
in quas vox eſt diſtributa: motus quoq̨ corporis rō videt̄ eſſe
accōmodāda. Nā ſi erit ſermo i dignitate: ſtātes i veſtigio: leui
dextē motu loq̄ oportebit: hilaritate: triſticia. mediocritate vul/
tus ad ſermōis ſētētias accōmodata. Sin erit i demōſtrtiōe ſmo
paululū corp9 a ceruicibꝫ dimittem9. Nā hoc eſt a natur̄ datum
vt ꝓproxime tū vultū tū manum admoueam9 ad auditores: ſi
quā rem docere eos: et vehemēter inſtigare velim9. Sin erit in

narratione ſmo : idē mot⁹ poterit idone⁹ eſſe : qui paulo āte de-
mōſtrabit̄ i dignitate . Si i iocatōe vultu quādā dēm⁹ hilaritatē
ſignificāc ſn̄ ꝯmutacōe geſt⁹ . Si ꝯtēdem⁹ ꝑ ꝯtinuatōem : brach-
io celeri : mobili vultu : acri aſpectu vtemur . Si ꝯtētio fiet ꝑ
diſtributionē : celeri ꝓtectiōe brachij : ambulatiōe pedis dextri :
rara ſupplauſiōe : acri et defixo aſpectu vti oportet . Si vtemur
āplificatiōe ꝑ cohortatōem paulo tardiore et ꝯſideratōe geſtu con-
ueniet vti ſimili⁹ ceteris reb⁹ atq; i ꝯtētōe ꝑ ꝯtinuatōem . Si v-
temur amplificatōe per ꝯq̄ſtiōem feieo plāgore : et capitis ictu n̄-
nūq̄ ſedato ⁊ ꝯſtāti geſtu meſto ⁊ ꝯt̄bato vl̄tu vti oportebit. Nō
ſū neſci⁹ q̄tū ſuſceperi negocij : q̄ mot⁹ corporis exp̄mere v̄bis :
et imitari ſcriptur̄ cōatus ſū voces. Uez nec h̄ ꝯfiſ⁹ ſū poſſe fieri
vt de his reb⁹ ſatis ꝯmode ſcribi poſſet : nec ſi id fieri nō poteſt
h̄ qđ feci fore iutile putabā : propterea ꝙ h̄ admonē volui⁹ qđ
oportet . reliq̄ t̄de⁹ exercitatōi . Hoc ſcire tn̄ oportz ꝓnūciatōem
bonam eo proficere : vt res ex aīmo agi videat̄ . Nūc ad theſaurum
inuētorum atq; omnium partium rhetorice cuſtodem memoriam
trāſeam⁹ .

De Memoria .

Memoria vtrum habeat quiddam artificij : an omnis a natura proficiſcatur : aliud dicendi tempus idoneum dabitur . Nunc perinde atque conſtet in hac re multum valere artem et preceptionem : ita de ea re loquemur .

Placet enim nobis eſſe artificium memorie : quare placeat alias oſtendemus . impreſentia cuiuſmodi ſit ea aperiemus .

Sunt igitur due memorie : vna naturalis : altera artifitioſa . Naturalis eſt ea que noſtris animis inſita eſt : et ſine multa cogitatione nata . Artifitioſa eſt ea quam confirmat inductio quedam et ratio preceptiōis . Sz ꝙ reb⁹ i ceteris ingenij boitas imitat̄ ſepe doctriaz : ars porro nature commoda ꝯfirm̄t ⁊ augz : ita fit i hac re vt nnūq̄ n̄tur̄l meōria : ſi cui dā ē egregia : ſilis ſit

huic artificioſe. porro hec artificioſa nature commoda retinet et
áplificat ratione doctrine. Quapropter naturalis memoria pre/
ceptione cõfirmanda eſt vt ſit egregia. et hec que doctrina datur
indiget ingenij. Nec hoc magis aut minus in hac re ꝙ̃ in ceteris
artibus fit: vt ingenio: doctrina: preceptione natura niteſcat.
Quare et illis qui natura memores ſũt vtilis hec erit inſtitutio:
ꝙ tute paulo poſt poteris intelligere. etſi illi freti ſuo igẽio nr̃o ñ
indigerent: tamen iuſta cauſa daretur. quare his qui minus in/
genij habent adiumẽto veli9 eſſe. ñc de artificioſa meõria loq̃mur.
Cõſtat igit᷑ artificóſa meõria ex locis ⁊ iagib9. locos appella9 eos
q̃ breuit᷑ pfc̃tẽ iſigite aꝰ ñtur̃ aꝰ maũ ſũt abſoluti: vt eos facile ñtur̃/
li memoria comprehendere et áplecti queamus: vt edes: inter/
columnium: angulum: fornicem: et alia que his ſimilia ſunt.
Imagines ſunt forme quedam et note: et ſimulacra eius rei quã
meminiſſe volumus. quod genus equi: leones: aquile memoriã
ſi volemus habere: imagines eorum certis in locis collocare nos
oportebit. Nunc cuiuſmodi locos inuenire et quo pacto reperire
et in locis imagines continere oporteat oſtendemus. Quemad/
modum igitur qui litteras ſciunt poſſũt id quod dictũ ẽ ſcribere
et recitare quod ſcripſerũt: ita qui in modica didicerũt poſſunt
quod audierũt in locis collocare: et ex his memoriter pronũciare.
Loci enim cere aut carte ſimillimi ſunt. imagines litteris. diſpõ
et collocatio imaginum ſcripture. pronuntiatio lectioni. Oportʒ
igitur ſi volumus multa meminiſſe multos nobis locos compara/
re: vt in multis locis multas imagines collocare poſſimus. Itẽ
putamus oportere ex ordine hos locos habere: nequando pertur/
batione ordinis impediamur: quo ſecius quoto loco libebit vel a
ſuperiore vel ab inferiore parte imagines ſequi: vt ea que manda/
ta locis erunt edere et proferre poſſimus. Nam vt ſi in ordine
ſtantes notos ꝙ̃plures videmus nihil noſtra interſit: vtrũ a ſũ/
mo an ab imo nomina eorum dicere incipiamus. Item in locis ex
ordine collocatis eueniet: vt in quãlibet partem quoto quoquo
loco libebit imaginibus commoniti dicere poſſimus id quod locis
mãdauerimus. Quare placet ex ordine locos comparare: ⁊ locos

quos aſſumpſerimus egregie commoditerq; notare oportebit : vt
perpetuo nobis herere poſſint . Nam imagines ſicut littere delet᷑.
vbi nihil vtimur loci tanq̄ cera remanere debent . Et ne forte in
numero locorum falli poſſimus quintum quenque locum placet
notari . Quod genus ſi in quinto loco manum auream collocemꝰ:
in decimo aliquem notum cui prenomen ſit decimo . Deinde faci/
le erit quinto quoquo loco ſimiles notas collocare . Item commo/
dius eſt in derelicta q̄ in celebri regione locos comparare . ꝓpte/
rea ꝙ frequentia et deambulatio hominum conturbat et infirmat
imaginum notas . ſolitudo conſeruat integras ſimulacrorum figu/
ras . Preterea diſſimiles forma atq; natura loci comparandi ſunt:
vt diſtincte interlucere poſſint . nam ſiquis multa intercolumnia
ſumpſerit conturbabitur ſimilitudine : et ignorabit quid in quoq̄
loco collocarit : et magnitudine modica : et mediocres locos habe/
re oportet . Nam ⁊ preter modum ampli vagas imagines reddūt:
et nimis anguſti ſepe non videntur poſſe capere imaginum collo/
cationem . Tum nec nimis illuſtres nec vehementer obſcuros lo/
cos haberi oportet : ne aut obcecentur tenebris imagīes : aut ſplē/
dore perfulgeant . Interualla locorum mediocria eſſe oportet fere
paulo plus aut minus pedum tricentum . nam vt aſpectus ita co/
gitatio minus valet : ſiue nimis procul remoueris : ſiue vehemēt᷑
prope admoueris id quod oportet videri . Sed quāq̄ facile eſt ei
qui paulo plura explorauit . q̄uis multos ⁊ idoneos locos compa/
rare : tamē ſiquis ad iſta idoneos inuenire ſe non putauit :ipſe ſi/
bi conſtituat : quot volet multos licebit . Cogitatio enim quam/
uis regionem poteſt amplecti : et in ea ſitum loci cuiuſdam ad ſuū
arbitrium fabricari et architectari . Quare licebit ſi hac prompta
copia contenti non erimus noſmet ipſos cogitatione noſtra regio/
nem conſtituere : et idoneorum locorum commodiſſimam diſtincti/
onem comparare . De locis ſatis dictum eſt . nunc ad imaginum
rationem trauſeamus. Quoniam ergo rerum ſimiles imagines eſſe
oꝫ ex oībus ꝟbis noſmet notas nobis ſilitudīes eligē deꝰ. Dupli/
ces igit᷑ ſilitudīes ēē dēnt: vē rꝝ: altē ꝟboꝝ. Reꝝ ſilitudīes exꝑmūt᷑
cū ſūmati ipoꝝ negocioꝝ īagies ꝯparaꝰ. ꝟboꝝ ſlitudīes ꝯſtituūt᷑

cum vniuſcuiuſq; nominis et vocabuli meõria imagine notatur .
Rei totius meõriã ſepe vna nota et imagine ſimplici comprehen/
dimus hoc modo . Ut ſi accuſator dixerit ab reo hominem ve/
neno necatum : et hereditatis cauſa factum arguerit: et eius rei
multos dixerit teſtes . et conſcios eſſe . Si hoc primum vt ad de/
fendendum nobis expeditum ſit meminiſſe volemus : in primo
loco rei totius imaginem confirmabimus . egrotum in lecto cubã/
tem faciemus ipſum illum de quo agetur . Si formam eius deti/
nebimus :ſi eum non agnouerimus aliquem egrotum non de mi/
nimo loco ſumemus : vt cito in mentem venire poſſit : et reũ ad
lectũ eius ſtatuemus : dextra poculum : ſiniſtra tabulas : medico
teſticulos arietinos tenentem . Hoc modo et teſtium et heredita/
tis et veneno necati memoriam habere poterimus . Item de/
inceps cetera omnia ex ordine in locis ponemus . Et quociens/
cunq; rem meminiſſe volemus : ſi formarum diſpoſitione : ⁊ ima/
ginum diligenti notatione vtemur : facile ea que volemus meõria
conſequemur . Cum verborum ſimilitudines imaginib; expͥmere
volemus plus negocij ſumemus : et magis ingenium noſtrũ exer/
cebimus : id nos hoc modo facere oportebit . Iã domi vltionem
reges atride parant . In loco conſtituere oportet manus ad celũ
tollentem domiciũ : cum a regibus marcus loris cedatur . hoc erit
iam domi vltionem reges. In altero loco eſopum et ſimbrum ſub/
ornari : et effigeniam vagantem . hoc erit atride parant . hoc mõ
omnia verba erunt expreſſa . Sed hec imaginum confirmatio tũ
valet : ſi natutalem memoriam exuſcitauerimus hac notatione :
vt verſu poſito ipſi nobiſcum primum tranſeamus bis aut ter eũ
verſum . deinde cum imaginibus verba exprimamus :hoc modo.
nature ſuppeditabitur doctrina . Nam vtraq; altera ſeperata mi/
nus erit firma .ita tamen vt multo plus ĩ doctrina atq; arte preſi/
dij ſit . Quod docere non grauemur ni metuerimus : ne cum ab
inſtituto noſtro receſſiſſemus : minus commode reſeruaret᷑ hec
dilucida breuitas preceptionis . Nunc quoniam ſolet accidere vt
imagines partim firme et ad monendum idonee ſint : partim im/
becilles et infirme que vix memoriam poſſint excitare . Qua de

cauſa vtrunqꝫ fiat conſiderandum eſt : vt cognita cauſa quas viteꝰ
et quas ſequamur imagines ſcire poſſimus . Docet igitur nos ip-
ſa natura quid oportეat fieri . nam ſi quas res in vita videmus
paruas vſitatas quotidianas meminiſſe non ſolemus . propterea
ꝙ nulla niſi noua : aut admirabili re commouetur animus . at ſi-
quid videmus aut audimus egregie turpe aut honeſtum incredi-
bile magnum ridiculum : id diu meminiſſe conſueuimus . Itaqꝫ
quas res ante oculos videmus obliuiſcimur plerumqꝫ ; que acciderūt
in pueritia meminimus optime ſepe . nec hoc alia de cauſa poteſt
accidere : niſi ꝙ vſitate res facile e memoria labuntur : inſignes ⁊
noue diutius in animo manent . Solis exortus : curſus : occaſꝰ ne-
mo admiratur ; propterea quia quotidie fiunt . ad eclipſim ſolis
mirantur : quia raro accidit :et ſolis eclipſim magis mirātᷣ ꝙ̃ luē:
quoniam he crebriores ſunt . Docet ergo natura vulgari et vſitā
re nō exuſcitari . nouitate vero et inſigni quodam negocio cōmo-
ueri . Imitatur ars igitur naturam : et quod ea deſiderat iueſet .
ſi qđ oñdit ſequatᷣ . Nihil eſt eī qđ aut natura extremū īuenerit ;
aut doctrina primum : quia rerum principia ab ingenio profecta
ſunt : et ex eius diſciplina comparantur . Imagines igitur nos
in eo genere conſtituere oportebit : quod genus in memoria diu-
tiſſime poſſit remanere :id accidit ſi ꝙ̃ maxime notas ſimilitudines
conſtituemus . ſi non multas : nec vagas . ſed aliquid agentes ia-
gines ponemus . ſi egregiam pulchritudinem aut vnicam turpitu-
dinem eis attribuemus . ſi aliquas exornabiꝰ . vt ſi corona aut veſ-
te purpurea : quo nobis notatior ſit ſimilitudo : aut ſi aliquam
rem deformabimus : vt ſi cruentam aut ceno oblitam aut rubrica
delibutam inducamus : quo magis inſignita ſit forma: aut ſi ridi-
culas res aliquas imaginibus attribuamus . Nam ea res quoque
faciet : vt facilius meminiſſe poſſimus . nam quas res veras facile
meminerimus : eſadem fictas et diligenter notatas memiſſe nō ē
difficile . ſed illđ facē oportebit : vt identidē prios quoqꝫ locos ia-
ginū renouādaꝝ cā celeriter animo ꝑuageꝰ . Scio pleroſqꝫ grecos
qui de memoria ſcripſerunt feciſſe vt multorum verborum imagi-
nes conſcriberent : vti qui eas ediſcere vellent paratas haberent

ne quid inquirendo conſumerent operis : quorum rationem ali/
quot de cauſis improbamus . Primum ꝙ in verborum innume/
rabilium multitudine mille verborum imagines ridiculum ſit cõ/
parare . quantulum enim poterint hec valere : cum ex infinita v̄/
borum copia modo vnũ modo aliud nos verbũ meminiſſe oporte/
bit . Deinde cur volumus ab induſtria quecq̃ remouere : vt ne
quid ipſe querat : cum nos illi omnia parata queſitaqꝫ tradamus .
Preterea ſimilitudine alia alius magis conmouetur . ná vt ſepe
formá ſi quá ſimilé cuipiam dixerimus eſſe : nó omnes habemus
aſſenſores ꝙ alij videtur aliud. Jté fit in imaginibus : vt que no/
bis diligenter notata ſit : ea parũ videatur inſignis alijs . Quare
ſibi quenqꝫ cómodo ſuo conuenit imagines cóparare . Poſtreó p̃/
ceptoris eſt docere quéadmodũ queri quicqꝫ conueniat : et vnũ
aliquid aut alterum : non omnia que eius generis erũt exépli cá
ſubijcere : quo res dilucidior eſſe poſſit : vt cũ de proemijs que/
rendis diſputamus : rationé damus querendi :non mille proemi/
orũ genera deſcribimus : ita arbitramur de imaginibus fieri con/
uenire . Nunc ne forte verborum memoriá : aut nimis difficilé :
aut parum vtilé arbitreris : et ipſarũ meõria rerũ contentus ſis :
ꝙ et vtiliores ſint : et plus habeant facilitatis. amonendꝰ es quá/
re verborũ memoriá non improbemus . Ná putamus oportere e/
os qui velint res faciliores ſine labore ⁊ moleſtia facile meminiſſe:
in rebus difficilioribus ante eſſe exercitatos . Nec nos hanc ver/
borũ meõriá inducimus : vt verſus meminiſſe poſſimus : ſed vt
hac exercitatione illá rerũ meõriá que pertinet ad vtilitaté confir/
mé : vt ab hac difficili conſuetudine ſine labore ad illá facilitaté
tranſire poſſimus · Sed cũ in omni diſciplina infirma eſt artis p̃/
ceptio ſine ſũma aſſiduitate exercitationis: tũ vero in meõrijs mi/
nimũ valet doctrina : niſi induſtria :ſtudio: labore: diligentia cõ
probetur .ꝙ̃plurimos locos vt habeas : et ꝙ̃maxime ad precepta
accõmodatos curare poteris . Jn imaginibus collocandis exerceri
quotidie conuenit .nó eni ſicut a ceteris ſtudijs adducimur nõnũ/
ꝙ̃ occupatione : ita ab hac re nos poteſt cauſa deducere aliqua .
Nunꝙ̃ eſt enim qnin aliquid memorie tradere velimus : et tum

marime cum aliquo maiore officio detinemur . Quare cum ſit v/
tile facile meminiſſe non te fallit : quod tantopere vtile ſit : q̈to
labore ſit appetendum : quod poteris exiſtimare vtilitate cognita.
Pluribus verbis ad eam te adhortari non eſt ſententia : ne aut
ſtudio difficili : aut nimis q̈ res poſtulat dixiſſe videamur . De
quarta parte rhetorice deinceps dicemus .tu primas quaſq; partes
frequenta : ⁊ qđ mxie neceſſe ē : exercitatõe ꝯfirma .

QUoniam in hoc libro Herenni de elocutione ꝯ/
ſcripſimus : et quibus in rebus opus fuit exēplis
vti : noſtris exemplis vſi ſumus : et id fecimus
preter cõſuetudinem grecorum qui de hac re ſcp̓/
ſerunt : neceſſario faciendum eſt : vt paucis rōnē
conſilij noſtri demus .Atq; hoc nos neceſſitudie
facere non ſtudio ſatis erit ſigni : ꝙ in ſuperio/
ribus libris nihil nec ãte rē nec pt̓ rē locuti ſuꝰ Nũc ſi pauca q̄ res
poſtulat dixerimus tibi id quod reliquũ eſt artis : ita vti inſtitu/
imus perſoluemus . Sed facilius noſtram rationem intelliges : ſi
prius quid illi dicant cognoueris . Compluribus de cauſis putãt
oportere : cum ipſi preceperint : quo pacto oporteat ornare elocu/
tionem vniuſcuiuſq; generis:ab oratore aut a poeta probato ſũptũ
ponē exemplum .Et primum ſe id modeſtia cõmotos facere dicũt:
propterea ꝙ videatur eſſe oſtentatio quedam nõ ſatis habere pre/
cipere de artifitio : ſed ipſos etiam videri velle artificioſe gignere
exempla . hoc eſt inquiunt oſtentare ſe : n̄ oſtendere artē . Quare
pudor in primis eſt ad eam rem īpedimēto : ne nos ſolos probare:
nos amare videamur : alios vero contemnere ec deridere . eteni
cum poſſimus ab Ennio ſumere : aut a Gracco ponere exēplũ :
videt̓ arrogãcia eſſe illa reliq̄re ⁊ ad ſua deueire . Preterea exem/
pla teſtioioꝝ locũ optient . Id eni quod ammonuerit : ⁊ leuit̓ fe/
cerit p̄ceptõ : exēplo ſicut teſtioio ꝯprobat̓ . Nõ igit̓ ridiculꝰ ſit
ſiq̇s i lite ⁊̓ i iudicõ doēſticis teſtionijs pugnꝫ. vt ci teſtioiũ ſic exē/
plũ ñ ꝯfir̄nde cã ſuit̓ . Nõ ergo oꝫ h̓ n̄ a ꝓbatiſſio ſũi neq̇đ aliud

confirmare debeat: egeat id ipſū confirmatione: etenim neceſſe ē aut ſe omnibus anteponant: et ſua maxime probent: aͣ n̄ negent optima eſſe exēpla: que a probatiſſimis oratoribus: aut a poetis ſūpta ſint. Si ſe omnibus anteponant intolerabili arrogantia ſūt: ſiquos ſibi preponant. et eorū exēpla ſuis exēplis non putent preſ/tare: non poſſunt dicere quare ſibi illos anteponant. Quid igit̄ ipſa auctoritas antiquorū? Nā cū res probabilior eſt: tū hominū ſtudia ad imitandū alacriora reddit: imo erigit omniū cupidita/tes: et acuit induſtriā: cū ſpes iniecta eſt poſſe imitando Grachi: aut Craſſi cōſequi facultatē. Poſtreō h̄ ipſū ſūmū eſt artificium res varias: et diſpares in tot poematibus et orationibus ſparſas ac vage diſiectas ita diligenter eligere: vt vnūquodq̧ genus exē/plorū ſub ſingulos artis locos subijcere poſſis. Hoc ſi induſtria ſolū fieri poſſet: tamen eſſemus laudandi: cū talē laborē nō fugiſ/ſemus: nunc ſine ſūmo artificio fieri non poteſt. Quis enim eſt q̄ cū n̄ ſūme teneat artem poſſit ea que iubeat ars de tanta et tam diffuſa ſcriptura notare et ſeparaē? Ceteri cū legūt orationes bōs aut poemata probant oratores et poetas: neq̧ intelligunt quare commoti probent quod ſcire nō poſſunt vbi ſit nec quid ſit nec q̄/modo factum ſit id quod eos maxime delectet. At is qui et hec ō/nia intelligit: et idonea maxime eligit: et omnia in arte maxime ſcribenda redigit in ſingulas orationes preceptionis: neceſſe eſt eꝰ rei ſummus artifex ſit. Hoc igitur ipſum maximum artificiū eſt in arte ſua poſſe et alienis exemplis vti. Hec illi cū dicunt magis nos auctoritate ſua commonent ꝙ̄ veritate diſputationis. Illud enim veremur ne cui ſatis ſit ad contrariam rationem probandā: ꝙ ab ea ſteterint hi qui inuentores huius artificij fuerunt: ⁊ ve/tuſtate iam ſatis omnibus probati ſint. ꝙ ſi illorum auctoritate remota res omnes volent cū re comparare intelligent nō omnia ꝯ/cedenda eſſe ātiq̄tati. Primū igit̄ ꝙ ab eis de modeſtia dicit̄ vi/deamus: ne nimium inutiliter et pueriliter proferatur. Nā ſi ta/cere et nihil ſcribere modeſtia eſt: cur q̄cquā ſcribunt aͣ loquūt̄? Si aliq̄d ſuum ſcribunt: cur quo ſecius omnia ſcribant impediū/tur modeſtia? Quaſi ſiquis ad olimpiacum venerit curſum: et

ſteterit ut mittat᷑ : īpudenteſqꝫ illos dicat eſſe qui currere cepe/
rūt : ipſe intra carcerem ſtet : et narret alijs quomodo ledas aut
boius cum ſiſonijs curſitarūt . Sic iſti cum in artis ꝑiculū deſcen
derint illos qui in eo quod eſt artificij elaborent dicūt facere imo
deſte : ipſi aliquem oratorem antiquū : aut poetam laudant aut
ſcriptura ſic : vt in ſtudium rhetorice artis prodire non audeant .
non auſi dicere : ſed tamen vereor nequa in re laudem modeſtie
venentur : in ea ipſa re ſint īpudentes . Quid enim tibi vis aliqs
inquiet ? artem tuam ſcribis : gignis nobis nouas preceptiōes : eas
ipſe confirmare non potes : ab alijs exempla ſumis . vide ne faci/
as īpudēter qui tuo nomini velis ex aliorum laboribus libare lau/
dem . Nam ſi eorum volumina prenderint antiqui oratores et
poete : et ſuum quiſqꝫ de libris tuis tulerit : nihil iſtis quod ſuū
relinquetur . At exēpla qm̄ teſtimonioꝝ ſimilia ſunt : item cōueit
vt teſtimonia ab hominibus probatiſſimis ſumi . Primū ōnium
exempla ponentur hic non confirmandi neqꝫ teſtificandi cauſa : ſꝫ
demonſtrādi . Non eni cū dicimus eſſe exornationē : que verbi cā
conſtet ex ſimiliter deſinentibus verbis : et ponimꝰ hoc exēplum
a Craſſo : qđ poſſumꝰ et debeūs teſtimoniū collocamꝰ : ſed exēplū .
Hoc igit᷑ intereſt inter exemplū et teſtimoniū . Exēplo demon/
ſtrat᷑ cuiuſmodi ſit id qđ dicimꝰ . Teſtionio eſſe illud ita vt nos
dicimꝰ cōfirmat᷑ . ꝑterea teſtioniū oportet cū re cōuenire : aliter ei
rem nō pōt cōfirmare . at id qđ illi faciūt cū re nō cōuenit . Quid
ita ? ꝙ pollicēt᷑ ſe artē ſcribē : exēpla ꝓferūt ab his pleꝝqꝫ vl' qui
artem neſcierunt . tum quis eſt qui poſſit id quod de arte ſcripſe/
rit comprobare : niſi aliquid ſcribat ex arte ? contraqꝫ faciunt :
qui polliceri videntur . nam cum ſcribere artem inſtituunt : vi/
dentur dicere ſe excogitaſſe quod alios doceāt . cum vero ſcribunt
oſtendunt nobis quid alij excogitauerint . Hoc ipſum eſt difficile
inquiunt eligere de multis . quid dicitis difficile ? vtrum laborio/
ſum an artificioſum ? Si laborioſum : non ſtatim preclarum . ſūt
enim multa laborioſa : que ſi faciatis non continuo gloriemini :
niſi forte etiā ſi veſtra manu fabulas aut orationes totas trāſcrip/
ſiſſetis glorioſum putaretis . Sin autē iſtud artificioſum egregiū

dicitis videte ne iſueti rerum maiorum videamini : ſi vos parua
res ſicuti magna delectat. nam iſto mō eligere rudis quidem neq̄
pōt : ſed ſine ſūmo artificio multi . Quiſq̄s enim audiuit de arte
paulo plus in elocutione preſertim omnia videre poterit ex arte
que dicentur : facere nemo poterit niſi eruditus . Ita vt ſi de t/
gedijs Ennij velis ſententias eligere : aut de pacuuianis pidos:
quia plane rudis id facere nemo poterit : cum feceris te littera/
tiſſimum putes ineptus ſis : propterea ꝗ id facile faciat quiuis
mediocriter litteratus . Ité ſi cum ex orationibus aut ex poema/
tibus elegeris exempla : que ceteris ſignis artificij notata ſūt : qꝛ
rudis id nemo facere poſſit : artificioſiſſime te feciſſe putas . er/
ras ꝓpterea ꝗ ipſo ſigō vide⁹ te nō nihil ei⁹ rei ſcire. alijs ſigis te
ſcire mlˀta intellige⁹ . ꝗ ſi artificioſū eſt intelligere que ſūt ex arte
ſcripta : multo eſt artificioſius ipſum ſcribere ex arte . qui enim
ſcribit ipſe artificioſe ab alijs commode ſcripta facile inteliigere
poterit . qui eliget facile nō continuo ipſe commode ſcribit : ⁊ ſi
eſt maxime artificioſum alio tempore vtantur ea facultate : nō tū
comparare ipſi et gignere proferre debent . Poſtremo in eo vi
artificij ꝯſumant : ipſi ab alijs poti⁹ eligendi ꝗ alioꝝ boi electōres
eſtimentur . contra ea que ab his dicuntur : qui dicunt alienis ſe
exemplis vti oportere ſatis eſt dictum . Nunc que ſeparatim dici
poſſint conſideremus . dicimus igitur eos tum ideo ꝗ alienis v/
tantur peccare : tum eciam magis delinquere ꝗ a multis exempla
ſumant : ſed et de eo ꝗ poſtea diximus ante videamus . Si con/
cederem aliena oportere ſumere exempla : vincerem vnius oporté.
Primum ꝗ contra nulla ſtaret eorum ratio . liceret enim eligerét
et probarent quemlibet qui ſibi in omnes res ſuppeditaret exépla
vel poetam vel oratorem cuis auctoritate niterentur. Deinde in/
tereſt magni eius qui diſcere vult : vtrum omnia ab vno an omia
neiéꝫ : ſꝫ aliud aliū putet ꝯſeq̄ poſſe . Si ei putabit poſſe oia penes
vnū conſiſtere : ipſe quoq ad oiū nitetur facultatem . Si id deſ/
perarit in paucis ſe exercebit : ipſis enim contentus erit : nec mi/
rum cum ipſe preceptor artis omnia penes vnum reperire nō po/
terit. allatis igitˀ exéplis a Catōe a Gracchis a Lelio a Scipiōe

Galba porcina Craſſo Antonio ceteriſq;. itē ſūptis alijs a poetis
et hiſtoriaꝝ ſcriptoribꝰ neceſſe erit eum q̄ diſcet ab ōnibꝰ putare
oīa ab vno poeta pauca vix potuiſſe ſumi. Quare ſi vnꝰ alicuius
eſſe ſimilē ſatis habebit omnia que omnes habuerint: ſolū habē
ſe poſſe diffioꝫ. ergo iutile eſt ei qui diſcere vult: nō putare vnū
omnia poſſe. igitur nemo incideret in hāc opinionem: ſi ab vno
exempla ſumpſiſſet. nūc hoc ſigni eſt ipſos artis ſcriptores nō pu/
taſſe vnum potuiſſe ī omnibus elocutionis partibꝰ enitere: quo/
niam neq; ſua protulerūt: neq; vnius alicuius aut deniq; duorū:
ſed ab omnibus oratoribus et poetis exempla ſumpſerūt. Deide
ſiquis velit artem demonſtrare nihil prodeſſe ad diſcendum non
male vtatur hoc adiumento: q̄ vnus omnes artis partes cōſequi
nemo potuerit. Quod igitur iuuat horū rationem qui omnino
improbent artem. id nōne ridiculū eſt ip̄m ſcriptorē artis iudicio
cōprobare. ergo ab vno docuimus ſumēda fuiſſe exempla: ſi ſēp
aliunde ſumerentur: Nunc omnino ſumenda non fuiſſe aliūde ſic
intelligemus. Primū omniū quod ab artis ſcriptore affertur ex/
emplū de eius artificio debet eſſe: nō ut ſiquis purpuram aut ali/
ud quippiā vendens dicat ſume a me: ſed huius exemplū aliunde
rogabo: tibi quod oſtendam. Si merces ipſi qui vēditāt aliūde
exemplū queritāt mercis: aut ſi aceruos dicāt ſe tritici habere: et
eorum exēplū pugno nō habēt quod oſtendant. Si triptolemus
cū hominibus ſemen largiret᷑ ab alijs homībꝰ id ipſe mutuaret᷑.
Aut ſi ꝓmetheus cū mortalibꝰ ignē diuidere vellet: ipſe vicinis
cum teſta ambulans carbunculos corrogaret num ridiculus vide/
retur. Iſti magiſtri omniū dicendi preceptores nō videntur ſibi
ridicule facere: cum id quod alijs pollicentur ab alijs querunt.
Si qui ſe fontes maximos penitus abſconditos aperuiſſe dicat:
et hec ſitiens quammaxime loquatur: neq; habeat qui ſitim ſedat
non rideatur. Iſti cum non modo dominos ſe fōtiū: ſed ſeſe ip/
ſos fontes eſſe dicant: et omnium rigare debeant ingenia non pu/
tant fore ridiculum: ſi cum id pollicentur areſcant ipſi ſicitate.
chares a liſippo ſtatuas facē nō iſto mō didicit: vt liſippus caput
oſtēderꝫ Milonis brachia praxiteles: pectꝰ polecletꝰ: ſed oīa corā

facientem magiſtrum videbat : ceterorum opera vel ſua ſponte ꝯ/
ſiderare poterat . iſti credunt eos qui habet velint diſcere : alia rꝫ/
tione doceri poſſe commodius . preterea non poſſunt ea quidem
que ſumuntur ab alijs exẽpla : tam eſſe accommodata ad artẽ .
ꝓpterea ꝙ in dicendo leuiter vnuſquiſq; locus plerumq; tãgit᷑ : ne
ars appareat in precipiendo expreſſe conſcripta ponere oportet ex/
empla : vt in artis formam conuenire poſſint : et poſt in dicendo
ne poſſit ars euenire et ab omnibus videri facultate oratoris occl᷑/
tat᷑ . Ergo etiam vt magis ars cognoſcatur : ſuis exemplis meliꝰ
eſt vti . Poſtremo hec quoq; res non ducit ad hanc orationẽ : ꝙ
nomina rerum greca que conuertimus : ea remota ſunt a conſue/
tudine . Que enim res apud noſtros non erant : earum nomina nõ
poterant eſſe vſitata . Ergo hec aſperiora primo videantur neceſ/
ſe eſt : idque fiet rei non noſtra difficultate reliquum ſcripture ꝯ/
ſumetur in exemplis . hec aliena ſi poſuiſſemus factum eſſet : vt
quod commodi eſſet in hoc libro id noſtrum non eſſet . Quod
aſperius et vſitatum id proprie nobis attribueretur . Ergo hanc
quoq; incõmoditatẽ fugimus his de cauſis : cum artis inuentionẽ
grecorum probaſſemus : exemplorum rationem ſecuti nos ſumus .
Nunc tempus poſtulat vt ad elocutionis ꝑcepta trãſeaꝰ . Biparti/
ta igitur erit nobis elocutionis preceptio . Primum dicemus q̀bꝫ
in generibus ſẽp oĩs oratoria elocutio debeat eſſe . Deinde oſtẽ/
demus quas res ſemper habere debeat . Sũt igit᷑ tria genera q̃
genera nos figuras appellamus : in quibus omnis oratio non vi/
tioſa conſumitur . vnã grauem : alteram mediocrem . terciam ex/
tenuatam vocamus . Grauis eſt que conſtat ex verborum grauiũ
magna et ornata conſtructione . Mediocris eſt que conſtat ex hu/
miliore : neq; tamen ex infima ⁊ peruulgatiſſima verborũ digni/
tate : Attenuata eſt que demiſſa eſt vſq; ad vſitatiſſimam puri
conſuetudinem ſermonis . In graui conſumetur oratio figura : ſi/
que cuiuſque rei poterunt ornatiſſima verba reperiri ſiue propͣa
ſiue extranea vnam quanq; in rem accommodabuntur . et ſi gra/
ues ſententie que in amplificatione ⁊ commiſeratione tractant᷑
eligentur . et ſi exornationes ſententiarum aut verborum que

grauitatem habebunt : de q̇bus poſt dicemus adhibebuntur . In
hoc genere figure erit hoc exemplum . Nam quis eſt veſtrum iu/
dices qui ſatis idoneam poſſit in eum penam excogitare . qui ꝓdē
hoſtibus patriam cogitarit : quod maleficium eum hoc ſcelere ꝯ/
parari : quod huic maleficio dignum ſupplicium poteſt inueniri .
In his qui violaſſent ingenuam : matremfamilias conſtupraſſent:
pulſaſſent aliquem aut poſtremo necaſſent : maxima ſupplicia ma/
iores conſumpſerunt : huic vero turculentiſſimo ac nefario facino/
ri ſingularem penam non reliquerunt . Atqꝫ in alijs maleficijs ad
ſingulos : aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit . huius
ſceleris qui ſunt affines omni conſilio : vniuerſis ciuibus atrociſſi/
mas calamitates machinantur . O feroces animos : o crudeles co/
gitationes . O derelictos homines ab humanitate . Quid agere
auſi ſunt ? aut cogitare poſſunt . Quo pacto hoſtes reuulſis ma/
iorum ſepulchris deiectis menibus ouantes irruerent i ciuicatem :
quo modo deum ſpoliatis templis optimatibus trucidatis alijs
arreptis in ſeruitutem : matribus familias et ingenuis ſub hoſti/
lem libidinem ſubiectis vrbis acerbiſſio cōcidat incidendo confla/
grata ? qui ſe non putant id quod voluerint ad exitum ꝑduxiſſe:
niſi ſanctiſſime patrie miſerandum ſceleritati viderint cinerem ?
Nequeo verbis conſequi iudices indignitatem rei : ſed negligētiꝰ
id fero quia vos mei non egetis . Veſter enim vos animus amā/
tiſſiꝰ rei . p . facile edocet : vt eū q̇ fortūas oīū voluerit ꝓdē : ꝓci/
pitē ꝑturbetis ex ipſa ciuitate : quam iſte : hoſtiū ſpurciſſioꝝ doīa/
tu nefario voluit obruere . In mediocri figur̄ ꝟſabitur oratio : ſi
hec vt āte diri aliq̄ptulū demiſeriꝰ : neqꝫ tamē ad ifimū deſcēderi/
mꝰ ſic . Quibꝰ cū bellū geriꝰ iudices videtis . cū ſocijs q̇ ꝓ nobis
pugnare : ⁊ ipiū noſtꝝ nobiſcū ſiľ ꝟtute ⁊ induſtrīa ſoliti ſūt tuare.
Ibi cū ſe et opes ſuas ⁊ copiā neceſſarioꝝ norit : tū vero nihiloīꝰ
ꝓpt́ ꝓpinq̇tatē ⁊ oīū reꝝ ſociētē : q̇d i oibus rebꝰ populꝰ romanꝰ
poſſet : ſcire ⁊ exiſtiare poterāt. Ibi cū nobiſcū delibe;rēt bellū ge/
rē : q̄ſo q̄ res erat q̄ freti bellū ſuſcipe coārēt́ :cū maxiāꝫ multo ſoci
oꝝ ptē i officio manere intelligerent : cum ſibi non multitudinem
militum ; non idoneos imperatores ; non pecuniā publicā preſto

eſſe viderent : non deniq; vllam rem : que res pertinet ad bellū adminiſtrandum . Si cum finitimis de finibus bellum gererent : ſi totum certamen in vno prelio poſitum putarent : tamen omnib⁹ rebus inſtructores et apparatiores venirent : ne dū illud orbis t/re imperiū cui imperio omnes gentes reges nationes partim vi : partim voluntate cōſéſſerunt : cum aut armis aut liberalitate a po/pulo ro . ſuperati eſſent ad ſe tranſferre tātul viribus conarent̄ . Queret aliquis quid fregellani ? non ſua ſponte conati ſūt ? Eo quidem iſti minus facile conarentur : ꝙ illi quēadmodū deſciſſent videbant . Nā rerum imperiti qui vniuſcuiuſq; rei de rebus ante geſtis exempla petere non poſſent : hi per prudentiā facillime de/ducerentur in fraudem . At hi qui ſciunt quid alijs acciderit fa/cile ex aliorum euentis ſuis rationibus poſſunt prouidere . Nulla igitur re inducti : nulla ſpe freti arma ſuſtulerunt ? Quis hoc cre/deret tantam amentiam quenꝙ tenuiſſe : vt imperium po . ro . tē/ptare auderet nullis copijs fretus . Ergo aliquid fuiſſe neceſſe ē : quid aliud niſi id quod dico poteſt eſſe . In attenuato figure genē id quod ad infimum et quotidianum ſermonem dimiſſū ē : hoc e/rit exemplum . Nam vt forte hic in balneas venit : cepit poſtquā perfuſus confricari . Deinde vbi viſum eſt vt in alueum deſcē/deret : ecce ibi iſte de tranſuerſo : heus iquit adoleſcens pueri tui modo me pulſarunt : ſatiſfacias oportet . hic qui id etatis ab ig/noto preter conſuetudinem appellatus eſſet : erubuit . Iſte clarius eadem et alia dicere cepit . hic vix tandem inquit ſine me conſide/rare . Tum vero iſte cepit clamare voce iſta : que perfacile cuius rubores inicere poſſet . ita petulans es atq; acer : vt ne ad ſolariū quidem vt mihi videtur : ſed penes ſcenam ⁊ i eiuſmodi locis ex/ercitatus ſis . conturbatus eſt adoleſcens : nec mirum cui etiā nūc pedagogi lites ad auriculas verſarentur imperito eiuſmodi conui/ciorum . Ubi enim iſte vidiſſet ſcurram exauſto rubore : qui ſe putaret nihil habere quod de exiſtimatione perderet : vt omnia ſine fame detrimento facere poſſet . igitur genera figurarum ex ipſis exemplis intelligi poterunt . Erat enim attenuata verborū conſtructio quedā : ⁊ alia in grauitate : alia poſita i mediocritate .

Eſt autem cauendum : ne dum hec genera conſectemur : in finitia ⁊
ꝓpinqua vicia veniamꝰ.

Uicium ad grauem figuram.

NAm graui figure q̄ laudanda ē : ꝓpīqua ē ea q̄ fugiēda eſt:
q̄ rcte videbitᷣ appellari ſi ſuffulta noīabitᷣ. Nā vt corporis
bonā hītudīem tuōr imitatᷣ ſepe : ita grauis orō ſepe imperitis
videtᷣ ea q̄ turget : et inflata eſt. cum aut nouis : aut priſcis ꝟbis:
aͣ durittᷣ aliūde trāſlatus : aͣ grauioribꝫ q̄ꝫ res poſtulat aliqͣd dīᷣ h̄
modo. Nā q̄ perduilliōnibꝫ venditat patriā: nō ſatis ſupplicij de/
derit : ſi preceps in neptuias depultus erit lacunas. Penitet igrᷣ
iſtum q̄ mōtē belli fabricatꝰ eſt : cāpos ſubſtulit pacis. in hoc geꝰ
pleriqꝫ cum declinauiſſent : vt ab eo quo profecti ſunt oberraue/
runt : et ſpecie grauitatis falluntur : nec proſpicere pſſunt oratio/
nis tumorem.

Uicium mediocris.

QUi ī mediocre genus oratiōis ꝓfcti ſūt : ſi peruēire eo n̄ po/
tuerūt : errātes ꝑueiūt ad ꝯfiniū eius generis qͦd appellaꝰ
diſſolutum : quod eſt ſine neruis et articulis : vt hoc modo appel/
lem fluctuans eo quo fluctuat huc et illuc : nec poteſt confirmare:
nec viriliter ſe ſe expedire id eſt huiuſmodi. Socij noſtri cum
belligerare nobiſcum vellent : profecto ratiocinati eſſent etiam at/
que etiam : quid poſſent facere : ſi quidem ſua ſponte facerent et
non haberent : hinc multos malos homines et audaces. Solent
enim diu cogitare omnes : qui magna negocia volunt agere. non
poteſt huiuſmodi ſermo tenere attentum auditorem : diffluit enī
totus : neqꝫ quicq̄ꝫ ꝯp̄hēdēs ꝑfctis ꝟbis āplectitᷣ. Uiciū attenuate.

QUi non poſſunt in illa facetiſſima verborum attenu/
atione commode verſari : veniunt ad aridum exāgue
geꝰ orōis qͦd n̄ alienū ē exile noīari : cuiuſmōi ē h̄. Nā ille iſtic ī
balneis acceſſit: ad hūc poſtea dixit h̄ ſuus tuꝰ me pulſauit: poſtea
dicit h̄ illi : ꝯſiderᷣbo pꝰ ille ꝯuiciū fecit: ⁊ magis magis qꝫ p̄ſētibꝫ
multis clāuit. Friuolᷣ h̄ q̄dē iā ⁊ illibeřl ē ſmo: nō ei adeptꝰ ē id
qͦd hꝫ atteūata figurᷣ puris ꝟbis : ⁊ electis ꝯpoſitā orōnē. Oē genꝰ
orationis et graue et mediocre et attenuatum dignitate afficiunt
exornationes : de quibus poſt loqͣmur : q̄ ſi rare diſpoēntᷣ diſtinc/
tam ſicuti coloribus ſi crebre collocabuntur obliquam reddunt

orationem. Sed figuram in dicendo commutare oportet: vt ğuē
mediocrem mediocris excipiat extenuata. Deinde identidem cō/
mutentur: vt facile ſacietas varietate vitetur.

¶ De ornamētis.

Quoniam quibus in generibus elocutio verſari debeat dictum ē.
videamus nunc quas res debeat habere elocutio commoda ⁊ per/
fecta: que maxime ad modū oratoris accommodata eſt tres res in
ſe debet habere. elegātiam compoſitionē dignitatē.

¶ De elegantia.

Elegantia eſt que facit vt vnūquodq; verbum pure et aperte di/
ci videatur: hec diuidit' in latinitatem et explanationem. Lati/
nitas eſt que ſermonem conſeruat purum ab omni vitio remotū.
Vitia i ſmōe q̊ mi⁹ is latin⁹ ſit: duo poſſūt eſſe Solecis⁹ ⁊ Bar/
bariſm⁹ Solecis⁹ ē cū verbis pluribꝫ ꝯſequēs ꝟbū ſuperiori n̄ ac/
commodatur. Barbariſmus eſt cum verbum aliquod vitioſe ꝓ/
fertur. Hec qua ratione vitare poſſimus: in arte grammatica di/
lucide dicemus.

Explanatio eſt que reddit apertam et dilucidam orationem. ea
comparatur duabus rebus vſitatis verbis et proprijs. Vſitata ſūt
ea que verſantur in ſermone et conſuetudine quotidiana. Propꝛia
que eius rei verba ſunt aut eſſe poſſunt de qua loquimur.

¶ De compoſitione.

Compoſitio eſt verborum conſtructio equaliter perpolita. ea ꝯ/
ſeruabitur ſi fugiamus crebras vocalium cōcurſiones que vaſtam
atq; hiantem reddunt orationem: vt hec eſt: vacce enee amenis/
ſime ipendebant. et ſi vitabimus eiuſdē littere nimiam aſſiduita/
tem: cui vitio hic verſus erit exemplo: nam hic nihil prohibet in
vicijs alienis vti exēplis. O tite tute tati tibi tāta tyrāne tuliſti. et
hic eiuſdem poete: Quicq̄ quiſq̄ quemq; quiſq; conueniat:
neget. et ſi eiuſdem verbi aſſiduitatē nimiam fugiemus: ea ē hu/
iuſmodi: nā cuius rationis ratio non extet: ei rōni ratio non eſt
fidem habere. et ſi non vtemur continenter ſimiliter cadentibus
verbis hoc modo: flentes: plorantes: lacrimantes obteſtantes. ⁊
ſi verborum traiectionem vitabimus: niſi que erit concinna qua de

re poſterius loquemur : quo id vicio eſt Celius aſſiduus : vt in priore libro has res ad te ſcriptas luci miſimus eli . Jtem fugere oportet longam verborum continuationem : que et auditoris au/res et oratoris ſpiritum ledit . his vicijs in compoſitione vitatis reliquū opis ꝯſumādū ē ī digitate .

De dignitate .

DJgnitas eſt que reddit ornatā orationem varietate diſtig/uens . hec in verborum et ſententiarum exornatiōe diuidi/tur . Verborum exornatio eſt que ipſius ſermonis inſigni/ta continetur perpolitione : Sentētiaꝝ exorñtō ē q̄ nō ī ꝟbis ſ; ī ipſ rbꝫ ꝗdā hꝫ digitatē .

De repetitione .

REpetitō ē cū ꝯtinēt ab vno atqꝫ eodē ꝟbo ī rbꝫ ſimili/bꝫ et diūſis pricipia ſumūt hoc mō . Vobis iſtō attri/buēdū ē : vobis gr̄a habēda : vobis iſta res erit hono/ri Jtem Scipio Numantiam ſuſtulit : Scipio Carthaginē dele/uit . Scipio pacē peꝑit : Scipio citatē ſeruauit . Jtē tu ī forū ꝓ/dire : tu lucem conſpicere : tu in horum conſpectū conaris veire . audes ꝟbū facere : audes quicꝗ ab iſtis petere ? audes ſupplicium deprecari ? Quid eſt quod poſſis defendere ? quid eſt quod tibi putes concedi oportere ? Non iuſiurādum reliquiſti ? non amicos prodidiſti ? non parenti manus intuliſti ? nō deniqꝫ ī omni dede/core volutatus es ? Hec exornatio tū multum venuſtatis habet : tum grauitatis et acrimonie plurimum . Qua re videtur eſſe ad/hibenda : et ad ornandam et ad augendam orōeꝫ .

De Conuerſione .

COnuerſio eſt per quam non vt ante primum repetimus verbum : ſed ad poſtremum continenter reuertimur hoc modo . Penos populum romanum iuſtitia vicit : armis vicit : li libertate vicit . item ex quo tempore concordia de ciuitate ſublata/eſt : res publica ſublata eſt . Jtem. C . Lelius homo nouus erat : ingeioſus erat : docꝰ erat : bonis viris ſtudioſis amicꝰ erat : ergo ī citate ṗmꝰ erat. Jtē iſtos vt abſoluāt te rogas : vt ꝑeiorēt ⁊ vt ex iſtiatōeꝫ negligāt rogas : vt leges po . ro . tue libidi largiāt̄ rogas

¶ De complexione .

Complexio eſt que vtranꝗ complectit᷑ exornationem : et
hanc et quam ante expoſuimus : ⁊ vt repetatur idem p̄/
mum verbum ſepius ⁊ crebro ad idem poſtremum reū/
tatur hoc m̄ . Qui ſunt q̄ federa ſepe ruperūt ? carthaginenſes : q̄
ſūt q̄ ĩ italia crudele bellū geſſerūt ? carthagienſes q̄ ſūt q̄ italiā de/
formauerͭt carthagiēſes : q̄ ſūtq̄ ſibi poſtulant ignoſci ? carthaginē/
nſes . Videte ergo quid ↄueniat eos impetrare . item quem ſena/
tus damnarit : quē po .ro. damnarit : quē oīū exiſtiatō damnarit
eū vos ſnījs vr̄is abſoluitis .

¶ De traductione .

Traductio eſt que facit vt cum idē verbum crebrius p̄o/
nat᷑ non modo non offendat animum : ſed etiam oratio/
nem conciniorem reddat hoc modo . Qui nihil habet ĩ
vita iocundius vita : is cū virtute vitam non poteſt colere . item
hūc tu hominem appellas : qui ſi fuiſſet homo nunꝗ tā crudelit᷑
hominis vitam petiſſet . at erat inimicus : ergo ſic inimicum vl/
ciſci voluit : vt ipſe reperiretur inimicus . item diuitias ſine di/
uitum eſſe : tu vero virtutem prefer diuitijs : nam ſi voles diui/
tias cum virtute comparare : vix ſatis idonee tibi videbunt᷑ diui/
tie: que virtutis pediſſeque ſint . Ex eodem genere ē exornatiōis:
cum idem verbū m̊ ponitur ĩ hac : modo in altera reponitur hoc
modo . cur eam rem tam ſtudioſe curas : q̄ multas tibi dabit cu/
ras . item nam amari iocundum eſt : ſi curetur : nequid inſit ama/
ri . item veniam ad vos : ſi mihi ſenatus dat veniam . in his q̄t/
tuor generibus exornationum que adhuc propoſite ſunt :non ino/
pia verborum fit : vt ad idem verbum redeatur ſepius ſed ineſt
feſtiuitas : que facilius auribꝫ diiudicari : q̄ꝫ verbis demonſtrari
poteſt .

¶ De contentione .

Contentio eſt cum ex contrarijs verbis oratio conficit᷑ :
hoc modo . Habet aſſentatio iocunda principia eadem :
exitus amariſſimos affert . item inimicis te placabilem :amicis ĩ/
exorabilem prebes . Item in ocio tumultuaris : in tumultu ſolus
es ocioſus . in re frigidiſſima cales : in re feruentiſſima friges .

Tacere cum opus eſt clamas : cum loqui conuenit obmuteſcis. a/
des abeſſe vis : abes reuerti cupis. In pace bellum q̃ritas: in bel/
lo pacem deſideras . In concione de virtute loqueris : in prelio
ꝑ ignauia tube ſonitum perferre nõ potes . Hoc genere ſi diſtig/
uemus orationẽ : et ornati et graues poterimus eſſe .

De Exclamatione.

Exclamatio eſt que conficit ſignificationem doloris : aut
indignationis alicuius per hominis aut vrbis aut loci aut
rei cuiuſpiam compellationẽ hoc modo . Te nunc alloquor Affri/
cane : cuius mortui quoq; nomen ſplendori aut decori eſt ciuitati .
Tui clariſſimi nepotes ſuo ſaguine abluerũt inimicorum crudeli/
tatem. Item o perfidioſe fregelle facile ſcelere veſtro cõtabuiſtis:
vt cuius nitor vrbis italiam nuper illuſtrauit : eius nunc vix fun/
damentorum reliquie maneant . item bonorum inſidiatores latro
cinio vitam cuiuſque innocentiſſimi petiſtis . tanta ne ex iniquita/
te iudiciorum veſtris calumnijs aſſumitis facultatem . Hac excla/
matione ſi loco vtemur : et raro et cum rei magnitudo poſtulare
videbitur : ad quam volemus indignationem animum auditoris
adducemus.

De Interrogatione .

Interrogatio non omnis grauis eſt neque concinna :
ſed hec que cum enumerata ſunt ea que obſunt cauſe
aduerſariorum : confirmat ſuperiorem orationem hoc pacto . Cũ
igitur hec omnia faceres : diceres : aminiſtrares : vtrum animos
ſociorum ab re . pu . remouebas et alienabas an non ? et vtrum
aliquem exorari oportuit : qui iſta prohibent : ac fieri non ſineret
an non .

De Ratiocinatione.

Ratiocinatio eſt per quam ipſi a nobis rationem poſci/
mus : quare quidq; dicamus et crebro noſmet a nobis
petimus vniuſcuiuſque propoſitionis explanationem .

Ea eſt huiuſmodi. maiores noſtri ſi quam vnius peccati mulierē
damnabant ſimplici iudicō multorum maleficiorum coniunctā pu/
tabant. Quo pacto quoniam quam impudicam iudicarant: eam
veneficij quoq; damnatam exiſtimabant. Quid ita? quia neceſſe
eſt eam que ſuum corpus addixerit turpiſſime cupiditati timere
ꝑmultos. quos? iſtos: virum: parentes: ceteroſq; ad quos videt
ſui dedecoris infamiam pertinere. Quid poſtea? quos tantope
timeat: eos neceſſe eſt vt q̊q̊ m̄ poſſit veneficio petat. q̄ re neceſſe
eſt: quia nulla poteſt honeſta ratio eam retinere: quam magni/
tudo peccati facit timidam: intemperantia audacem: natura mu/
lieris inconſideratam. Quid? quam veneficij damnatā putabāt:
impudicam quoq; neceſſario: quia nulla facilius ad id maleficiū
cauſa: ꝙ turpis amor et intemperans libido commouere potuit:
cum cuius anim9 mulieris eſſet corruptus: eius corpus caſtum ēē
non putauerunt. quid in viris? idem ne hoc obſeruabant? mini/
me? quid ita? quia viros ad vnumquodq; maleficium ſingule cu/
piditates impellunt. Mulieres ad oīa maleficia cupiditas vā du/
cit. itē bene maiores noſtri hoc cōparauerūt: vt neminem regem
quem armis cepiſſent vita priuarent. quid ita? quia quam nobis
facultatem fortuna dediſſet: iniquū erat in eorum ſupplicio cōſu/
mere: quos eadem fortuna paulo ante in āpliſſimo ſtatu colloca/
rat: quidq; exercitū contraduxit? deſino meminiſſe. quid ita? ꝙ
viri fortis eſt qui de victoria contendant: eos hoſtes putare qui
victi ſunt: eos homines iudicare: vt poſſit bellum fortitudo mi/
nuere: pacem humanitas augere: et ille ſi viciſſet: num idē fe/
ciſſet? non profecto tā ſapiens fuiſſet. cur igitur ei parcis? ꝙ talē
ſtultitiā contemnere non imitari conſueui. hec exornatio ad ſermo/
nem vehementer accōmodata eſt: et animū auditoris retinet attē/
tum: tum venuſtate ſermonis: tum rationum expectatōe.

De ſententia.

Sententia eſt orō ſumta de vita: q̄ aut quid ſit: aut
quid eſſe oporteat in vita breuiter oſtendit hoc m̄. Dif/
ficile eſt primum virtutes revereri: qui ſemper ſecūda fortūa ſit
vſus. Item liber is eſt exiſtimandus: qui nulli t̄pitudini ſuit.

Jtē egens equē eſt is q̄ nō ſatis hꝫ : et is cui nihil ſatis pōt eſſe .
Itē optīa viuendi rō eſt eligenda: eā iucundā cōſuetudo reddet.
Huiuſmodi ſētētie non ſunt improbande : propterea ꝙ hꝫ breuis
expō : ſi ratiōis nullius indiget : magnam delectationem . Sed
illō qđ ꝓbādū ē gen⁹ ſnie . qđ ꝯfirmat̄ ſbiectiōe rōis h̄ m̄ . Oēs
bene viuendi rationes in virtute ſunt collocande : propterea ꝙ ſo/
la virus in ſua poteſtate eſt . oīa preter eā ſubiecta ſūt ſub fortūe
dōiatōe . Jtē q̄ fortunis alicuius inducti aīciciam eius ſecuti ſunt .
hi ſimulac fortuna dilapſa ē deuoluant omnes . Cū ei receſſit ea
res q̄ fuit cōſuetudis cauſa nihil ſuperē qua re ī aīcicia teneri poſ/
ſint . Sūt itē ſnie q̄ duplicit̄ efferūt̄ hoc modo . ſine rōne errāt q̄
in ꝓſperis reb⁹ oīs impetus fortūe ſe putant fugiſſe . ſapienter co/
gitant q̄ temporibus ſecūdis caſus aduerſos reformidāt cū rōe h̄
pacto : Qui adoleſcentū peccatis ignoſci putant oportere fallunt̄ :
propterea ꝙ etas illa nō eſt impedimēto bonis ſtudijs . at hi ſapi/
enter faciunt qui adoleſcentes maxime caſtigant : vt q̄b⁹ ꝟtutibus
oēm vitam tueri poſſint : eas in etate maturiſſima velint compare.
Sentētias interpōi raro ꝯuēit : vt rī actores : nō viuēdi p̄ceptores
videamur eſſe : cū ita iterponēt̄ multū afferent ornamēti : neceſſe
eſt eni eā ꝯprobet tacitus auditor : tū ad cauſā videat accōmodari
rē certā ex vita ⁊ morib⁹ ſūptā .

De Contrario .

CONtrarium eſt idem fere quod contentio . contrarium
quod ex rebus diuerſis duabus : alteram breuiter et faci/
le confirmat hoc pacto . Nam qui ſuis rationibus inimi/
cus fuerit ſemper : eum quo modo alienis rebus amicum fore ſpe/
res . et item nam quem in amicicia perfidioſum cognoueris : eum
quare putas inimicicias cum fide habere poſſe . et q̄ qui priuatus
intollerabili ſuperbia fuerit eum commodum et ſui cognoſcentem
videre in poteſtate quis ſperet ? et qui in ſermonibus ⁊ ꝯuētu aī/
coꝝ verū nō dixerit : numquid eum in concionibus credis a mēda/
ciō tēperaturū : itē quos ex collibus deieci⁹ : cū his ī cāpo metui⁹
dimicare : qui cum plures erātpaucis nobis exeq̄ri non poterant ,
hi poſtquam pauciores ſunt metuimus ne ſint ſuperiores .

hoc orationis genus breuibus et continuatis verbis perfectum eſſe debet. et vt cũ cõmodũ eſt auditu propter breuem et abſolutam concluſionem: tũ vero vehementer id quod opus eſt oratori: comprobat contraria re: et ex eo quod dubiũ non eſt expedit illđ quod dubiũ eſt: vt aut dilui non poſſit: aut multo difficillime poſſit.

De Membro

Membrum orationis appellatur res breuiter abſoluta ſine totius orationis demonſtratione: que denuo alio membro orationis excipitur hoc modo. Et ĩimico ꝓderas. ideſt vnum quod appellatur membrum. deide hoc excipiatur oportet ab altero. et amicum ledebas. Ex duobꝰ membris ſuis hec exornatio poteſt conſtare. Sed commodiſſima et abſolutiſſima eſt: que ex tribus conſtat hoc pacto. et inimico proderas: et amicum ledebas: et tibi ipſi nõ conſulebas. Jtẽ nec rei. p. conſuluiſti: nec amicis profuiſti: nec inimicis reſtitiſti.

Articulus grauis.

Articulus dicitur cum ſingula verba interuallis diſtiguetur ceſa oratione hoc modo. Acrimonia. voce: vultu aduerſarios pteruiſti. Jtem inimicos inuidia: iiurijs: potentia: ꝑfidea ſuſtuliſti. inter huiꝰ generis et illiꝰ ſuperioris vehementiã hoc intereſt: ꝙ illud tardius et rarius venit: hoc crebrius et celeruis peruenit. itaqꝫ in illo genere ex remotione brachij et contortione dextre gladius ad corpus afferri. in hoc autem crebro et celeri corpus vulnere inſaciari videtur.

Continuatio Mediocris.

Continuatio eſt denſa et continens frequentatio verboꝝ cum aſſolutione ſententiarum. ea vtemur cõmodiſſime tripartito in ſententia: in contrario: in concluſione. Jn ſententia h̄ pacto. ei nõ multũ poteſt ebeſſe fortuna qui ſibi in virtute firmius ꝙ in caſu preſidium collocauit. in contrario hoc mõ. nam ſiquis ſpei nõ multũ collocarit ĩ caſu: q̇d ẽ ꝙ ei magnopere caſus obeſſe poſſit. in concluſione hoc pacto: ꝙ ſi in eos plurimũ fortuna poteſt: qui ſuas rationes omnes in caſum intulerũt: nõ ſũt

õnia cõmittẽnda fortune: ne magnã nis in nos habeat poteſtatem.
Jn his tribus generibus ad cõtinuationis vim adeo frequentatio
eſt neceſſaria vt infirma facultas oratoris videatur: niſi ſententiã
et contrarium et cõcluſionem frequentibus offerat verbis: ſed et
alias quoqꝫ nõnũꝙ non alienũ eſt: tãetſi neceſſe ñ ẽ eloq̃ res ali/
q̃s ꝑ huiuſcemõi continuationes.

Cõpar graue.

COmpar appellat̃ qd habet in ſe mẽbra orõnis de q̃bꝫ ante
diximꝰ: q̃ ↄſtãt ex parifere numero ſillabarũ: h̃ nõ de
enumeratõe nr̃a fiet: nã id q̃dem puerile eſt: ſꝫ tãtũ affert
vſꝰ et exercitatõ facultatis: vt ai quodã ſenſu par mẽbꝝ ſupiori r̃/
ferre poſſimus hoc modo. Jn prelio mortẽ pr̃ appetebat: domi
filius nuptias cõparabat. hec oĩa graues caſꝰ adminiſtrabant.
Jtem illi fortuna dedit felicitatem: huic induſtria ꝟtutẽ cõꝑauit.
Jn hoc genere ſepe fieri poteſt: vt nõ plane par ſit numerus ſilla/
barum: et tamen eſſe videat̃: ſi vna aut altera etiam ſillaba eſt:
alterũ altero breuius: aut ſi cum in altero plures ſunt in altero
longior: aut longiores ſillabe erunt vt longitudo ꝗ plenitudo ha/
rum multitudinẽ alterꝰ aſſeq̃t̃ ⁊ exequet.

Similiter Cadens.

SJmiliter cadens exornatio dicitur cum in eadem conſtru/
ctione verborum duo aut plura ſunt verba: que ſimilit̃
iiſdem caſibus efferuntur hoc modo. Hominem laudas
egentem virtutis: abundantem felicitatis: Jtem hnius in pecu/
nia ſpes eſt: a ſapientia eſt animus remotus: diligentia comparat
diuitias: negligentia corrumpit animum: et tamen cum ita viuit
neminem pre ſe ducit hominem.

Similiter Deſinens.

SJmiliter deſinens eſt cum tametſi caſus nõ inſũt i ꝟbis:
tamẽ ſimiles exitus ſũt hoc pacto. Turpiter audes facere:
nequiter ſtudes dicere: viuis inuidioſe: delinquis ſtu/
dioſe: loqueris odioſe. Jtẽ audacter t̃ritas: hũilit̃ placas: Hec
duo genra q̃ꝝ alterũ in exitu: alterum in caſus ſimilitudine ꝟſat̃:

inter ſe vehementer conuēniunt : et ea re qui his vtuntur : plerūꝗ ſimul collocant ea in iiſdem partibus orōnis : id hoc pacto facere oportet . Perditiſſima rō eſt amorem petere : pudorem fugere : diligere formam : negligere famam : hic et ea verba que caſus habent ad caſus ſimiles : et ea que non habent ad ſimiles exitus veniunt .

Annominatio Humilis .

a Nnominatio eſt cum ad idem verbum ⁊ nomē accedit᷑ cōmutatione vel additione vnius littere : aut litterarū: aut ad res diſſimiles ſimilia verba accōmodātur :ea mltis et variis rationibus conficitur : attenuatione aut complexione eiuſdem littere ſic . hic qui ſe magnifice iactat : venit a te ante ꝙ Romam venit . Ex contrario hic quos homines alea vicit : eos ferro ſtatim vincit . productione eiuſdem littere hoc modo . hūc auium dulcedo ducit ad auium . Breuitate eiuſdē littere hoc mō . hic tametſi videtur eſſe honoris cupidus : tam̄ non tantum curiā diligit : quantum curiā . addendis litteris hoc pacto . hic ſibi poſſet temperare : niſi amori mallet obtemperare. Demendis litteris ſic . ſi lenones quemadmodum leones vitaſſet vite tradidiſſet ſe . Transferendis litteris hoc pacto . hic iudices videte vtrum hoī gnauo an vano credere malitis . Commutandis hoc modo . deligere oꝫ ꝙ velꝫ diligē. He ſūt ānoīatiōes q̄ i lr̄arū breui ꝯmutatiōe: aꝫ ꝓductione : aut tranſlatione : aꝫ aliq̄ huiuſmodi genere verſāt᷑. Sunt autem alie q̄ue non habent tā propinquam verbi ſimilitudinem : et tamen diſſimiles non ſunt : quibus de generibus vnū eſt huiuſmodi . Quid veniam : q̄ ſi : q̄re veiā ꝙ inſimilem : cui proſim : quem poſtulem breui cognoſcetis . Nam hic eſt in q̄buſdam verbis quedam ſimilitudo nō tam affectanda ꝙ ille ſuperiores : ſed tamen adhibenda nonnunꝙ . Alterū genus huiuſmodi . Demus operā quirites nec oīno patres ꝯſcripti circūſcp̄ti putēt᷑: hec annominatio magis accēdit ad ſimilitudinem :ꝙ illa ſuperior: ſed minus ꝙ ille ſuperiores : propterea ꝙ nō ſolū addite: ſed vno tempore dempte quoꝗ littere ſunt : Tertium genus eſt qđ ꝯſat᷑ in caſuū cōmutatione : aut vnius : aut plurium nominum . vnius

moís hoc mõ . Alexander macedo ſũmo labore animũ ad ꝟtutes
a pueritia confirmauit . Alexandri virtutes per orbem terre cum
laude et gloria vulgate ſũt . Alexandrũ ões maxime metuerãt :
item plurimũ dilexerũt . Alexandro ſi vita data lõgior eſſʒ occea/
nũ macedonũ nomẽ trãſuolaſſet : Uarie hũc vnum nomen i com/
mutatioẽ caſuũ volutatũ eſt. plura noía caſibus comutatis hoc mõ
facient annominationẽ . Tiberiũ gracchũ rem . pu . ãminiſtrantẽ
prohibuit indigna nex diutius in ea cõmorari . C . Graccho occi/
ſio eſt oblata : que rei . p . viꝝ amantiſſimũ ſubito de ſinu ciuita/
tis eripuit . Saturninũ fide captum maiorum natu perfidia per
ſcelus vita priuauit . Tuus o Druſe ſanguis domeſticos parietes
et vultũ parentis aſperſit . Supplitio cui paulo ante omnia cõce/
debãt : eũ breui ſpacio nõ.modo viuere : ſed etiã ſepeliri ꝓhibu/
erũt . Hec tria genera ꝓxima exornationũ : quoꝝ vnũ in ſimilit̃
cadentib⁹ : alteꝝ i ſimiliter deſinẽtibꝫ verbis : tertiũ in annoiati/
onibꝫ poſitũ eſt perraro ſumẽda ſũt: cum in varietate dicim⁹ : et
ꝓpterea ꝙ nõ hec videt̃ reꝑiri poſſe ſine elaboracõe et cõſũptione
oꝑe : eiuſmõi aũt ſtudia ad delctãcõꝫ ꝙ ad veritatẽ videt̃ accõmo
datiora . Qua re fides et ꟡uitas et ſeueritas oratoria minuit̃ :his
exornaciõibꝫ freq̄ꝑt̃ collocatis:et nõ mõ tollit̃ auctoritas dicẽdi : ſꝫ
offẽdit̃ ꝙ̈ i eiuſmõi orõne auditor : ꝓpterea ꝙ ẽ i his lepos et feſti/
uitas : nõ digitas neqꝫ pulchritudo . Qua re q̃ ſũt ãpla et pulchra
diu placẽ pñt:q̃ lepida ⁊ ꝯcina cito ſacietate afficiũt aurũ ſẽſũ faſti/
dioſiſſimũ · Quo mõ igit̃ ſi crebro his generibꝫ vtemur puerili
videbiũr elocutiõe delectari. Jta ſi raro it̃ſerem⁹ has exornacões:
et i cauſa tota varie diſpargem⁹ : cõmode lumibꝫ diſtictis illuſtra
bim⁹ orationẽ.

De . Subiectione .

[S]Ubiectio eſt cum iterrogam⁹ aduerſarios : aꝫ q̃rim⁹ ipſi
quid ab illis : aut quid contra nos dici poſſit . Deinde
ſubicimus id qđ oportet dici : aut quod non poteſt : aut
nobis adiumento futurum ſit : aut offuturũ ex contrario hoc mõ.
quarto igitur num iſte tam pecunioſus ſit factus : amplum patri/
moniũ relictũ eſt ? At patris bona venierũt . Hereditas aliqua
obueit nõ poteſt dici :ſed et a neceſſariis õnibus exheredatus eſt .

Premium aliquod ex lite aut iudicio cepit : non modo id non fe/
cit : ſed etiam inſuper ipſe grandi ſponſione iunctus eſt . Ergo ſi
his rōnibus locupletatus non eſt ? ſicut omnes videtis : ꝗ̃ iſti do/
mi naſcitur aurum : aut vnde non eſt licitum capit . Itē ſepe iu/
dices animaduerti multos aliqua ex honeſta re : quā ne inimici q̃/
dem criminari poſſint ſibi preſidium petere : quorum nihil poteſt
aduerſarius facere . nam vtrum ad patris eius virtutem cōfugiet ?
at eū vos iurati capite damnaſtis . an ad ſuā antiquam reuertetur
vitam alicubi honeſte tractatam ? Nam hic quidē āte oculos vr̄os
quomodo vixerit ſcitis ōnes . An cognatos ſuos enumerabit : q̃bꝫ
vos conueniat commoueri ? at hi quidē nulli ſūt : amicos proferet .
at nemo eſt qui ſibi nō putat turpe iſtius amicum nominari . Itē
credo amicum quem innocentem putabas in iudicium adduxiſti ?
non : nā indemnatum necaſti . leges que id facere prohibent ve/
ritus es ? ad ne ſcriptas quidē iudicaſti : cū ipſe te veteris amicicie
commoneret commotus es . at nihilominus : ſed etiam ſtudioſiꝰ
occidiſti . Quid cum tibi pueri ad pedem volutarentur ? miſeri/
cordia commotus es . at eorum patrem crudeliſſime ſepultura ꝙ̊
prohibuiſti . Multū inē acrimonie et grauitatis in hac exornatōe :
propterea ꝙ cum queſitum eſt quid oporteat : ſubicitur id nō ēē
factum qua re facillime fit : vt exaugeatur indignitas negocij .
Ex eodem genere vt ad noſtram quoqꝫ ꝑſonam referamus ſub/
iectionem ſic facimus : nam quid me facere conuenit : cum a tanta
Gallorum multitudine circūſederer ? an dimicarem ? at cum par/
ua manu tū ꝓdiremus locum quoqꝫ inimiciſſimum habeamus :
neqꝫ erat qui vitam producerem : caſtr̄ relinquerem ? at obſide/
bamur : vitam militum negligerem ? at eos videbar ea accepiſſe
conditione : vt eos quoad poſſem incolumes patrie et parentibus
conſeruarem : hoſtium conditionem repudiarem ? at ſalus ātiq̃or
eſt militum ꝙ̈ impedimentorum . Eiuſmodi conſequunt̾ identi/
dem ſubiectiones : vt ex omnibus oſtēdi videat̾ nihil potius ꝙ̈ ꝙ
factum ſit faciūdū fuiſſe .

Gradatio .

Gradatio ē in q̃ non ante ad conſequens v̾bū deſcendit̾ :

ꝙ ad ſuperius conſenſū ē hoc mō. Nā q̄ reliq̄ ſpes libertatis maƷ: ſi illis et qđ libet licet: et quod licet poſſunt: et quod poſſūt audēt: et qđ audēt faciūt: et qđ faciūt vobis moleſtū nō eſt. Ita n̄ ſēſi hoc et nō ſuaſi neqƷ ſuaſi: neqƷ ipſe facē cepi et nō ꝑfeci: neqƷ ꝑfeci ⁊ nō ꝓbaui. Itē africano ꝟtutē īduſtria: ꝟtꝰ gloriā: gloria emulos cōpauit. itē imperiū Grecie fuit penes athenienſes: atheniēſiū potite ſūt ſparciate. ſparciatas ſuperauē thebani: thebanos macedones vicerunt: q̄ ad imperiū grecie breui tēpore adiūxerūt Aſiā bello ſubactā. Habƺ i ſe q̄ddā leporē ſuperioris cuiuſqƷ crebr̄ r̄petitō ꝟbi q̄ ꝓpa ē h̄ exornātōis.

Diffinitō.

Diffitō ē q̄ rei alicꝰ ꝓpas āplectit̄ ꝑtātes breuiter ⁊ abſolute hoc mō. Maieſtas rei p. ē i q̄ ɔtiet̄ dignitas ⁊ āplitudo ciuitatis. Itē iiurie ſūt q̄ ⁊ pulſatōe corpꝰ ⁊ ɔuitō aures aut aliq̄ turpitudīe vitā cuiſpiā violant. itē nō ē iſta diligentia ſʒ auaricia: eo ꝙ diligētia ē accurata ɔſeruatō ſuorū. Auaricia iiurioſa appetitō alioꝝ. itē nō ē iſta fortitudo: ſʒ temeritas: ꝓpt ꝙ fortitudo eſt contemptō laboris et periculi cum ratione vtilitatis et cōpēſatōe cōmodorum. Temeritas ē cum inconſiderata dolorum ꝑpeſſione gladiatoria periculorum ſuſceptio. Hec igitur commoda putatur exornatio ꝙ omnem rei cuiſpiam vim et poteſtatem ita dilucide proponit et breuit̄ explicat: neqƷ pluribꝰ ꝟbis oportuiſſe dici videatur neqƷ lucidius potuiſſe dici putet̄.

Tranſitio.

TRanſitio vocatur que cū oſtendit breuiter quod dictum ſit proponit. item breuiter quod conſequatur hoc modo. Modo in patriam cuiuſmodi fuerit habetis. nunc in parentes qualis extiterit conſiderate. item mea in iſtum beneficia cognoſcitis: nunc quomodo iſte mihi gratiam retulerit accipite. proficit hec aliquantulum exornatio ad duas res. nā et quid dixerit commonet: et ad reliquum comparat auditorem.

Correctio.

COrrectio eſt que tollit id quod dictum eſt: et pro eo id quod magis idoneum videtur reponit hoc

pacto . ꝙ ſi iſte ſuos hoſpites rogaſſet : imo innuiſſet : modo hoc facile perfici poſſet . Item nam poſtꝙ̄ iſti vicerũt .atqꝫ adeo victi ſũt : eam quomodo victoriam appellem que victoribus plus calamitatis ꝙ̄ boni dederit ? O virtutis comes inuidia que bonos inſequeris plerũqꝫ atqꝫ adeo inſectaris . Commonetur hoc genere animus auditoris . res enim cõmuni verbo elata tantummõ dicta videtur :ea poſt ipſius oratoris correctionem magis idonea fit ꝓnuntiatõe . non igiť ſatius eſſet dicet aliquis ab initio : preſertim cum ſcribas ad optimum et electiſſimum verbum deuenire ? Eſt cum non eſt ſatius : ſi commutatio verbi id erit demonſtratura eiuſmodi rem eſſe : vt cum eam communi verbo appellaris ; leuius dixiſſe videaris cum ad electius verbum accedas inſigniorem rem facias . ꝙ ſi continuo veniſſes ad id verbum : nec rei nec verbi grãtia animaduerſa eſſet .

Occupatio .

Occupatio eſt cum dicimus nos preterire : aut non ſcire : aut nolle dicere id quod tunc maxime dicimus hoc modo . Nam de pueritia quidem tua quam tũ omniũ intemperantie addixiſti dicerem : ſi hoc tẽpus idoneũ putarem : nunc cõſulto relinquo . et illud pretereo ꝙ rei militaris te infrequentem tradidiſti . Deinde ꝙ feciſti ſatis iniuriarum Labeõi : nihil ad hanc rem pertinere puto . horum nihil dico : reuertor ad illud de quo iudicatum eſt . Item non dico te ab ſocijs pecunias accepiſſe : non ſum in eo occupatus . ꝙ ciuitates regna domos omnium depeculatus es : furta rapinas omnes tua omitto . Hec vtilis eſt exornatio :ſi aut rem quam non pertineat alijs oſtendere occulte ammonuiſſe prodeſt : aut longum eſt : aut ignobile : aut planũ non poteſt fieri : aut facile poteſt reprehendi :aut vtilius ſit occulte feciſſe ſuſpitiõem : ꝙ̄ huiuſmodi itẽdiſſe orõnẽ q̃ redarguat᷑ .

Diſiũctio .

Diſiunctio eſt cũ eorũ de quibus dicimus : aut vtrumqꝫ aut vnũquodqꝫ certo concluditur verbo ſic . Populus romanus Numantiam deleuit : Cartaginem ſuſtulit : Corinthũ diſiecit : Fregellas euertit . nihil numantinis vires corporis auxiliate ſũt :

nihil carthaginenſibus ſcientia rei militaris adiumento fuit: nihil corinthijs erudita calliditas preſidij tulit: nihil fregellanis morū et ſermonis ſocietas opitulata eſt. Jtē forme dignitas aut morbo defloreſcit: aut vetuſtate extīguit̄. hic vtrūꝫ et in ſuperiore exē/plo vnāquāꝫ rē certo v̄bo ↄcludi videmꝰ.

Coniunctio.

COniuunctio eſt cum interpoſitōe v̄bi et ſuperiorēs partes orōnis cōprehēdūt̄ et iferiores h̄ mō. forme digitas aut morbo defloreſcit: aut vetuſtate.

Adiunctio.

ADiūctio eſt cū v̄bū quo res ↄprehēdit̄ nō interpoiꝰ: ſed aut primū aut poſtremū collocaꝰ. Primū h̄ pacto. defloreſcit forme digitas aut morbo: aut vetuſtate. Poſtreō ſic aut morbo: aut vetuſtate forme digitas defloreſcit. ad feſtiuitatem diſiūctio eſt appoſita. Qua re rarius vtemur ea ne ſacietatē pariat: breuitatē parit diūctō Qua re ſepius adhibēda ē. heꝫ tres exornatōes de ſiplici genē manāt.

Conduplicatō.

COnduplicatō ē cū rōe āplificatōis: aut ↄmiſerātōnis eiuſdē vniꝰ: aut pluriū v̄boꝝ iteratō h̄ modo. Tumultus. C. Gracchi tumultꝰ domeſticos et inteſtinos ↄpat. itē ↄmo/tus non es: cū tibi pedes mr̄ āplexaret̄ nō es ↄmotꝰ. itē n̄c etiam audes i hoꝝ ↄſpctū veire ꝓditor p̄rie? ꝓditor iq̄ p̄rie veire au/des i hoꝝ ↄſpectū? Vehemēter auditorem ↄmouet eiuſdē rei/tegratō verbi: ⁊ vulnꝰ maiꝰ efficit i ↄtrio cē: q̄ſi aliq̄d telū ſepiꝰ p/ueniat in eādē p̄tē corpotis.

Interpretatō.

INterp̄tatō ē q̄ n̄ iterās idē reitegrat v̄bū: ſ; id ↄitat qđ poſitū ē ab alio v̄bo qđ idē valeat h̄ m̄. Rē p. r̄dicitꝰ e/u̇tiſti: citatē fūditꝰ deieciſti: p̄reꝫ nefarie v̄berſti: parēti maꝰ ſcelerſte itulisti. necē ē eꝰ q̇ audit aīꝫ ↄōueri: cū g̃uitas p̄oris dcti r̄nouat̄ iterp̄tatōe v̄boꝝ.

Commutatō.

COmmutatō ē cū due ſn̄ie it̄ ſe diſcrepātes ex trāſiectōe ita efferūt̄: vt a p̄ore poſterior ↄtr̄a p̄ori ꝓficiſcat̄ h̄ m̄: eē oꝫ vt viuas: n̄ viuē vt edas. Jtē ea r̄ poeā n̄ facō qꝛ cuiuſdī volo n̄ poſſū. cuiuſdī

poſſũ nolo. Jtē que de illo dicuntur dici non poſſunt: quē dici
poſſunt non dicuntur. Jtem poema loquens pictura eſt tacitum
poema debet eſſe. itē ſi ſtultus es ea re taces: nō tamen ſi taces ea
re ſtultus es. Non poteſt dici qui commode fiat: cum contrarie
ſententie tranſlatione quoqꝫ ꝟba cōmutantur. Plura ſubiciemus ex/
empla: vt quoniam difficile eſt hoc genus exornationis inuentu
dilucidum eſſet: vt cum bene eſſet intellectum: facilius in dicen/
do inueniretur.

Permiſſio.

Permiſſio eſt cum oſtendemus in dicendo nos aliquā rem
totam tradere et concedere alicuius voluntati ſic. Quoniā
omnibus rebus ſurreptis ſolū mihi ſuper eſt animus et corpus.
hec ipſa de multis que mihi ſola relicta ſunt: vobis et veſtre cō/
dono poteſtati. Vos me quo pacto vobis videtur vtamini atꝫ
abutamini. licebit impune in me q̄d libet ſtatuite dicite atqꝫ ob/
temperabo. Hoc genus tametſi alias quoqꝫ nō nunquam tractan
dum eſt: tamē ad miſericordiam commouendam vehemētiſſime ē
accōmodatū.

Dubitatio.

Dubitatio eſt cū querere videatur orator vtrū de duobus
potius: aut quid de pluribus potiſſimum dicat hoc modo.
Obfuit eo tempore plurimum rei. pu. conſulum: ſiue ſtulticiam:
ſiue maliciam dicere oportet: ſiue vtrūqꝫ. item tu iſtud auſus
es dicere homo omnium mortalium: quero q̄ nā te digno mori/
bus tuis appellē nōie.

Expeditio.

Expeditio eſt cū rationibus compluribus enumeratis q̄bꝰ
aliq̄ res ꝗ fieri ꝗ n̄ fieri potuerit certe tollūť: vna relinq̄ť
quam nos intendimꝰ hoc modo. Neceſſe eſt cū ↄſtet iſtū noſtꝝ
fundum fuiſſe: oſtendas te aut vacuū poſſediſſe: aut vſu tuū fe/
ciſſe: aut emiſſe: aut hereditate tibi veniſſe. Vacuū cū ego adeſ/
ſem poſſidere non potuiſti. tuum etiam nunc vſu feciſſe non po/
tes. emptio nulla profertur. hereditate tibi me viuo mea pecu/
nia venire non potuit. Relinquitur ergo vt me vi de meo fundo

deiecerís . hec exoꝛtō plurimū iuuabit ꝺiectuꝛ̄les argumētatões : ſ; nō erit tā ꝙ in pleriſq; :vt cū velim⁹ ea poſſimus vti : ná facere id non poterimus ; niſi nobis ipſa negocij natura dabit facultatem .

¶Diſſolutio .

Diſſolutō eſt q̄ ꝺiunctionibus verboꝛum e medio ſblatis partibus ſeparatis effertur hoc modo . gere moꝛem parēti : pare cognatis : obſeq̄re amicis : obtēpera legibus : itē deſcende in integram defenſionē : noli q̇cquā recuſare . da ſeruos i q̄ſtiones . ſtude vex̨ inuenire . hoc genus et acrimoniam habet ⁊ vehemētiſſimū ē et ad bꝛeuitatē accōmodatū .

¶Precisio .

Precíſio eſt cū dictis quibuſdam reliquum qꝺ ceptū ē dici relinquit̄ incboatū ſic . Mihi tecum ꝑcertatō nō ē : iō ꝙ po . ro. me (nolo dicere) ne cui foꝛte arrogans videar . te aūt ſepe ignominia dignum putauit . itē tu iſtud nūc audes dicere : q̇ nuꝑ aliene domui nō auſi dicē: ne cum te digna dixero me idignū q̇dpiā dixiſſe videar .hic atrocioꝛ tacita ſuſpicō : ꝙ deꝑta explātō facta ē .

¶Concluſio .

Concluſio ē q̄ breui arguētatōe ex his q̄ āte dctā ſunt aꝫ facta conficit quod neceſſario conſequatur h̄ modo . ꝙ ſi danais datum erat oꝛaculum non poſſe capi troiam ſine Philotete ſagittis . he autem nihil aliud fecerūt : niſi Alexādrū perculerunt . hunc extinguere id nimix̨ fuit capi Troiam .

Reſtant etiam decem exoꝛnationes verboꝛum quas iccirco nō vage diſperſimus : ſed a ſuperioꝛibus ſuperauimus : ꝙ omnes in vno genere poſite ſunt :nam eoꝛum omnium hoc pꝛopꝛium eſt : vt ab vſitata verboꝛum poteſtate recedat̄ :atq; i aliam rationem cum q̄dā venuſtate oꝛō ꝯferꝛ̄ .

¶Nominatio grauis .

DE quibus exoꝛnationibus nominatio eſt pꝛima q̄ nos ammonet : vt cui rei nomen : aut non ſit : aut ſatis idoneum non ſit : eā noſmet idoneo ꝟbo noiemus aut imitatōis aꝫ ſignificacōis cā .

Imitationis hoc modo vt maiores rudere: vāgire et murmurare
et ſibilare appellauerūt. Significāde rei cā ſic. poſtq̄ iſte in rē.
pu. fecit impetum. fragor ciuitatis in primis eſt auditus. hoc ge/
nere raro eſt vtendū: ne noui verbi aſſiduitas odium pariat. ſed
ſi ꝯmode quis ea vtatur et raro non modo nō offendet nouitate:
ſed etiā exornabit orōnē.

Pronominatio.

P Ronominatio eſt que ſicuti cognomine quodam extraneo
demonſtrat id qđ ſuo nomine non poſſunt appellari. Vt
ſi quis dum loquitur de gracchis: at non affricani nepotes inquit
iſtius modi fuerunt. Itē ſi quid de aduerſario dicat videte
nunc inquit iudices quēadmodū Plagioſippus iſte tractarit. hoc
pacto non inornate poterimus ⁊ in laudando et in ledendo in cor/
pore aut animo aut extraneis rebus dicere: ſicuti cognomen qđ
pro certo nomine collocemus.

Denominatio

D Enominatio eſt que a propinquis et finitimis rebus tra/
hit orationem: qua poſſit intelligi res. que non ſuo voca/
bulo ſit appellata. Iſta aut ab inuentore conficitur: vt de tarpe/
io loquens eum capitolinum nominet. aut ab inuento: vt ſi quis
pro libero vinum pro cerere frugem appellet. aut pro inſtrumēto
dominum: vt ſi quis macedonas appellarit hoc modo. non tamē
cito ſariſſe grecia potite ſunt: aut idem gallos ſignificans dicat:
nec tamen facile ex italia armatura tranſalpiam depulſa eſt. Aut
id quod fit ab eo qui facit: vt ſi quis cum bello velit oſtendere
aliquid quempiam feciſſe dicat. mars iſtud neceſſario te facere co/
egit. aut ſi q̄ facit ab eo q̄ fit: vt cū deſidioſam artem dicimus q̄r
deſidioſus facit: et frigus pigrum quia pigros facit. ab eo quod
continet id quod continetur hoc modo denominabit̃. armis Ita/
lia non poteſt vinci: nec Grecia diſciplinis. nam hic pro grecis ⁊
italis que continent notata ſunt. Ab eo quod continetur id quod
continet: vt ſi quis aurum vel argētū aͭ ebur nominet cum diui/
tias velit noīare. Harū oīū denoīatōnū magis ī precipiēdo diui/
ſio quam inquirendo difficilis inuentio eſt: ideo quod plena

conſuetudo eſt nō mō poetarum et oratorū : ſed etiam quotidiani ſermonis huiuſmōi denominationū. ¶ Circuitio.

c Ircuitio eſt oratio rem ſimplicem aſſūptam circūſcribēs elocutione hoc pacto. Scipionis prouidētia Cartaginis opes fregit : nam hic niſi ornandi ratio quedam eſſet habita. Scipio potuit et cartago ſimpliciter appellari.

¶ Trangreſſio.

t Ranſgreſſio eſt que verborum pturbat ordinē traiectione aut peruerſione. Peruerſione ſic: hoc vobis arbitror deos immortales dediſſe pietate pro veſtra. Traiectione hoc modo. iſtabilis in iſtū plurimū fortuna valuit : omnes inuidioſe eripuit tibi bene viuendi caſ⁹ facultates. huiſmodi traiectio que rem non reddit obſcuram multū proderit ad cōtinuationes : de quib⁹ ante dictum eſt : iquib⁹ oportȝ ṽba ſint ad poeticū quēdā ex trucka numerū : aut pfecte et politiſſime poſſit eſſe abſolute.

¶ Superlatio.

s Upłatio eſt oro ſupans veritatē alic⁹ augēdi minuēdiue cauſa. hec ſumitᷣ ſeparati aut cū cōparatione. Separati ſic : ꝙ ſi cōcordiā retinebitis in ciuitate imperij magnitudinē ſolis ortu atqȝ occaſu metiemur. cū cōparacōe ā a ſilitudine : ā a ſ ſtātia ſuplatio ſumitᷣ. A ſimilitudine ſic : corpore niueū candorē aſpectu igneū ardorē aſſequabatᷣ. A preſtātia hoc mō : cui⁹ ore melle dulcior ſermo pfluebat ex eodē genere hec eſt. tantus erat inarmis ſplendor : vt ſolis fulgor obſcurior videretur.

¶ Intellectus.

I Intellectus eſt cū res tota parua departe cognoſcitur : aut de toto pars. de parte totum ſic intelligitur : non ille te nuptiales tibie eius matrimonij commouebant ? nam hic omnis ſāctimonia nuptiarum vno ſigno tibiarum intelligitᷣ. de toto ps ut ſiquis ei qui veſtitū : aut ornatū ſūptuoſum oſtēdet : dicat oſtētas mihi diuitias ⁊ locupletes copias iactas. Ab vno pluᷣ h mō peno fuit hiſpan⁹ auxilio fuit imanis ille trāſalpin⁹ i Italia ꝗ ſēſit nō nemo togat⁹ idem : Unū a plurib⁹ ſic intelligitur atrox. calaitas pectora meroē pulſabat. itaqȝ anclās ex imis pulmonibus

pre cura ſpiritꝰ ducebať: ná in ſuperioribꝰ plures hiſpani et gal/
li et togati et hic vnū pectus et vnus pulmo intelligitur: et erit
illic diminutꝰ numerꝰ feſtiuitatis hic adiūctꝰ grauitatis gr̄tia.

¶ Abuſio

Abuſio eſt que v̄bo ſimili et ꝓpiquo ꝑ certo et ꝓprio
abutiť h̄ mō. Vires hoīs breues ſūt: aꝰ ꝑua ſtatura:
aut longum in homine cōſilium: aut oracio magna: aut vti pau/
co ſermone: ná hic facile eſt intellectu finitima verba rez diſſimiliū
ratione abuſionis eſſe traducta.

¶ Tranſlatio.

Tranſlatio eſt cū verbū in quādā rem tanſfertur ex alia
re: qd̄ ꝓpter ſilitudinē recte videť poſſe transferri. ea
igiť ſumitur rei ante oculos ponēde cauſa ſic. Hic italiá tumul/
tus expgefecit terrore ſubito. breuitatis cá ſic. recens aduentꝰ
exercitꝰ ſubito ciuitatem extixit. Obſcenitatis vitande cauſa ſic:
cuiꝰ mater quotidianis nuptijs delectať. Augendi cauſa ſic: nul
lius vrbis calamitas iſtiꝰ explere inimicicias: Et nefariá crudelita/
tē ſaturare potuit. Minuendi cauſa ſic: magno ſe predicat auxi/
lio fuiſſe: quia paululū in rebꝰ facillimis aſpirauit. Ornādi cauſa
ſic: aliqn̄do populi romani vires que malicia nocētū exaruerant:
virtute optimatū reuireſcent. Tranſlationem dicūt pudentē eſſe
oportere ut cū rōne in ꝯſimilē rem tranſeat: ne ſine delectu temē
et cupide videať in diſſimilem tranſcuriſſe.

¶ Permutatio

Permutatio ē orō aliud v̄bis: aliud ſētētia demōſtrās.
ea diuidiť i tres ꝑtes. ſilitudinē argumētū et ꝯtriū. Per
ſilitudinē ſumiť cū tráſlatióes vna aut plures frequēter ponūť a
ſili orōne ducte ſic: ná cū canes fūgūť officijs lupoꝝ. cuiná ꝑſidio
pecuaria credemꝰ. Per argumētū tractať cū a ꝑſona aut a loco aut
re aliq̄ ſilitudo augēdi aꝰ minuēdi cá duciť: ut ſi qs druſū gracchū
numitorē obſoletū dicat. Ex cōtrario duciť ſic: vt ſi quis hominē
ꝓdigū et luxurioſū illudēs parcū et diligentē appellet. Et in hoc
poſtremo quod ex cōtrario ſumitur et illo primo quod a ſimilitu
dine duciť ꝑ translatione argumēto poterimꝰ vti ꝑ ſimilitudinem

ſic. q̇d ait hic rex atq; agamemnō noſter: ſiue vt crudelitas eſt atreus potius? Ex cōtrario: ſi quēpiā q̇ p̄rem verberauerit eneam vocemus: intēperātē et adulteꝝ hippolytum nominem⁹. Hec ſunt q̄ dicēda videbāt̄ de verborū exornatōnib⁹. nūc res ipſa monet: vt deiceps ad ſn̄iaꝝ exornatōnes tranſeamus.

Diſtributō.

DIſtributō ē cū in plures res ꝗ perſonas negocia certa q̄dā diſpertiuntur hoc mō. Qui veſtrum iudices nomē ſenatus diligit: hunc oderit neceſſe ē. petulātiſſime ei ſēp iſte oppugnauit ſenatū: q̇ eq̄ſtrē locū ſplendidiſſimum cupit eſſe in ciuitate: is oportet iſtum maximas penas dediſſe velit: ne iſte ſua turpitudine ordini honeſtiſſimo macule atq; dedecori ſit. q̇ parētes habetis oſtendite iſtius ſupplicio vobis homines impios nō placere: qubuis liberi ſunt ſtatuite exemplum quante pene in ciuitate ſint hominibus huiuſmodi comparate. Item ſenatus officiū eſt conſilio ciuitatem iuuare. ingr̄atus officium eſt opere et diligentia cōſequi volūtatem ſenatus. populi officiū eſt res optimas et homines idoneos maxime ſuis ſententijs diligere et probare. accuſatoris officium eſt inferre crimina. Defenſoris diluere et ꝓpulſare. teſtis eſt dicere que ſciat aut audierit. queſitoris eſt vnū quenq; hoꝝ in officō ſuo continere. qua re. L. Craſſi ſi in cauſ teſtem preter ꝙ ꝙ ſciat aut audierit argumentari et coniectura ꝓſequi patiaris eius accuſatoris cum iure teſtimonij commiſcebis. teſtis improbi cupiditatē confirmabis. reo duplicem defenſionem parabis. Eſt hec exornatio copioſa. comprehendit eni breui multa ſuū cuiq; tribuens officium et ſeparat et res diuidit plures.

Licentia.

LIcentia ē cū apud eos quos ꝗ vereri aut metuere debe⁹: tamen aliquid pro iure noſtro dicimus quod eos minime offendit: aut quos hi diligunt cum in aliquo errato vere rp̄hēdi poſſe videāt̄: h̄ m̊. mirai q̇rites ꝙ ab oib⁹ vr̄e rōes deſerātur: ꝙ cauſā vr̄am nemo ſuſcipiat: ꝙ ſe neō vr̄i defēſorem profiteatur: id tribuite veſtre culpe: deſite iſtō mirari: q̇d ei ē: quare non omnis iſta rem fugere ac vitare debeat? Recordamini

quos habueritis defenſores . ſtudia eorum vobis ante oculos ꝓ/
ponite . deinde omnium exitus conſiderate : tum vobis veniat in
mentem : vt vere dicam negligẽtia veſtra ſiue ignauia potiꝰ illos
omnes ante oculos veſtros trucidatos eſſe inimicos eorum vr̄is
ſuffragijs in ampliſſimum locum perueniſſe . Jtẽ nam quid fuit
iudices quare in ſentencijs ferundis dubitaueritis : ãt iſtũ hoiem
nefarium ampliaueritis ? non apertiſſime res erant crimini date ?
non omnes he teſtibus comprobate ? non contra tenuiter et nuga/
torie reſponſum ? hic vos veriti eſtis ſi primo cetu cõdemnaſſetis
ne credules exiſtimaremini : dum eam vitaſtis vituperationẽ que
longe a vobis aberat : eam inueniſtis vt timidi atqꝫ ignaui puta/
remini . maximas et priuatas et publicas calamitates accepiſtis : cũ
etiam maiores impendere videantur ſedetis et oſcitamini . nocte
lucẽ luce noctem expectatis . aliquid quotidie acerbi atqꝫ incom/
modi nunciatur : et eum cuius opera hec nobis accidunt . vos re/
moramini diuitius et alitis atqꝫ rei pub . perniciem retinetis q̊/
ad poteſtis in ciuitate . Eiuſmodi licentia ſi nimium videbit̃ a/
crimonie habere multis mirigationibus lenietur . nam continuo
aliquid huiuſmodi licebit inferer . Hic ego virtutem veſtrã q̄ro:
ſapientiam deſidero : veterem conſuetudinem requiro : vt quod
erit commotum licentia : mitigetur id laude : vt altera res ab ira/
cundia et moleſtia remoueat : altera res ab errato deterreat . Hec
res ſicut in amicicia ita in dicundo ſi loco fit maxime facit : vt et il/
li qui audient a culpa abſint : et nos qui dicimus amici eorum et
veritatis eſſe videamur . Eſt autem quoddam genus licentie ĩ di/
cundo quod aſtuta comparatione comparatur : cum aut ita obiur/
gamus eos qui audiunt : quomodo ipſi ſe cupiunt obiurgari aut
id quod ſcimus facile omnes audituros : dicimus nos timere q̊m̊
accipiant : ſed tamen veritate commoueri vt nihil ſecius dicamus .
horum amborum generum exempla ſubijciemus . Prioris huiuſ/
modi . nimium quirites animis eſtis ſimplicibus et manſue/
tis . nimium creditis vnicuiqꝫ : exiſtimatis vnumquenqꝫ eniti vt
perficiat que vobis pollicitus ſit : erratis ⁊ fruſtra falſa ſepe iadiu
detinemini ſtultitia veſtra : quia quod erat in veſtra poteſtate ab

alijs petere : quam ipſi ſumere maluiſtis . Poſterioris licẽtie hoc erit exemplũ. mihi iudices fuit amicitia cum iſto: ſed iſta amicicia tãetſi vereor quõ accepturi ſitis : tamen dicam vos me priuaſtis . quid ita ? quia vt vobis eſſẽ ꝓbarꝰ cũ qui vos oppugnabat inimicũ quã amicũ habere malui. ergo hec exornatio cui licentie nomẽ eſt ſicuti demõſtrauimꝰ : duplici ratione tractabit᷑ acrimonia : que ſi nimiũ fuerit aſpera mitigabit᷑ laude et a ſimilitudine de qua ſuperius diximꝰ : q̃ nõ idiget mitigationis : ꝓptrea ꝙ imitat᷑ licẽtiam: et ſua ſpõte ad animum auditoris ſe accõmodat .

¶Diminutio .

Diminutio eſt cũ aliquid eſſe in nobis : aut in his quos defendimꝰ : aut natura : a᷑ fortuna : aut induſtria dicemꝰ egregiũ: quod ne qua ſignificetur arrogans oſtentatio : diminuitur et attenuatnr oratione hoc modo . Nam hoc pro meo iure iudices dico me labore et induſtria curaſſe vt diſciplinam militarẽ nõ i poſtremis tenerem . Hic ſi quis dixiſſet ut optime tenerem tãetſi vere dixiſſꝫ : tñ arrogãs viſꝰ eſſꝫ. nũc et ad inuidiã vitandã et ad laudem comparandam ſatis dictum eſt . Item igitur vtrum auaritie cauſa aut egeſtatis acceſſit ad maleficium . auaricie : at largiſſimus fuit in amicos : quod ſignũ liberalitatis eſt : que contraria auaricie eſt egeſtatis : at huic quidẽ pater (nolo nimiũ dicere) non tenuiſſimũ patrimoniũ reliquit. Hic quoqꝫ vitatũ eſt ne magnũ aut maximũ diceret᷑ . hoc igitur in noſtris : aut eorũ quos defendemus : egregijs cõmodis ꝓferũdis obſeruabimꝰ . Nam et eiuſmodi res et inuidiã cõtrahũt i vita et odiũ i oratione ſi icõſiderate tractes . Qua re quemadmodum ratione in viuendo fugit᷑ inuidia : ſic in dicendo conſilio vtatur odiũ .

¶Deſcriptio .

Deſcriptio noiat᷑ que reꝝ cõſequẽtiũ ꝯtinꝫ ꝑſpicuã et dilucidã cũ grauitate expoſitionẽ hoc mõ. ꝙ ſi iſtũ iudices veſtris ſẽtẽtijs libe᷑ueritis : ſtati ſicut e cauea leo miſſꝰ : a᷑ aliq̃ teterrima belua ſoluta ex catenis volutabit : et vagabit᷑ i foro acuẽs multos dẽtes:i cuiuſqꝫ fortũas i õnes aicos atqꝫ inimicos notos atqꝫ ignotos icurſãs : alioꝝ famã depeculãs : alioꝝ caput oppugnans: alioꝝ domum ac õnem familiã ꝑfringens ; rem . pu . funditus labefactãs.

qua re iudices eiicite eũ de ciuitate. liberate ões formidine. vo/
bis deniq; ipſis cõſulite. nam ſi iſtum impunitum dimiſeritis: in
voſmet ipſos (mihi credite) feram et truculentã beſtiam iudices
ĩmiſeritis. Item ſi de hoc iudices grauem ſentẽtiã tuleritis: vno
iudicio ſil' multos iugulaueritis. grandis natu parẽs cui9 ſpes ſe/
nectutis õnis in hui9 adoleſcẽtia poſita eſt: quare velit ĩ vita ma/
nere nõ habebit. filij parui priuati patris auxilio ludibrio et de/
ſpectui paternis ĩimicis erũt oppoſiti. tota domus hui9 indigna
cõcidet calamitate ĩimici ſtatim ſanguinolenta palma crudeliſſima
victoria potiti inſultabunt: in hoꝝ miſerias et ſupbire ſimul et
xbis inuehũtur. Item nam neminẽ veſtrũ fugit quirites capta
vrbe que miſerie conſequi ſoleãt. arma qui cõtra tulerũt: ſtatim
crudeliſſime trucidantur. ceteri qui poſſunt per etatem et vires
laborem ferre: rapiuntur in ſuitutẽ: qui nõ poſſunt vita priuã/
tur. vno deniq; atq; eodem tpe dom9 hoſtili flagrabit incendio:
et quos natura aut volũtas neceſſitudine beniuolentia cõiũxit diſ/
trahũt. partim liberi e gremiis parẽtũ diripiunt. partim ĩ ſinu
iugulant. partim ante edes cõſtuprantur. nemo iudices eſt qui
poſſit ſatis rẽ cõſeq verbis: nec referre oratione magnitudinẽ cala/
mitatis. Hoc genere exornationis: vel indignatio vel miſericor/
dia poteſt cõmoueri: cum res cõſequentes comprehenſe vniuerſe
perſpicua breuiter exprimũtur oratione.

Diuiſio.

Diuiſio eſt q̃ re ſemouens a re vtranq; abſoluit ratione
ſubiecta hoc mõ. cur ego nũc tibi obiciã quitquã? ſi prob9 es nõ
meruiſti: ſi improbus nõ cõmouere. Item quid nũc ego te in eis
proprijs meritis predicẽ. ſi meminiſtis obtũdã: ſi obliti eſtis cũ
re nihil egerim. quid eſt quod verbis proficere poſſim? Itẽ due
res ſũt que poſſũt homines ad turpe compendium cõmouere ino/
pia atq; auaricia. te auaꝝ in fraterna diuiſione cognouimus: io/
pem atq; egentem nunc videmus. Qui poteſt igitur oſtendere
cauſam maleficij non fuiſſe. Inter hanc diuiſionem et illam que
de partibus orationis tertia eſt de qua ĩ libro pmo dixim9 ſecũdũ
narrationem hoc intereſt: illa diuidit per enumerationẽ: quibus

de rebꝰ totã or̃oꝫ diſputatio futur̃ ſit: hec ſe ſtati explicat: et breuĩ
duabus aut pluribꝫ partibꝰ ſubĳciens rationes exornat oratioñe.

¶ Frequentatio.

Frequentatio eſt cũ res i tota cã diſperſe cogũť vnũ i lo/
cum quo grauior aut acrior aut crimioſior oratõ ſit h̃ pacto.
Nõ q̊ tãdẽ abẽ iſte vitio ꝗd ẽ cur eũ iudicio velitis liber̃/
re Sue pudicie ꝓditor ẽ iſidiator aliene cupidiꝰ itẽpans petulãs
ſuꝑbus impius i parentes igratus i amicos ifeſtꝰ icognatos iſupe/
riores cõtumax i equos et pares faſtidioſus in inferiores crudelis
deiqꝫ i õnes intollerabilis. Eiuſdẽ generis illa frequẽtatio q̃ pluri/
mũ cõiecturalibus cauſis opitulať cũ ſuſpitiones que ſeꝑati diſtic/
te imminute et iſirme erãt vnũ i locũ coacte: rẽ videť ꝑſpicuã fa/
cere nõ ſuſpicioſã hoc pacto. Nolite igiť nolite iudices ea q̃ dixi
ſeꝑati ſpectare: ſꝫ oĩa colligite et cõferte i vnũ. Si et cõmodũ ad
iſtũ ex morte illiꝰ veiebat et vita ẽ turpiſſia hoĩs: aniꝰ auariſſiũs.
fortune faĩliares attenuatiſſie. et res iſta nẽi bono p̄ť iſtũ fuit: neqꝫ
alĳs iſte cõmodioribꝫ roĩbꝫ facẽ potuit neqꝫ p̄teritũ ẽ ab iſto q̇tꝙ
ꝙ opꝰ fuerat: neqꝫ factũ qđ opus nõ fuit ad maleficiũ. et tum
locus idoneus maxime queſitus; tum occaſio aggrediendi cõmoda
tẽpꝰ adeũdi oportuniſſimũ: ſpaciũ cõficiendi lõgiſſimũ: ſũptũ eſt
nõ ſine occultãdi et perficiendi ſpe maleficĳ maxima. et preterea
ante quã occiſus homo is eſt: iſte viſꝰ eſt in eo loco i quo ẽ occiſio
facta ſolꝰ. Paulo poſt i ipſo maleficio vox illiꝰ q̇ occidebať audi/
ta eſt. deinde poſt occiſionẽ iſtum multa nocte domũ redĳſſe cõ/
ſtat· poſtera die titubãter et inconſtanter de occiſione illius locu/
tum. hec partim teſtimonĳs: partim queſtionibus et argumẽtis
omnia comprobantur et rumore populi: quem ex argumentis na/
tum neceſſe eſt eſſe verum. Veſtrum iudices eſt his locũ in vnũ
collocatis certã ſumere ſententiã nõ ſuſſpitionem maleficĳ. Nam
vnũ aliq̇d ꝯ alteꝝ põt i iſtũ caſũ cecidiſſe ſuſpicioſe: vt oĩa iter ſe
a prĩo ad poſtremũ ꝯueniãt maleficia: neceſſe caſu non poſſe fieri.
Vehemẽs ẽ hec exornatio et i cõiecturali ꝯſtitutiõe cauſe ferme ſꝑ
neceſſaria et i ceteris generibus cãꝝ et in omni oratione adhibẽda
non numquam.

¶ Expolitio.

Expolicio eſt cum in eodem loco manemus : ⁊ aliud atq̃ a/
liud dicere videmur . Dupliciter autem fit ſi aut eandē
plane dicemus rem : aut de ea re eandem rem dicemus nō eodem
modo . nam id obtundere auditorem eſt non rem expolire : ſed
commutare debemus . cōmutabimus tripliciter : verbis: pronun/
ciando : tractando . verbis commutabimus cum res ſemel dicta i/
terum : aut ſepius alijs verbis que idem valeant : eadem res ꝑ/
feretur hoc modo . Nullū tantum eſt periculum ꝙ ſapiens ꝓ ſa/
lute patrie vitandum arbitretur . Cum augetur incolumitas per/
petua ciuitatis . qui bonis erit rationibus preditus profecto nul/
lum diſcrimen vite ſibi pro fortunis reipu . fugiendum putabit :
et erit in ea ſententia ſemper vt pro patria ſtudioſe q̈uis in mag/
nam deſcendat vite dimicationem . Pronunciando cōmutabimus
ſi cum in ſermone : tum in acrimonia :tum in alio atqꝫ alio genere
vocis atqꝫ geſtus eadem verbis commutando pronunciatione ve/
hementius quoqꝫ cōmutauerimus . hoc neqꝫ commodiſſime ſcribi
poteſt : neqꝫ parum eſt apertum quare non eget exempli . Tertiū
genus eſt commutationis quod tractando conficitur : ſi ſententiā
traijciamus aut ad ſermocinationem ꝰ excuſationem. Sermocina/
tio eſt de qua plenius paulo poſt ſuo loco dicemus .nunc breuiter
quod ad hanc rem ſatis ſit attingemus :.in qua conſtituetur alicu/
ius perſone oratio accommodata ad dignitatem hoc modo : vt q̈
facilius res cognoſci poſſit : ne ab eadem ſententia diſcedamus .
Sapiens omnia rei . p . cauſa ſuſcipiendi pericula putabit . ſepe
ipſe ſecum loquitur non mihi ſoli : ſed etiam atqꝫ adeo multo po/
tius natus ſum patrie: vita q̄ fato debetur ſaluti prie potiſſimum
ſoluatur . Aliud hec me tute atqꝫ honeſte produxit vſqꝫ ad hanc
etatem : munijt meas rationes bonis legibus optimis moribus
honeſtiſſimis diſciplinis .Quid eſt hoc quod a me ſatis ei perſol/
ui poſſit ? vnde hec accepta ſunt ? hec loquetur ſecum ſapiens : ſe/
pe ego in periculis rei . pu . nullum ipſe periculum fugi . Item
mutatur res tractando :ſi traducitur ad exuſcitationem cum ⁊ nos
commoti dicere videamur et auditoris animum commouemus
ſic . Quid eſt tam tenui cogitatione preditus cuius animus tātis

auguſtijs inuidie continetur : qui non hũc hominẽ ſtudioſiſſime
laudet et ſapientiſſimum iudicet : qui pro ſalute patrie : pro inco/
lumitate ciuitatis . pro rei . p . fortunis : ꝙuis magnum atq; atrox
periculum ſtudioſe ſuſcipiat et libenter ſubeat ? equidem hũc ho/
miez magis cupio ſatis laudare ꝙ poſſũ . Idḗq; hoc certo ſcio vo/
bis,omnibus vſu venire . Eadem res igitur his tribus in dicen/
do commutabitur rebus : verbis : pronnnciando : tractando : ſed
tractando dupliciter ſermocinatōe : et exuſcitatōe . Sed de eadẽ
re cum dicemus pluribus vtemur commutationibus .nam cum rẽ
ſimpliciter pronunciauerimus : rationem poterimus ſubijcere .
Deinde duplicem vel ſine rationibus pronũciare ſẽtẽtiam . Dei/
de afferre contrarium : de quibus omnibus diximus in verborũ
exornationibus . Deinde ſimile ⁊ exemplum de quo ſuo loco plu/
ra dicemus . Deinde concluſionem de qua in ſecundo libro que
opus fuerunt diximus : demõſtrantes argumentationem quẽad/
modum concludere oporteat in hoc libro docuimus cuiuſmodi eſ/
ſet exornatio verbi : cui concluſioni nomen eſt . Ergo huiuſmoi
vehemẽter ornata poterit eſſe expolitõ: q̃ conſtabit ex freq̄tibꝫ ex/
ornationibus verborum et ſententiarum hoc mõ . Igitur ſeptem
partibus tractabitur : ſed ab eiuſdem ſententie non recedamus
exemplo :vt ſcire poſſis ꝙfacile ꝑceptõe rhetorice res ſiplex multi/
plici rõe t̃ctet̃ . Sapiẽs nullũ ꝓ re . pu. ꝑiculũ vitabit : iõ qd̓ ſe/
pe fit vt cum re . pu . ꝑire noluerit neceſſario cum re pu . ꝑeat . ⁊
qm̃ ſũt oia ↄmoda a pr̃ia accepta nullũ icõmodũ ꝓ pr̃ia graue pu/
tãdũ ẽ : ergo q̇ fugiũt id ꝑiculũ qd̓ ꝓ re.p . ſbeũdũ ẽ ſtulte faciũt.
nã neq; effugẽ id poſſũt : et igrati in ciuitatẽ reperiũt̃ . At q̇ pa/
trie ꝑicula ſuo ꝑiculo expetũt : hi ſapientes putandi ſũt : cũ ⁊ eum
ꝙ debẽt hõrẽ rei . p . reddũt : ⁊ ꝓ multis ꝑire malũt : ꝙ cũ mul/
tis Eteni vehemẽter ẽ iiquũ vitã quã a natur̃ acceptã ꝓpter pr̃iã
ↄſeruaueris : ĩture cũ cogat reddere pr̃ie cũ roget nõ dare . Et
cũ poſſis cũ ſũma ꝟtute et hõre ꝓ pria iterire malle ꝑ dedec⁹ et
ignauiã viuẽ . pro aicis ⁊ ꝑntibꝫ ⁊ ceteris neceſſarijs adire ꝑiculũ
velis pro re . p. in qua et hoc et illud ſanctiſſimum nomen patris
ↄtinet̃ nolle id diſcrimẽ venire .

Itaq; vti contemnendus eſt qui ī nauigando nauim: q̄ ſe mauult
incolumē : ita vituperādꝰ qui in re. p. diſcrimini ſuo plus q̄ ſa/
luti communi conſulit. naue fracta multi incolumes fuerunt ex
naufragio patrie ſaluus nemo poteſt enatare. Quod mihi bene
videtur Decius intellexiſſe qui ſe deuouiſſe dicitur : et pro legi/
onibus ſe ī hoſtes immiſiſſe medios : vnde aiſit vitam et non per/
didit. Re enim viliſſima et parua maximam redemit : vitam de/
dit : accepit patriā : aiſit aiam : potiꝰ ē gloria : q̄ cū ſūma laude ꝓ/
dita vetuſtate quotidie magis eniteſcit. q ſi pro rēpu. debere ac/
cedere ad periculum et ratione demonſtratum eſt et exemplo cō/
probatum. hi ſapientes ſunt exiſtimandi qui nullum pro ſalute
patrie periculum vitant. In his igitur generibus expolitio ver/
ſatur de qua producti ſumus : vt plura diceremus quod non mō
cum cauſam dicimus. adiuuat et exornat orationem : ſed multo
maxime per eam exercemur ad elocutionis facultatem. Quare ↄ/
ueniāt extra cauſam in exercendo rationes adhibere expolitionis
in dicendo vti cum exornationibus argumentationem de qua re
diximus in libro ſecundo.

¶ Commoratio

c Commoratio eſt cum in loco firmiſſimo : quo tota cauſa ↄ/
tinetur manetur diutius et eodem ſepius reditur : hec vti
maxime conuenerit. ⁊ id eſt oratoris boni maxīe proprium : nō eī
datur auditori poteſtas animum de re firmiſſima dimouendi : hu/
ic extremum ſatis idoneum ſubiici non potuit : propterea quod h̄
locus non eſt a tota cauſa ſeparatus : ſic vt mēbꝝ aliqđ ſ; tāq̄ ſāguis
profuſus eſt per totum corpus orōnis.

¶ Contentio.

c Contentio eſt per quam contraria referuntur : ea eſt ī ver/
borum exornationibus vt ante docuimus eiuſmodi. In/
imicis te placabilem : amicis inexorabilem prebes. In ſententiarū
huiuſmodi : vos huius incommodis lugetis : iſte reipu. calami/
tate letatur : vos veſtris fortunis diffiditis : iſte ſolus ſuis eo ma/
gis confidit. Inter hec duo contentionum genera hoc intereſt. il/
lud ex verbis celeriter relatis conſtat. hic ſententie contrarie ex

ex ꝯpatione referatur oꝫ.

Similitudo.

Similitudo eſt orõ traducens ad ré quápiá aliqͩ ex re diſpari ſimile. Ea ſũit᷑ ꝗ ornádi cá ꝗ ꝓbádi ꝗ aptius dicẽdi ꝗ ãte oculos ponẽdi. Quomõ quattuor de cauſis ſumit᷑: ita quattuor modis dicit᷑: per ꝯtriũ: ꝑ negacõeꝫ: ꝑ collacõeꝫ: ꝑ breuitaté. Ad vná quáqꝫ ſumẽde cáꝫ ſilitudis accõmodabiꝰ ſigulos mõs ꝓnũciádi. Ornádi cá ſũit᷑ ꝑ ꝯtriũ ſic: nõ ei qͣdmodũ i paleſtra q̇ tedas ardẽtes accipit celerior ẽ i curſu cõtinuo: qͣ ille qui tradit: ita melior impator nouus qui accipit exercitum: qͣ ille q̇ decedit: ꝓp ꝙ defatigatꝰ curſu itegro facere: hic ꝑitꝰ ipator imꝑito exercitũ t̃dit. Hoc ſñ ſili ſatis plane et perſpicue et ꝓbabilit᷑ dici potuit hoc mõ. dr̃ minus bonos ipatores a melioribus exercitum accipere ſolere: ſed ornandi cauſa ſimile ſumptum eſt: vt orationi dignitas quedam comparetur. Dictum eſt autem ꝑ ꝯtrarium cum ei rei quam nos probamus aliquam rem negamus eſſe ſimilem: vt paulo ante cum decurſoribus aſſerebamus. ꝑ negationem dicetur probandi cauſa hoc mõ. neqꝫ equus indomitus qͣuis natura bene compoſitus ſit: idoneus poteſt eſſe ad eas vtilitates et aptus que deſiderantur ab equo: neqꝫ homo indoctus qͣuis ingenioſus ad virtutem poteſt ꝑueire. hoc ꝓbabilius factũ eſt ꝙ magis eſt veriſimile non poſſe virtutem ſine doctrina comparari. quoniam nec equus quidem indomitus idoneus poſſit eſſe. ergo ſũptum eſt probandi cauſa dictum aũt per negationem. id enim perſpicuum eſt de primo ſimilitudinis verbo. Sumetur et aptius dicendi cauſa ſimile. dicitur auté per breuitaté hoc mõ. i amicicia gerenda ſicut in certamine currendi non ita conuenit exerceri: vt quoad neceſſe ſit venire poſſis: ſed vt productus ſtudio et viribus vltro facile procurras. Nam hoc ſimile eſt vt apertius intelligatur mala ratione facere qui reprehendant eos: qui verbi cauſa poſt mortem amici liberos eius cuſtodiant: propterea ꝙ in curſore tantum velocitatis eſſe oporteat: vt efferatur vſqꝫ ad finé. In amico tautũ beniuolentie ſtudium: vt vltra qͣ ꝙ amicus ſentire poſſit: percurrat amicicie ſtudio. dictum aũt ſimile eſt per breuitaté. non eni ita eſt: vt i ceteris rebꝰ r̃s ab re ſeꝑata ẽ: ſꝫ

vtraqȝ res coniuncte et confuſe comparata. Ante oculos ponendi
negocii cauſa ſumetur ſimilitudo: cum dicetur per collationem ſic.
vti citharedus cum prodierit optime veſtitus palla inaurata in/
dutus cum clamide purpurea coloribus variis intexta et cum coro/
na aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata: citharam tenẽs
exornatiſſimam auro et ebore diſtinctam. Ipſe preterea forma et
ſpecie ſit et ſtatura appoſita ad dignitatem: ſi cum magnam popu/
lo commouerit his rebus expectationem: repente ſilentio facto
vocem mittat acerbiſſimam cum turpiſſimo corporis motu: quo
melius ornatus ſit: et magis fuerit expectatus: eo magis deriſus
et contemtus eiicietur. ita ſi quis in excelſo loco et in magnis ac
locupletibus copiis collatus fortune muneribus et nature com/
modis omnibus abundabit: ſi virtutis et artium que virtutis
magiſtre ſunt egebit: quo magis ceteris rebus erit copioſius ⁊ il/
luſtris expectatus: eo vehementius deriſus et contemptus ex omni
couentu bonorum eiicietur. Hoc ſimile exornatione vtriuſqȝ rei:
et alterius inertie artificis alterius ſtultitie ſimili ratione collata
ſub aſpectu omnium rem ſubiecit. Dictum autem eſt ꝑ collationẽ:
propterea ꝙ propoſita ſimilitudine paria ſũt relata omnia. In ſi/
milibus obſeruare oportet diligenter: vt cum rem afferamus ſi/
milem: cuius rei cauſa ſimilitudinem attulerimus: verba ad ſimi/
litudinem habeamus accõmodata: id eſt huiuſmodi. Ita vt hirũ/
dines eſtiuo tẽpore preſto ſunt: frigore pulſe recedunt: ex eadem
ſimilitudine nũc per tranſlationẽ verba ſumamꝰ ita falſa amici ſe/
reno vite in tempore preſto ſunt: ſimul atqȝ hiemem fortune vi/
derint: deuolant omnes. Sed inuentio ſimilium facilis erit: ſi/
quis ſibi omnes res animatas et inanimatas: mutas et eloquẽtes:
feras et manſuctas: terreſtres et celeſtes: maritinas: artificio:
caſu: natura: comparatas: vſitatas: atqȝ inuſitatas: frequenter
ante oculos potuerit ponere: ⁊ ex his aliquam venari ſimilitudinẽ:
que aut ornare: aut docere: aut apertiorem rem facere: aut poñe
rem ante oculos poſſit. Non enim res tota toti rei neceſſe eſt ſi/
milis ſit: ſed ipſum quod conferetur ſimilitudiem habeat oportet.

Exemplum.

Exemplum ē alicꝰ fcti aut dcti p̄teriti cū certi auctoris noīe ꝓpoſitio . id ſūit̄ iiſdē de cauſ q̄bꝰ ſilitudo rē ornatiores facit : cū nullꝰ rei niſi dignitatis cā ſūit̄ . Apertiorē : cū id qd̄ ſit obſcurius magis dilucidū r̄ddit . Probabiliorē cū magis veriſilē facit āte oculos poīt : cū exp̄mit oīa ꝑſpicue : vt res dicta ꝓpe manū tēptari poſſit . Uniꝰ cuiuſqꝫ generis ſigula ſbiecîſſeꝰ ex/ēpla : niſi exēplū qd̄ genꝰ eſſꝫ i expolitōe demōſtraſſemꝰ : ⁊ cauſas ſumēdi i ſilitudīe aperuiſſemꝰ . Quare voluimꝰ : neqꝫ pauca quo minꝰ itelligeret̄ : neqꝫ re itellecta plura ꝯſcribere .

Imago ſimilis .

IMago ē forme cū forma cū quadā ſilitudīe collatō . Hec ſūit̄ aut laudis aut vituꝑatiōis cauſa . Laudis cā ſic . ibat in p̄liū corpe tauri validiſſimi : impetu leonis acerri ſilis . Vituꝑatōis vt i odiū adducat h̄ m̄ . iſte q̄tidie ꝑ foꝝ mediū tāq̄ iubatus draco ſerpit dētibꝰ aduncis : aſpctū venenato : ſpiritu ra/pido : circūiſpectās huc ⁊ illuc : ſiquē reꝑiat : cui aliq̇d mali fauci/bꝰ afflare : ore attigere : dētibꝰ iſecare : ligua aſꝑgere poſſit . Ut inuidiam adducat hoc mō . iſte q̇ diuitias ſuas iactat : ſicut gallus e Phrygia : aut auriolus q̇ſpiā deꝑſſus : et onert̄us auro clamat : et delirat . In contemptionē ſic . iſte q̇ tāq̄ coclea abſcondens re/tentat ſeſe tacitus cū domo totꝰ vt cōedat̄ aufert .

Effectio .

EFfectio eſt cum exprimitur et effingitur verbis corporis cuiſpiam forma quoad ſatis ſit ad intelligendum hoc mō . Hunc dico iudices rubrum . breuem : incuruum : canum : ſubcriſ/pum : ceſium : cui ſane magna eſt in mento cicatrix . ſi quo modo poteſt in memoriam vobis redire . hēt hec exornatio cū vtilitatē : ſiquem velis oſtendere . tū veūſtatē : ſi breuit̄ et dilucide fctā eſt .

Notatio .

NOtatio eſt cum alicuius natura certis deſcribitur ſig/nis que ſicuti note quedam nature ſunt attributa . Ut ſi velis non diuitem : ſed oſtentatorem pecunio/ſum deſcribere . iſte inquies iudices qui dici diuitem putat eſſe preclarum . Primum nunc videte q̊ vultu vos intueat̄ . nōne

vobis videt᷑ dicere : darem vobis ſi mihi moleſti nõ eſſetis . Cũ
vero ſiſtra metũ ſubleuat: exiſtimat ſe gẽme nitore ⁊ auri ſplẽdo/
re aſpectꝰ omniũ ꝑſtringere . Cum pueꝝ reſpicit hũc vnũ quem
ego noui : vos nõ arbitror nouiſſe alio noīe appellat deinde alio
atqꝫ alio . heus inquit vide ſamio : nequid iſti barbari turbent :
vt ignoti qui audiũt : vnũ putẽt ſelegi de multis . ei dicit ī aurẽ:
aut domi lectuli ſternant᷑ : aut ab auũculo roget᷑ ethiops qui ad
balneas veniat : aut aſturconi locꝰ ante oſtiũ ſuũ det᷑ : aͭ aliquod
fragile falſe coragiũ gloꝛie cõparet᷑ . Deinde exclamat vt omnes
audiant : videto vt diligenter numeret᷑ ſi poteſt añ noctẽ . puer q̄
iam bene hoīs naturã nouit . tu illo plures mittas opoꝛtꝫ inquit :
ſi hodie vis tranſnumerari : age īquit . duc tecũ libanũ et ſoſiam :
Sane deinde caſu veniũt hoſpites hoī : quos dum iſte ſplendide
ꝑegrinat᷑ inuitauit . ex ea re hõ hercule ſane cõturbatur: ſꝫ tamen
a vitio nature nõ recedit . bene inquit facitis cũ venitis : ſꝫ rectiꝰ
feciſſetis ſi ad meã domũ recta abiiſſetis . id feciſſemꝰ īquiunt illi
ſi domũ nouiſſemus . at iſtud quidẽ facile fuit vñ lil et inuenire.
Verũ cũ euntem ſequũtur illi : ſermo interea huiꝰ ꝯſumit᷑ õnis
in oſtentatione : Querit᷑ in agris cuiuſmodi frumenta ſint. negat
ſe (quia ville incenſe ſint) accedere poſſe : nec edificare etiã nunc
audere: tametſi in tuſculano quidẽ īcepi inſanire : et hiiſdẽ funda/
mentis edificare . Dũ hec loquit᷑ venit in edes quaſdã: in quibꝰ
ſodalicium erat eodem die futurum quo iſte pro noticia domini
ediũ ingredit᷑ : cũ hoſpitibꝰ . hic inquit habito : ꝑſpicit᷑ argentũ:
quod erat expoſitũ : viſit tricliniũ ſtratũ probat . accedit ſeruu/
lus . dicit hoī clã dominũ iã ventuꝝ : ſi velit exire . ita ne īquit ?
camus hoſpites : frater meꝰ venit ex ſalerno . ego illi obuiã ꝑgã :
vos huc decia venitote. hoſpites diſcedũt . iſte ſe rapti domũ ſuã
coniicit . illi decima qua iuſſerat veniũt : querunt hũc : reperiũt
domũ cuia ſit . in diuerſoꝛiũ deriſi cõferũt ſeſe . Viderũt hominẽ
poſtera die : narrant : expoſtulant : accuſãt . ait iſte eos ſiliti dine
loci deceptos : angipoꝛto toto deerraſſe ſe cõtra valitudinẽ ſuã ad
noctẽ multam expectaſſe : Samioni puero negocium dederat : vt
vaſa : veſtimenta : pueros coꝛrogaret . ſeruulos non inurbanos

ſatis ſtrenue et cōcinne cōparat. iſte hoſpites domū deducit. Dit
ſe domos maximas cuidam amico ad nuptias accomodaſſe. nūciat
puer argētū repeti ꝑtimuerat eni qui cōmodarat. apagite inquit:
edes cōmodaui: familam dedi argētū quoq; vult? tāetſi hoſpites
habeo: tamen vtatꝰ: licet nos ſamiis delectabimur. Quid ego q̄
deinde efficiat: narrem. eiuſmodi eſt hoīs natura: vt que ſigulis
diebus efficiat gloria: atq; oſtentatione: ea vix ānuo ſermōe enar/
rare poſſi. Huiuſmodi notationes que deſcribunt qđ cōſentaneū
ſit vniuſcuiuſq; nature: vehemēter habēt magnā delectationem.
totā eni naturā cuiuſpiā ponūt ante oculos aut glorioſi: vt nos ex/
ēpli cauſa ceperamꝰ: aꝰ inuidi: aut timidi: aꝰ auari: ābicioſi: ama/
toris: luxurioſi: furis: quadruplatoris: deniq; cuius vis ſtudiū
protrahi poteſt in medium tali notatione.

Sermocinatio.

SErmocinatio eſt cū alicui ꝑſone ſermo attꝛbuitꝰ: et is ex/
poitꝰ cū rōe digitatis h̄ pacto. Cū militibꝰ vrbs redūda/
ret: et ōnes ciues timore oppreſſi domi tenerētꝰ: venit iſte cū ſago
gladio ſuccinctus: tenēs iaculū. quinq; adoleſcētes hoiem ſili orna/
tu ſubſequūtꝰ. irrupit i edes ſubito. deide magna voce. Vbi eſt
iſte beatꝰ diues iq̄t: ediū dominꝰ: qui nō mihi preſto fuit? quid
tacetis? hic alij oēs ſtupidi tiōre obmutuerūt. Vxor illꝰ ifelicis/
ſimi cū mario fletu ad iſtiꝰ pedes obiecit ſeſe. Per te iq̄t et ꝑ ea
q̄ tibi dulciſſia ſūt i vita miſerē nr̄i: noli extiguē extictos. Fer mā/
ſuete fortunā: nos q̄q; fuiꝰ beati: noſce te ēē hoiēȝ. At ille qui il/
lū mihi datis. ac vos auribus meis opplorare deſinitis: nō abibit
illi nūciatꝰ iterea veniſſe iſtū: et clamore maximo mortem minari.
qđ ſimulac audiuit: heus inquit Trogia pediſſiqua puerorū: ab/
ſcōde pueros. defende: fac ut incolumis ſit adoleſcētia. Vix hec
dixerat: cū ecce iſte preſto: ſedes: iquit audax. non vox nica tibi
vitā ademit? exple meas iimicitias et iracūdiā ſtatura tuo ſāguine.
Ille cū magno ſpū ṽba metuebā iq̄t: ne plane victꝰ eſſē nūc video:
i iudicio mecū ɔtēdē nō vis: vbi ſupari turpiſſimū: ſupare pulch/
errimū ē iterficē vis? occides equidem: ſed victus non pibo. At
in extremo tp̄e vite etiā ſētentioſe eloq̄ris: neq; ei q̄ꝓ vides dn̄ari

vis ſupplicare. Tū mulier immo quidem iſte rogat et ſupplicat: ſed tu queſo cōmouere. et tu per deos inquit: hunc exāplexare: dominus eſt: vicit hic te: vince tu nunc animum. Cur non deſi/nis inquit vxor loqui: que me digna non ſunt? tace et que curā/da ſunt cura. tu ceſſas mihi vitam: tibi omnem bene viuendi ſpē mea morte eripere. Iſte mulierem reppulit ab ſe lamentantē. illi neſcio quid incipienti dicere: quod dignum videlicet illius vir/tute eſſet: gladium in latere defixit. Puto in hoc exemplo datos eſſe vnicuiqꝫ ſermones ad dignitatem accommodatos. id eſt quod oportet in hoc genere obſeruare. Sunt item ſermocinationes cō/ſequentes hoc genus. nā q̇d putaꝰ illos dctūros ſi hoc iudicaue/ritis? nonne hac omnes vtentur oratione? deinde ſubiicere ſer/monem.

Confirmatio.

COnfirmatio eſt cum aliqua que non adeſt perſona ꝯfigit᷑: quaſi adſit: aut cum res muta: aut informis fit eloquens et formata: et ei oratio attribuitur ad dignitatem accommodata: vt actio quedam hoc pacto. Quod ſi nunc hec vrbs inuictiſſima vocem mittat ñ hoc pacto loquatur. Ergo illa plurimis tropheis ornata: triumphis ditata certiſſimis: clariſſimis locupletata vic/toriis. nunc veſtris ſeditionibus vexor o ciues: quam dolis ma/litioſa Carthago: viribus probata Numantia: diſciplinis erudita corinthus: labefactare non potuit. eam patimini nunc ab homū/culis teterrimis ꝯteri atqꝫ cōculcari? Item ꝙ ſi nunc ille lucius brutus reuiuiſcat: et hic ante pedes veſtros adſit: non hac vtet᷑ oratione? ego reges eieci vos tyrannos introducitis. ego liberta/tem que non erat peperi: vos partam ſeruare non vultis. ego ca/pitis mei periculo patriam liberaui: vos libere ſine periculo eſſe non curatis. Hec confirmatio licet in plures res mutas atqꝫ inaī/matas transferatur: proficit multum in amplificationis partibus et commiſeratione.

Significatio.

SIgnificatio eſt res que plus in ſuſpicione relinquit q̈ꝑ poſitum eſt in oratione. ea fit per exuperationem: ābiguū:

conſeq̃ntiã : abſciſionem : ſimilitudnem . Per exuperationem cũ plꝰ dictũ ẽ ꝙ patitᷣ veritas augẽde ſuſpitõis cã ſic . Hic de tanto pri/ monio tam cito teſtam qua ſibi petat ignẽ nõ reliquit . Per ãbi/ guũ cũ v̾bũ põt ĩ duas plures ve ſẽtẽtias accipi : ſ; accipitᷣ ĩ eã ptẽ quam vult is qui dixit . vt ſi de eo dicas qui multas hereditates adierit . proſpice tu qui plurimũ cernis . Ambigua q̃admodum vitanda ſunt que obſcuram reddunt orationem : ita hec ↄſequẽda que cõficiunt huiuſmodi ſignificationem . Ea reperientᷣ facile : ſi nouerimus et animaduerterimus verborum ancipites a᷑ multipli/ ces poteſtates . Per conſequentiam ſignificatio fit : cum res que ſequuntur aliquam rem dicuntur : ex quibus tota res relinquitᷣ ĩ ſuſpicione : vt ſi ſalſamentarij filio dicas : quieſce tu cuius pater cubito ſe emungere ſolebat . Per abſciſionem : ſi cum incipimus aliquid dicere deinde precedimus : et ex eo quod iam diximus ſatis relinquitur ſic . Qui iſta forma ⁊ etate nuper aliene domui : nolo plura dicere . Per ſimilitudinem : cum aliqua re ſimili ablã nihil amplius dicimus : ſed ex ea ſignificamus quid ſentiamus h̾ modo . Noli ſaturnine nimium populi frequentia fretus eſſe . ſtᷓ/ titiam noſce gracchi . Hec exornatio plurimum feſtiuitatis habet : et interdum dignitatis . Sinit enim quiddam tacito oratore ipſũ auditorem ſuſpicari .

De breuitate .

Breuitas eſt res ipſis tantummodo verbis neceſſarijs expedita h̾ modo . Lẽnõ preteriens cepit : inde Thar/ ſi preſidiũ reliq̃t . poſt vrbẽ bithynĩã ſuſtulit . inde pl᷑ꝰ in heleſpontum ſtati potitur abido . Item mõ conſul : quondam tribunus : is deinde primus erat ciuitatis : tunc proficiſcitᷣ ĩ aſiã : deinde exul et hoſtis eſt dictus . poſt imperator et populi ro . fac/ tus eſt cõſul Habet paucis comprehenſa breuitas multarum reꝝ expeditionem . Quare adhibẽda ſepe eſt : cum aut res non egebit lõge orõis : a᷑ tẽpꝰ nõ ſinet cõmorari .

De demõſtratõe .

Demonſtratio eſt cum ita res verbis exprimitur : vt geri negocium : et res ante oculos eſſe videatur .

Id fieri poterit ſi que ante et poſt in ipſa re facta erunt compre/
hendemus : aut a rebus conſequentibus aut a circumſtantibus nõ
recedemus hoc modo . Quod ſimulatq Graccbus proſpexit fluc/
tuare populum verentem : ne ipſe auctoritate ſenatus commotus
ſententia deſiſteret ; iubet aduocari concionem . Iſte interca ſcele
et malis cogitationem redundans euolat ex templo Iouis : ſudãs:
oculis ardentibus : erecto capillo : cõtorta toga cum pluribus ali/
is ire celerius cepit . Illi preco faciebat audientiam : hic ſubſelliũ
quoddam calce premens dextra pedem defringit : et hoc alios iu/
bet idem facere. ¶Cum Graccbus deos inciperet precari : cur/
ſim iſti impetum faciũt : ex alijs alijſq partibus conuolant : atq
e populo vnus fuge fuge inquit Tiberi : Num vides ? reſpice i/
quam . Deinde vaga multitudo ſubito timore perterrita fugere
cepit . at iſte ſpumam ex ore reijciens anhelans ex infimo pectore
crudelitatem contorquet brachium : et dubitanti Graccho quid
eſſet : neque tamen locum in quo conſtiterat relinquenti percutit
tempus . Ille nullam vocem edens inſita virtute concidit tacitus.
iſti viri fortiſſimi miſerando ſãguine aſperſus qnaſi facinus pre/
clariſſimum feciſſet circun ſpectans et hilare ſceleratam gratulan/
tibus manum porrigens in templum Iouis contulit ſeſe. Hec ex/
ornatio in amplificanda et commiſeranda re plurimum prodeſt :
et in huiuſmodi narrationibus . ſtatuit enim totam rem : et ꝓpe
ponit ante oculos .

OMnes rationes honeſtande elocutionis ſtudioſe colle/
gimus : in quibus Herenni ſi te diligentius exercueris :
et grauitatem : et dignitatem : et ſuauitatem habere in
dicendo poteris : vt oratorie plane loquaris : ne nuda atque inor/
nata inuentio vulgari ſermone efferatur . Nunc identidem noſ/
metipſi nobis inſtemus (res enim communis agitur) vt frequẽt
et aſſidue conſequamur artis orationem ſtudio et exercitatione .
q̃d alij cũ moleſtia trib de cauſis maxime faciunt . aut ſi cum q̃b
libenter exerceantur non habent : aut ſi diffidunt : aut ſi neſciũt
quam viam ſequi debeant. que a nobis abſunt omnes difficultates.
Nam et ſimul libẽter exercemur propter amiciciam : cuius initiũ

rogitō facit. cetera phie rō ꝯfirmabit. Et nobis nō diffidiꝰ ꝓp ꝙ
aliq̄tulū ꝓceſſimꝰ: ⁊ alia meliora ſūt: q̄ multo itētius petiꝰ i vita:
vt etiā ſi nō puenerimꝰ in dicendo quo volumus parua pars vite
perfectiſſime deſideretur. Et viam quam ſequamur habemꝰ ꝓp-
terea: ꝙ in his libris nihil preteritum eſt rhetorice preceptionis.
Demonſtratum eſt enim quomodo res in omnibus generibus
cauſarum inueniri oporteat. Dictum eſt quo pacto eas diſponere
conueniat. Traditum eſt qua ratione eſſet pronunciandum. Pre-
ceptum eſt qua via meminiſſe poſſemus. Demonſtratum eſt q̄-
bus modis perfecta elocutio cōpararet̄. Que ſi ſequemur acute
et cito reperiemus: diſticte et ordinate exponemus: grauiter et
venuſte pronunciabimus: firme et ꝑpetuo meminerimus: ornate
et ſuauiter loquemur. Ergo in arte rhetorica nihil eſt amplius.
Hec omnia adipiſcemur: ſi rationes preceptionis diligentia conſe-
quemur exercitationis.

Marci Tulij Cicerōis Oratoris clariſſimi ad Herennium Rhe-
toricorum Nouorum liber vltimus Feliciter explicit.

Eneas epiſcopus tergeſtinus Juriſconſultiſſio viro domio Gre/
gorio Heimburgenſi S. p d

C Icero cum adhuc Juuenis apud grecos mirificā orōnē
habuiſſet admirabātur qui aderant omnes miriſq; lau/
dibus nouum oratorem efferebant. Senex autem q̇dā
amantiſſimus patrie inter omnium leticiam atq; tripudium ſolus
flebat Mirati circumſtantes q̄uid eſt inquiunt quod te letantib9
ceteris meror conficit Tum ille omnes inquit grecorum artes in
latinum migrarunt vnica nobis et familiaris ⁊ cariſſima remanſe/
rat eloquentia Sed hanc etiam nobis Cicero aufert atq; in ytaliā
ſecum ducit Nuuquid iuſta eſt cauſa lacrimarum Sic mihi hodie
de te viſum eſt cum in regia de ſtudijs que vocant huānitatis de/
certares Nam et legiſtam et theutonem ſuperabas et Jtalicam re/
dolebas oratoriamq; facundiam Sed quod fuit merori greco mi/
hi leticiā prebuit Neq̄ eni ſi theutonia litteris claret q̄ illas tradit
Jtalia minus habet litterarum Sūt ſcientie ſicut et lumen qđ de
ſuo lumine lumen accendit ſed ſibi retinet lucem et accipienti te/
nebras aufert Jnueni apđ ſanctum gallū quod ſueuorum ē opidū
in veteri monaſterio bibliothecam ꝑuetuſtam Ubi et libros repi
ornatiſſime conſcriptos quorum auctores fuerūt Theutones Mi/
rabar cur hodie nihil eloquentie his in regionibus eluceret Sed
venit in mentem apud ytalos quoq; tempus fuiſſe q̊ ſepulta di/
cendi facultate barbarorum inſcitia dominabatur Ante centum
ferme annos et antea trecentis quadringentiſq; nō inuenies qui ꝑ
ytaliam ſermonem habuerit terſum et lucidum Sic pingendi ſcl/
pendiq; accidit arti Si ducentoꝝ trecentorūq; annorum aut ſculp/
turas intueberis aut picturas inuenies non hominem ſed mōſtro/
rū portentorumq; facies Priſcis vero ſeculis appellem atq; zenſim
policletum phidiam et praxitelem magnos fuiſſe compimus ⁊ de
ſtatuarijs quidem ipſi videmus et virgilio fidem habemus dum
ait Credo equidem viuos facient de marmore vult9 De pictori/
bus vero teſtimonia ſunt clariſſimorum virorum qui profecto mi/
me tantis eos preconijs obtuliſſet ſi picturā n̄ aſpexiſſet ſculpture

vl' ſimilē vl' illa pulchriorē Sed ecce iā reuixerūt ſculpēdi pigēdiq
diſciplie Reuixit etiam eloqēcia et nr̄o quidē ſeculo Apud ytolos
maxie florꝫ Spera idē i theutoia futurꝫ ſi tu tuiq ſiles ꝯtiūare ꝛ ā/
plecti totis conatibꝫ oratoriā decreueritis Accepi apō Nurēbergā
plebanū ſcti Sebaldi virū grauem tua permotū ſuaſione multis
lucubrationibꝫ hyſtoriā atqꝫ rhetoricā ꝓſequi Diligo ego vos ā/
bos q̄ patriā moribꝫ ornātes etiā lr̄is munire ſtudetis Ceterꝫqꝫ de
nilo fuit hodie vobis ſmo n̄ video q̄ pacto ex paradiſi mēte ꝓgredi
poſſit Paradiſū nāqꝫ terreſtrē quā deliciarꝫ vocāt i oriēti poſitam
volūt Atqꝫ ex ipa eufraten fluere q̄ ſcptura tigri appellat q̄uis et
tigris ali9 in armenie regione caput tollat q̄ ſolino teſte eufraten
fluuiū i pſicū defert ſinū Nilus vero a mōte iferiorꝫ mauritaie q̄
occeano ꝓpiquat originē hꝫ Sic affirmare ferūt puiti libri ꝛ iube
regis ſcp̄ta ſi ſolino credim9 Et h̄ nūc latēs nūc apparēs diūſ ar/
gumētis deprehendit Is eſſe q̄ irrigat egiptū et ti9 eſt affrice atqꝫ
aſie licet lucāo hui9 origo flūis icogita videat dū ait egēs ſiq̄ iacꝫ
naſcēti cōſcia nilo Vale et qō vobis fieri debuiſſet ſcripris accipe
Ex nouaciuitate p̄die kl' februarij 1449

Eneas Silues poeta imperialiſqꝫ ſecretarius Magnifico et gene/
roſo dn̄o . dn̄o Henrico comiti de lupffen S . d .

IN ſcriptis veterum tria iuenio q̄ nr̄i pti negligūt pti aſſeq̄
n̄ valēt Elegātiā ei et ḡuitatē ſn̄iarꝫ q̄b9 vetuſti codices
redolēt neq̄ūt nr̄i ſeculi hoīes imitari Qō vſitatiſſimū euo
p̄ori fuit allocutiones ſigulares enūctiare et ſe i epiſtolarꝫ capite
ponē h̄ poſſēt nr̄i Sꝫ ſupia q̄dā ignorātia decepti dū blādiri volūt
ōnē orōis textū ꝯfūdūt Vos precor inquiunt vobis ſupplico ce/
ſar veſtram maieſtatem appello Veſtrum officium imploro vr̄am
clementiam obteſtor Reddite iudicium iudicium inopi Judicate
potentem meam calamitatem reſpicite nemo vos magis q̄
iuſticia moueat ceſar Et in hunc modum infinita hoc et mihi
facere liceret Sed veterē morē magis cōmendo et cū ſūmos illos

Imitari ſapientes in eloquencie atqꝫ philoſophie ſtudijs nequeã
In hac certe parte ipſorum veſtigijs inherebo Ideoqꝫ te q̃uis cla/
ro ſaguine cretus et multa doctrina ſis fretus ſingulari appellatio/
ne ſaluto Et ſicut Julio ceſari ſcribens cicero ſe anteponebat Sic
et tu equo animo feres eneam tuum in ipſo primo epiſtole angulo
intueri quia non arrogantis eſt ſed veteres Imitantis quorũ igõ/
rantiam modernorum ſcientie p̄fero Nunc quid ex te velim pau/
cis accipe Retulit mihi vir mitis et mihi amiciſſimus ymmo alt̃
ego Michael de pfullẽdorf nõriꝰ Imperial' te pluribꝰ libris ha/
bundare quorum nomina etiam mihi ſcripſit Inter illos nõnulli
ſunt quos viſere cupio non ꝙ antea non perlegerim ſed ꝙ diu il/
lis carui Et ſicut amicus poſt magnam temporis intercapedinem
auidus eſt amici vidẽdi ſic mihi cupiditas ẽ contubernales illos
meos quibus nimium priuatus fui in domum recipere et per ali/
quod tempus eſſe cum eis . hoc poteſt mihi preſtare humanitas
tua vt me michael inſtruxit Eſt enim apud te ouidius de triſtibꝰ
de arte amandi : et amoris remedio Terencius q̃ꝫ comicus. ⁊ Je/
ronimus in epiſtolis Quos tam expeto relegere q̃ꝫ nunc paſchalẽ
adeſſe diem vt piſcibus atqꝫ oleribus et oleo ſemotis veſci carnibꝰ
poſſim . Quod deſiderium ſi tua benignitas impleret magno me
tibi nexu retinebis obnoxium . Erubeſco dum ſic ſcribo Namque
cum nulla inter nos vſura preceſſerit nullaqꝫ nocio : temerarium
quodammodo videtur me beneficium ex te petere Quiſq̃s eni
poſcere aliquid cupit ante omnia ſeſe debet metiri et an impetratu
ſit dignꝰ rigida trutinare cenſura ne poſtulatis carens ⁊ damno ⁊
irriſione mulctetur Sed neqꝫ ego hoc pretermiſi Sunt enim non/
nulle rationes que mihi ſpem faciunt te meis votis annuiturum
quas breuiter tibi exponam ne me temere atqꝫ inconſulte motum
iudices .Omnes qui libros cumulant aut oblectari ills : et fieri le/
gendo piciores cupiunt . aut videri amatores ſapientie volunt . vt
tranſeuntes per viam digitulis monſtrentur . Hij ſunt qui mag̃s
et precioſas habent bibliothecas In quorum pluteis Ariſtoteles
plato Cicero Seneca Virgilius Liuius et omnis vetuſtas deli/
teſcit priores quidem vt gaudium perfectum habeant opuſcula

cõmunicant ! comodant ! et incomodatũ recipiunt tranſcribi ꝑmit/
tũt .et tãto magis exultãt : q̃nto vulgacioꝛa ſapiẽtum viroꝝ volu/
mina cõſpicant̃ . Alij vero tãꝙ theſauꝝ libros ꝛcõdũt : ꝛ coꝛrodi
pociꝰ tinea ꝛ opizis muribꝯ ferũt ꝙ iaꝑtũ dare velint nec tã dili/
gẽter vellꝰ aureũ draco cuſtodiebat ꝗ̃ aditũ oꝛci cerberꝰ ꝙ iſti ſu/
os libros q̊ꝝ dũtarat margibꝯ et aureis bullis oblectãt̃ : nũꝙ qᵭ
ĩteriꝰ ſit legẽtes ꝗ̃ ĩtelligẽtes. ꝙ ſi tu exhijs eſſes nũꝙ vl' tibi ſcbẽ
vl' te alloqui tẽptaſſẽ. Sʒ aiũt oẽs q̇ te norũt ſileʒ illis ṗoꝛibꝯ eſſe
q̇ poetas ꝛ oꝛatoꝛes nõ ut ĩ tetro carcẽ claudas ſʒ vt ad tuã ꝛ ꝯmu/
nem vtilitatẽ publices emere ꝯgregareqꝫ ſtudes . Aiũt preteria te
foꝛe ĩ oibꝯ rebus liberalẽ benignũ munificũ et in õnes hoĩes tum
ĩ eos q̇ tuoꝝ ſtudioꝝ amatores ſũt largũ atꝫ beneficũ his ergo al/
lectꝰ moꝛbꝯ decreui has meas lrãs ad te dare teʒ hoꝛtari rogare ob
ſecrareqꝫ vt ꝑ aliqᵭ tꝑꝰ ĩ vſũ meũ oꝛatores et poetas q̃s ꝑ̄ſcripſi ve
nirẽ ꝑmittas qm̃ ad te nihilo peioꝛes reuertent̃ ſed pociꝰ ꝑ ridẽ/
cia prata ꝛ floꝛidos agros verni tꝑe trãſeũtes mecũ poſtquã conſa/
bulati aliquãtiſper fuerit tãquam recreati alacrioꝛes te repetent ꝙ
nullꝰ eſt tam gratꝰ locus Nulla ſocietas tam iocũda cuiꝰ nõ aliq̃
emergat ſocietas . Miſſos igt̃ illos fac vt nõ ſolũ mihi ſed vt ipſis
etiã geras morem Ad hec accedit michaelis que apud te eſt fami/
liaritas huc etiã placebis et is vadem cum dño vilhelmo tacet ꝓ/
thonotario regio et tui obſeruãdiſſio ſe dabit libros nõ ituros eſſe
ſiſtroꝛſũ ſʒ ad te pura fide remeaturos Modo et tercium qm̃ mihi
etiã libri ſũt quoꝝ te potero cũ voles ꝑticipẽ facere et ſic viciſſi tu
meis vteris et ego perfruaꝛ tuis Ut ergo finem epiſtole donem
credo me nõ eſſe ſtulta petitione vſum ſed id poſtulo qᵭ moꝛibꝯ
tuis eſt cõſentaneũ cõcedere tute mihi potes anuere ſi tua eciã ĩ eo
ꝯſat̃ vtilitas ſi nõ ſolũ meã ſʒ eciã michaelis amãtiſſi tui cõmodita/
tem ꝓmoueo Tu fac vt ratione pociꝰ obtineã quam ceca foꝛtuna
repellar mihiqꝫ vti mancipio Impera datũ ĩ nouaciuitate auſtrie
ſ°. ydꝰ apꝛilis 1444

8295 x 96

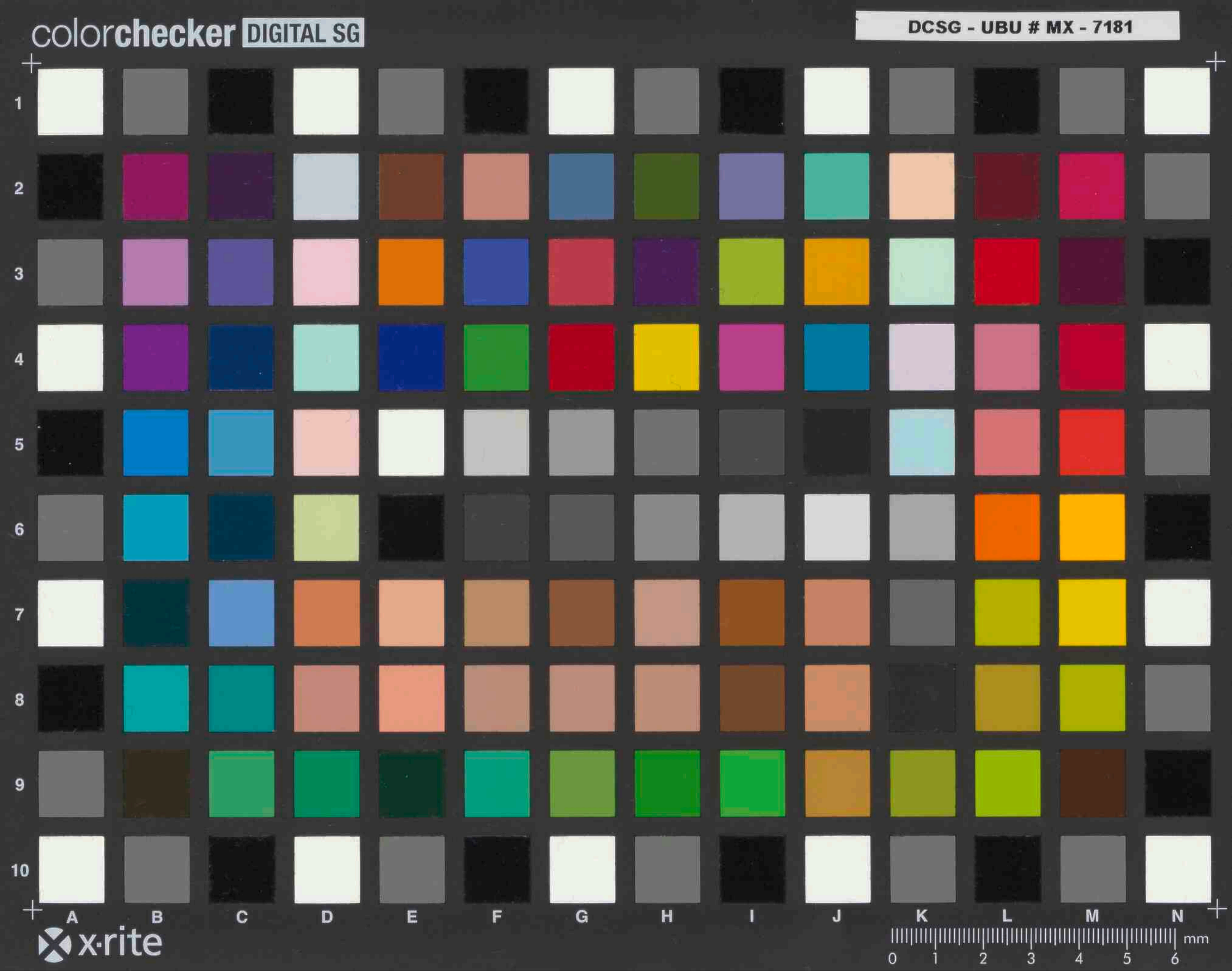
colorchecker DIGITAL SG
DCSG - UBU # MX - 7181
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A B C D E F G H I J K L M N
x·rite
0 1 2 3 4 5 6 mm